

Tasavvuf ve tarikatlarla ilgili

Fetvâlar

Ömer Ziyâuddîn Dağistanî

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

Seha Neşriyat: 34
Tasavvuf ve Ahlâk: 7

ISBN 975 - 7370 - 15 - 0

3. Baskı

Kapak
Özkul Eren

Baskı
Gündoğdu

Cilt
Ahsen

İstanbul - 1992

Tasavvuf ve tarikatlarla ilgili
FETVALAR

Ömer Ziyâuddîn DAĞISTÂNÎ

Çevirenler

Doç. Dr. İrfan GÜNDÜZ

Doç. Dr. Yakup ÇİÇEK

SEHA NEŞRİYAT ve TİCARET A.Ş.

Şehit Kubilay Sok. No: 10 Fatih/İSTANBUL

Tel: 524 14 80 - 524 16 00 Fax: 631 25 87

İ Ç İ N D E K İ L E R

İ Ç İ N D E K İ L E R	V
ÖMER ZİYÂUDDİN (K.S.) EFENDİ HAZRETLERİ.....	IX
Hayatı	IX
Şahsiyeti ve Eserleri	X
S U N U Ş	XI
BEYANÂT-I FETAVÂ-YI ÖMERİYYE Fİ'T-TARA-	
İKİ'L-ALİYYE	XV
I. BÖLÜM	
İNTİSÂB NİÇİN GEREKLİDİR?	3
MEZHEP İMAMLARI VE TASAVUFLA İLGİLERİ	6
İRŞAD GERÇEĞİ VE GEREKLİLİĞİ	9
Âlimlerin Mürşide İhtiyacı	11
Şeyh Niçin Gereklidir?	14
İzinsiz Zikir Olur mu?	16
İrşâd İzni ve İcazetnamenin Lüzûmu.....	17
İNTİSÂB KEYFİYETİ VE İSTİHARE	21
İstihare Namazı Nasıl Kılınır?	24
Tarikat Nasıl Alınır?	27
Biat Nedir?	28
Biatın Delilleri Nelerdir?	32

VI

Haramda Biat Olur mu?	35
MÜRŞİDDE ARANAN ÖZELLİKLER NELERDİR?	36
İrşâd İçin Kerâmet Gerekli midir?	38
Biatın Sünnette Yeri	40
Kadınların İntisabı	41
Niçin Biat?	43
Kadınların Biatı ve Sünnetteki Yeri	46

II. BÖLÜM

HIRKA NEDİR?.....	51
Hırka Giyme ve Giydirmenin Sünnette Yeri ...	54
Evliyâullah'a Ait Eşyaya Hürmet	58
Hırka Giymenin Tarihçesi	59
Hırka Giymenin Niyeti.....	61

III. BÖLÜM

ZİKİR NEDİR? DELİLLERİ NELERDİR?	65
Hatm-i Hâcegân Zikri	70
TARİKATLARIN TEŞEKKÜLÜ	72
Tarikat Nedir?	74
İstılah Kullanılmasının Gereği	75
MA'RİFET VE VUSLAT NEDİR?	77
TARİKAT - ŞERİAT MÜNÂSEBETİ	84
Tarikat ve Amel-i Sâlih.....	86
Yakın Mertebesine Ulaşmak Mükellefiyetleri Kaldırır mı?	87
ZİKİR	91
Câmi ve Mescidlerde Zikir	92

VII

Vecd ve Zikir	93
Toplu Zikir ve İstimdâd	97
Zikir ve Semâ	106
Her Yerde Her Zaman Zikir	111
Zikir ve Devrân	119
Zikrederken Kendinden Geçme	123
Semâ Nedir?	124
Tevâcüd - Vecd - Vücûd	126
Zikr-i Celi	128
ZİKRİN FAZİLETİ VE DELİLLERİ	130
Zikir ve Tesbih.....	133
ÖZEL ZİKİR TÜRLERİ	135
Gizli Zikir	136
Tefekkür	140
MUKABELE VE NİYAZ	143

IV. BÖLÜM

RÂBİTA NEDİR? NASIL YAPILIR?	147
Râbîta Çeşitleri	148
Râbîtaya Karşı Çıkmanın Hükümü	163
Velîler ve Tasarruf	171
Türbelere Hürmet ve Ölülerle Rabîta	176

V. BÖLÜM

TEVECCÜH NEDİR?	183
KERÂMET NEDİR? DELİLLERİ NELERDİR?	184
RİCÂLÜ'L-ĞAYB	187
VELÂYET NEDİR? KAÇ ÇEŞİTTİR?	188

ÖMER ZİYÂUDDİN (K.S.) EFENDİ HAZRETLERİ

Hayatı:

Ömer Ziyâuddin Efendi Hazretleri (H. 1266) 1849 yılında Dağıstan'da Çerkay'a bağlı Miatlı köyünde doğmuştur. Babası ulemâdan Abdullah Efendi olup Avar Türklerindendir.

Ömer Ziyâuddin Hazretleri gençlik yıllarında Şeyh Şâmil ve onun oğlu Gazi Mehmed Paşa'nın maiyetinde, Ruslara karşı yıllarca savaşmıştır. Daha sonra İstanbul'a gelmiş ve tahsiline burada devam etmiştir.

Bu sırada Gümüşhaneli Ahmed Ziyâuddin Hazretleri ile tanışmış ve onun irşâd halkalarına dahil olarak kendisinden mânevi ilimlerde de «irşâd selâhiyeti» ve Râmûz el- Ehâdis'i okutma «icâzeti» almışlardır.

Mürşidinin kendisine «Hâfız Ömer» hitabı üzerine, kendi kendine çalışarak 6 ayda hıfzını tamamlamıştır. Altı saatte hatim ile teravih namazı kıldırtdıkları gibi, iki rek'atlık namazda dahi Kur'an'ı hatm ettikleri olurdu. Kur'an'ı Fâtiha okur gibi okurdu.

Kendilerinin hadîs hâfızlığı da vardı. Zübdetü'l-Buhârî ve diğer bazı hadîs kitaplarını ezber bilirdi.

Ömer Ziyâuddin Hazretleri dinî ilimlerde icâzet aldıktan sonra (15 Muharrem 1297) 1880'de, alay Müftüsü olarak Edirne'de 16 yıl görev yapmış, daha sonra 13 yıl da Malkara Kaza Kadılığında bulunmuştur. Burada Nazife Hanım'la evlenmiş ve kendisinden 8 çocuğu olmuştur. Daha sonra 2.5 yıl da Tekirdağ kadılığında görev yapmıştır.

Meşrutiyetin ilânından sonra tekrar İstanbul'a gelmiş, bir müddet sonra da Medine'ye gitmiştir. Orada Mısır Hıdivi Abbas Halim Paşa ile tanışıp, kendisinin daveti üzerine Mısır'a gitmiştir. O sırada Birinci Dünya Harbi devam etmekte idi. Bir ara Mısır'da İngilizler tarafından hapse de atılmıştır.

Mısır'dan İstanbul'a döndükten sonra, «Dârü'l-Hilâfe Medresetü'l-Mütehassısın'de Mezhebler ve Hadîs İlmî» derslerini okutmuştur.

İsmail Necati Efendi Hazretleri'nin vefatı üzerine ise, Gumüşhaneli Hazretleri'nin üçüncü halefi olarak irşâd görevini üstlenmiştir. Bu arada Râmûz el-Ehâdis kitabını da okutmaya devam etmişlerdir.

Sultan Vahdettin'in bizzat gelip yaptıkları «Şeyhülislâmlık» teklifini ise, «işgal altında bulunan bir memlekette Fetva makamı işgal edilmez» diyerek kabul etmemiştir.

Hazret (H. 18 Rebiülewel 1339) 1921 tarihinde bir Cuma gecesi 72 yaşlarında iken vefat etmişler ve Süleymaniye Camisi haziresindeki makberelerine defn olunmuşlardır.

Şahsiyeti ve Eserleri:

Kendileri uzunca boylu, beyaz yüzlü, beyaz sakallı, vakur ve son derece cömert idiler.

Arapça, Farsça, Rusça'dan başka. Orta Asya Türkçeleri diyalekleri uzmanı idiler.

Eserleri arasında: Zübdetü'l-Buhârî Tercümesi, Lezgi dili ile mevlûd (1000 beyitiik), Lezgi dili ile Kısas-ı Enbiyâ, Buhârî-i Şerîfden Süneni Ekval-i Nebeviyye (4541 Hadîs), Kırâat-ı Aşare, Miftâhü'l-Kur'an ve daha birçokları vardır.

(Bu bilgilerin çoğunluğu «Zübdetü'l-Buhârî Tercümesi» adlı kitaptan alınmıştır.) Kendilerine Allah'dan rahmet dileriz.

S U N U Ş

Rahmetli babam Dağıstanlı Şeyh Ömer Ziyâeddin Efendi Hazretlerinin «FETEVÂ-İ ÖMERİYYE» isimli te'lif eseri, İslâm tasavvufunun çok önemli meselelerini ihtiva etmektedir. Şu hususu açık yüreklilikle belirteyim ki bu eserin sadeleştirilerek lâtin harfleriyle tekrar neşredilmiş olduğunu öğrendiğim zaman yüreğimin heyecanla titrediğini hissettim. Çünkü bu ve bunun gibi arap harfleriyle basılmış değerli eserlerin, kütüphanelerin raflarında merak sahibi tarafından okunması için bekletilmesinin hatalı olduğuna inanıyorum.

İşte beni heyecanlandıran bu inancıma uygun davranışın SEHA Yayınevi tarafından yapılmasıydı. Benimle aynı inancı paylaşmış olacak ki SEHA Yayınevi, Süleymaniye Kütüphanesinde kimbilir kaç on yıldanberi uyumakta olan Fetevâ-i Ömeriyye'yi sadeleştirmekle, ona yeni bir hayatıyet kazandırmış oldu. Cenâb-ı Hakk'dan niyazım, Osmanlıca yazma ve basma nice eserin herkesin istifadesine sunulması hususunda ilgililere gayret ihsan buyurmasıdır.

Fetevâ-i Ömeriyye ihtiva ettiği konular itibariyle tasavvuf ve İslâm düşüncesi tarihçilerine bir kaynak teşkil edecek ve dini öğrenim gören İlahiyat öğrencilerine geçmiş yılların akışı içinde Mürşid-Mürid râbitasını; kul'un, yaradanına ulaşma isteğinde sarfettiği gayreti ve sonunda «FENÂ-FİLLÂH» oluşunu öğretecektir.

XII

Şu hususu da belirtmekte fayda görüyoruz. Tasavvufun mevzuuna giren her mes'ele, her dönemde herkesin zihnini az çok işgal etmiştir; bugün de etmektedir. Allah korkusuyla dinin yasak ettiği şeylerden kaçınanlar, yani «Takvâ» sahibi olanlar ve «zühd»e sınıksız sarılanlar her devirde ister istemez kendilerini tasâvvuf âlemi içinde bulmuşlardır. Çünkü zühd ve takvânın yüceliği, kişiye tasavvuf âleminin kapısını açmada anahtar olmuştur.

Bugünün insanı, din ve vicdan hürriyetiyle nasıl zühd ve takvâda bulunuyorsa, yine öylece tasavvuf-taki yolunu kendi vicdanından seçer. Hangi yolun kendisini Allah'a daha sür'atli götüreceğine inanıyorsa o yola kalbi ile kendisini bağlar. «Mürid'in «murad»ına ermesi elbette ki kolay değildir. Zühd ve takvâ sahibi kişi önce «tevbe» ederek ruhunu yıkamalı, sonra «zühd» deryâsında ibâdetle «mustağrak» olmalı, aza «kanaat» edip, «yalnızlığa» bürünmeli, hiç usanmadan «zikr» etmeli, kalbiyle ve ruhuyla Cenâb-ı Hakk'a «teveccüh»te bulunması, «sabır» yönünden Hz. Ey-yûb'u kendisine örnek almalı ve nihayet Allah'ın «rızası»na ulaşmalıdır.

Tasavvuf ehlinin böylesine bir mertebeye ulaşması yani «vâsıl» olabilmesi için önemli feragatlerde bulunması gerekir:

Bu fedakârlıklardan birincisi, kendi iradesinden ve bütün isteklerinden vazgeçip Allah'ın iradesine tâbi olmalı, (Fenâ-Fil-Kusur),

İkincisi, gözleriyle gördüğü herşeyden vazgeçip herşeyi Allah'da görmeli (Fenâ-Fis-Şuhud),

Üçüncü feragat, bütün varlıklardan vazgeçip Allah'ın varlığına sarılmalıdır (Fenâ-Fil-Vücut).

Böylece tasavvuf ehli kâinatın yaratıcısı olan Yüce Allah'ın varlığı içinde erimiş olur. Bu erime mutasavvıf kişiye «vilâyet» gibi en yüksek mertebeyi kazandırmış olur.

Fetevâ-i Ömeriyye'nin kaleme alındığı yüz yıla varan bir dönemde ve daha önceleri «vilâyet» makamını kazanmış veliler elbette vardı. O dönemlerde pek çok zühd ve takvâ sahibi mü'min de mutasavvıfların okulu diyebileceğimiz «Tekke»lerde bu mertebeye ulaşmak için geceli gündüzlü çalışma ve ibâdet içindeydiler. En değerli tasavvufi eserler böylesine bir çalışma sonucu meydana gelmiştir.

Bugünün dünya görüşü karşısında bütün bu yazılanlar, bir hayal alemi kadar ulaşılması imkânsız gibi görünebilir. Hattâ bugünün getirdiği hayat şartlarının çok güç olduğu bir ortamda itikâfa çekilmenin, mistik bir yaşantı içinde olmanın tasavvufi düşünceye imkân vermeyeceği de düşünülebilir. Böyle düşünenler bir bakıma haklı da olabilirler. Ama Tasavvuf'un şu tariflerini gözönünde tutarsak, tasavvufi düşünceyi önemsememek, ona bel bağlamamak da mümkün olamaz. Değerli arkadaşım Yar. Doç. Dr. Mustafa Kara'nın «Tekkeler ve Zâviyeler» adlı eserinde gördüğüm birkaç tarifi buraya aktarmak istiyorum :

Ebul-Hasan Nuri: «Tasavvuf ahlâktan ibarettir» (Kuşeyri Risâlesi, sh. 126).

Ebû Hafs Haddad: «Tasavvuf edebten ibarettir» (Sülemi, Tabakât, sh. 119).

Ebû Muhammed Ceriri: «Tasavvuf her çeşit gü-

XIV

zel huyla bezenmek, bütün kötü huylardan arınmaktır» (Kuşeyri, sh. 126).

Maruf Kerhi: «Tasavvuf ahlâki esaslara göre yaşamak ve insanların elinde bulunan şeylere göz dikmemektir» (Kuşeyri, sh. 127).

Bu tariflere daha nice eserden nicelerini katmak mümkündür.

Şimdi kendi kendime düşünüyorum: Tasavvuf ahlâk ise, tasavvuf edebse; tasavvuf güzel huysa, tasavvuf kötülüklerden arınmaksa, tasavvuf başkalarının malına göz dikmemek, ırza saldırmamaksa; tasavvuf hilekârlık, hırsızlık, ihtikârcılık, bencillik, kibirlik demek değilse...

Ahlâksızlıktan, edepsizlikten ve bütün kötülüklerden yakındığımız bir ortamda, doğrusunu isterse-niz böylesine bir mutasavvıf olmanın özlemini duyuyor ve herkesin de bu duygu ile kalplerini doldurmalarını temenni ediyorum.

Cenâb-ı Hak hepimizi en güzel ahlâk ile muammer eylesin ve doğru yolumuzda dâim kılsın. Âmin.

Prof. Yusuf Ziyaeddin BİN ATLI
Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fa-
kültesi emekli Dekanı ve İslâm
Dininin Umumi Esasları Öğre-
tim Üyesi

BEYÂNÂT-I FETÂVÂ-YI ÖMERİYYE FÎT-TARÂİK'L-ALİYYE

İhsan ve iltifâtı büyük, ni'metleri nâ-mütenâ-hî olan Allahü Azîmüŝŝân'ın yüce adıyla...

Her türlü hamd; bütün kapıları açarak güçlükleri kolaylaştıran, zulmânî ve nûrânî perdele-ri aralayarak hakikatları gösteren Cenâb-ı Zülce-lâl'e...

Salât ü selâm; sevgililer sevgilisi Hazret-i Muhammed Mustafa Aleyhi Ekmeli't-tehâyâ Efendi-miz ile O'nun şerefli âl ve ashâbına...

Tarikatlar ve tasavvufu ilgili FETVÂLAR ki-tabı, Kur'ân-ı Azîmü'l-Bürhân ve Ahâdis-i Nebe-viyye başta olmak üzere en güvenilir fıkıh kitap-larından derlenmiş, Bâbü'l-meşâyih'in ileri gelen-lerinden, Alay Müftîsi eş-Şeyh el-Hâcc Hâfız Ömer Zıyâüddîn b. Abdullah ed-Dağıştânî el-Mırtî - Al-lah kalblerini Mu'tî' ism-i şerifinin feyz ve bere-ketiyle ma'mûr kılsın - tarafından tertîb edilmiş ve esere **FETÂVÂ-YI ÖMERİYYE FÎT-TARÂ-İK'L-ALİYYE** adı verilmiştir.

Gayret bizden, tevfik ve hidâyet, kullarını yol-ların en doğrusuna ileten Cenâb-ı Hak'tandır.

I. BÖLÜM

İNTİSAB

İNTİSÂB NİÇİN GEREKLİDİR?

SORU :

Şimdiye kadar olduğu gibi bundan böyle de, tasavvuf ve tarikat büyüklerini, yol gösterici bir şeyh ve mürşid olarak benimsemek, onlara intisâb etmek doğru mudur? İslâmî emir ve yasaklara uygun bir davranış mıdır?

CEVAP :

Tasavvuf ve tarikat şeyhlerini, mürşid olarak tanımak, onların irşâd ve işâretlerine göre özümüzü, sözumüzü ve davranışlarımızı düzenlemek şer'-i şerife uygun, güzel ve hattâ herkes için lüzumlu bir husûstur.

Kendisine ma'nevî kir ve bulanıklıktan âzâde «**kalb-i selim**» (eş-Şu'arâ (26), 89) ihsan edilmeyen kişinin, kâmil bir şeyh ve mürşidden gönül hastalıklarından kurtulma çârelerini öğrenip uygulaması vâciptir.

Zâhiri ilimleri öğrenmenin lüzûmuna gelince; kalbi kirleten ve gönül hayâtını körelten duygulardan arınabilmek için bu ilimleri öğrenmekten müstağni kalmak mümkün değildir. Gelmiş-geçmiş büyük âlimlerin pek çoğu, zâhiri ilimlerde kemâle erdikten sonra, ma'nevi hayâta girmişler, seyr ü sülûk sonunda terakki ederek irşâd mevki'i'ne yükselmişlerdir. (**Tuhfet-i İbn-i Hacer min kitâbi's-siyer**)

«Aklı başında ve âlim olan kimselerden, doğru

yolu göstermelerini isteyiniz. Ki doğru yolu bulabilirsiniz. Onları dinleyin. Söz ve nasihatlarına uyun. Gösterdikleri yoldan dışarı çıkmayın. Aksi halde pişman olursunuz.» -**Hadis-i Şerif**-

«Mü'min mü'minin aynasıdır.» -**Hadis-i Şerif** -

«Şeyhi olmayan kimsenin şeyhi şeytandır.» - **Bâ-yezîd-i Bistâmî** -

Bir başka ifâde ile de:

«Kılavuzu olmayan kişinin yol göstericisi şeytandır» denilmiştir.

Nitekim İmam Kuşeyri meşhûr Risâle'sinde şöyle buyurmaktadır:

«Bakıcısız ve bahçivansız, dağbaşında, kendiliğinden büyüyen ağaç, yaprakla donansa bile meyve vermez. Meyve verse de lezzeti, bağ ve bahçe meyvelerinin lezzeti gibi olmaz. Böyle bir ağaç bir yerden diğer bir yere nakledildiği zaman hem çok güzel olur, hem de bol meyve verir. Çünkü ona emek verilmiş ve üzerinde tasarruf vukû bulmuştur.

Şer'-i şerif, köpeklerin bile eğitilip terbiye edilebileceğini kabûl etmiş, öldürdüğü veya yakaladığı av hayvanının helâl olabilmesi için, bu konuda yetiştirilmesini şart koşturmuştur. Aksi takdirde sıradan bir köpeğin getirdiği avın eti yenmez. (**Rûhü'l-beyân**)

Muhakkak ki köpek, hayvanların temiz olmayanlarından biri, et ve et ürünlerine karşı da en muhteris olanıdır. Buna rağmen o bile terbiyeyi kabûl edip eğitilebiliyor, onun ete ve kemiğe karşı olan ihtiras ve arzûsu kırılabilir de, mahlûkâtın madden ve ma'neden en şerefli olan insanın bunu kabûl etmemesi nasıl düşünülebilir? Bu yüzden meşâyih-i kirâm: «**Kur-**

tarıcısı ve yol göstericisini görmeyen ve bulmayan kişi kurtulamaz» buyurmuşlardır.

Bizim için, Rasûlüllah'ın hayâtında ta'kîb edilmesi gereken en güzel örnekler vardır. Bu sebeple Rasûlüllah'ın muhterem ashâbı bütün ilim, edep ve ahlâki davranışlarını, Aleyhissalâtü vesselâm Efendimiz'den almışlardır. Bir kısım sahâbeden **«def-i hâcet şekline varıncaya kadar her şeyi biz Allah'ın Rasûlü'nden öğrendik»** haberi rivayet edilmiştir.

Fahreddin-i Râzi ise: **«Bizi dosdoğru yola ilet»** âyet-i kerimesinde Cenâb-ı Hakk sâdece **«sırâta'l-müstakim»** ifâdesi ile iktifâ etmemiş, peşinden **«Kendilerine ni'met lütfettiğin kimselerin doğru yoluna ilet»** ibâresini ilâve etmiştir. Bu durum, müridi, vuslata, hidâyet makamlarına ve mükâşefeye götürecek bir yolun bulunmadığına, ancak kendisini doğru yola sevk edecek, yanlışlık ve sapıklıktan koruyacak bir şeyh ve mürşide uyması hâlinde hidâyetin gerçekleşebileceğine delâlet eder demektedir.

Bu eksiklik ve ihtiyaç bütün varlıklar için geçerlidir. Zira onların akılları hak ve hakikatin idrâkine, doğruyu eğriden ayırma gücüne yeterli değildir. Bu sebeple, eksik ve kendi kendine yeterli olmayan kimselere, kendisine uyulan ve yol gösterici olan kâmil bir mürşid gereklidir. Ki böylece onun eksik aklı, mürşidin kâmil aklı ve doğru tavsiyeleri ile takviye edilsin. O da böylece sa'âdetlerin yoluna ve kerâmetler basamağına ulaşabilsin. Bu gerçeğe işâret etmek üzere: **«Önce arkadaş sonra yol»** denmiştir. Adı geçen ifâdeler ışığında: Herkes için hem hissi, hem de ma'nevî bir mürşidin bulunmasının zarûrî olduğu söylenebilir. **(Tefsiru'l-kebir)**

MEZHEP İMAMLARI VE TASAVVUFLA
İLGİLERİ

SORU :

**Dört büyük mezhebin kurucusu bulunan imam-
ların bizzat kendileri, çağdaşı olan şeyhlerden tarikat
almışlar mı? Ferdî veya toplu zikir meclislerinde on-
larla bir arada bulunmuşlar mı? Teveccüh ve mukâ-
bele ile yapılan niyaz merâsimlerine katılmışlar mı?
Tasavvuf ve tarikat büyüklerine karşı mütevâzı bir
tavır takınıp onlara karşı saygı ve hürmet göstermiş-
ler midir?**

CEVAP :

Mezkûr imamların hepsi de bir şeyhe intisâb et-
mişler ve ondan ma'nen feyz almışlardır. Nitekim
İmam-ı A'zam Hazretleri, vefatlarından iki sene ön-
ce kendi öğrencilerinden birine intisâb ederek tari-
kat almış, vefât ederken de: «**Son iki senem olmasay-
dı helâk olurdum**» buyurmuştur.

İmam Şâfiî Hazretleri ise, aslen ümmî, fakat gön-
lü ilm-i ledünnî ile dolu Şeybân-ı Râî gibi bir zâtın
önünde, anasının dizi dibinde oturan bir çocuk gibi
mütevâzı bir tavır içinde bulunur ve teveccüh için
beklerdi. Hattâ İmam-ı Hanbelî Hazretleri :

»—Yâ İmâm-ı Şâfiî! Şeybân-ı Râî gibi bir ü-
miye karşı niçin bu kadar tevâzû gösteriyorsunuz?»
diye sorduğunda O:

«—Yâ imâm-ı Hanbelî! Bizim ilim ve îman konu-
sundaki sözlerimiz bu zâtta fi'len yaşanılan bir hâl
ve davranış şeklinde tezâhür etmiştir» diye cevap ver-
miştir. Hattâ İmâm-ı Hanbelî, imtihan etmek ve ilmî
seviyesini ölçmek maksadıyla Şeybân-ı Râî Hazret-
leri'ne, fikhın en çetrefil mes'elelerinden birkaç soru

sormuş, aldığı pek ince ve nükte dolu cevap karşısında hayret etmekten kendini alamamış ve düşüp bayılmıştır. Bu hâdiseden sonra da İmâm-ı Şâfi'î ile birlikte Şeybân-ı Râ'î'nin zikir ve sohbet meclislerine katılmışlar, diğer âlim ve öğrencilerine de sûfiye meclislerine devam etmelerini tavsiye buyurmuşlardır.

İmam Azam Ebû Hanife rahmetullah aleyh'in vefâtından iki sene önce sûfiye yolunu benimseyerek talebelerinden birine intisâb edip ondan tarikat aldığı, vefâtı esnâsında da: «**Ömrümün son iki senesi olmasaydı Nu'man helâk olurdu**» sözleriyle de bunu vecizeleştirdiği ve ölümsüzleştirdiği bilinmelidir. (**Mektûbât-ı Rabbani**)

İmam A'zam Hazretleri hadîs-i şerifte de işaret edildiği üzere, abdest suyuyla birlikte akan günâhın necâsetini keşfen gördüğünden, abdest alımında kullanılmış müsta'mel suyun, tekrar abdest almak için kullanılamıyacağına hükmetmiştir. (Şa'rânî, **Mizânü'l-kübrâ**)

İmam Şa'rânî Tabakât'ında İmam Şâfi'î ile Ahmed b. Hanbel'in sûfiye meclislerine devam etme ve onların zikir ve sohbetlerinde bulunma konusunda i'tinâ gösterdikleri, kendilerine; zikir ve sohbetten başka meşgaleleri bulunmayan sûfilerle niçin haşir-neşir oluyorsunuz? denildiğinde de: «Takvâ, zikir, muhabbet ve ma'rifetten meydana gelen dini hayâtın ana sermâyesi sûfiler nezdinde bulunmaktadır» cevâbını verdiklerini nakletmektedir.

İmâm-i Şâfi'î Hazretleri, Şeybân-ı Râ'î'nin huzûrunda anasının önünde diz çöken çocuğun duruş ve oturuşu gibi saygılı bir tavır içinde bulunurdu. İmam Ahmed b. Hanbel İmâm-ı Şâfi'î'nin yanında oturur-

ken bir gün Şeybân-ı Râî çıka geldi. Ahmed b. Hanbel: «Bu zât, zâhiri ilimlerdeki eksikliğine rağmen hâlâ bâtın ilmini elde etmeğe çalışıyor, bu yüzden kendisine fikhî birkaç mes'ele sormak istiyorum» deyince İmâm-ı Şâfiî: «Bunu yapma» dediyse de İmam Ahmed b. Hanbel kendisini alamayarak Şeybân-ı Râî ye:

«Beş vakit namazdan birini kazaya bırakıp, bilâhare kazâ edeceği zaman da bu vaktin hangisi olduğunu unutan bir kimse hakkında ne dersin? Böyle bir kimse ne yapmalı ve nasıl davranmalıdır? diye sordu.

O'nun: «Allah'tan gâfil ve habersiz olarak yaşayan böyle bir kimse bu hâlimden vazgeçinceye ve gafleti unutuncaya kadar cezâlandırılmalıdır» şeklindeki cevabı karşısında Ahmed b. Hanbel kendinden geçerek yığılıp kaldı ve bayıldı. Ayılınca İmâm-ı Şâfiî: «Ben sana O'na karşı gelmemeni söylememiş miydim?» dedi.

Başka bir zaman da develerin zekâtının nasıl verilmesi gerektiğini sordu ve şu cevâbı aldı:

«Fıkhın sâdece ilmiyle uğraşan sizlere göre, her beş deveye karşılık bir koyun verilir. Ama bize göre beş devenin beşi de, hattâ varsa koyun da zekât olarak verilir» buyurdu. «Bu konuda delilin nedir ve dayanağın kimdir?» diye sorulunca da: «İmâmım Ebû Bekri's-Sıddîk'tır. Zira O, bir mücâhede sırasında elinde ve avucunda ne varsa hepsini ordunun teçhizi için Rasûlüllaha arzettiğinde, kendisine: «Senin ve ehl ü iyâlin için geride ne bıraktın? diye sorulunca: «Evet onlar için Allah ve Rasûlü'nü bıraktım» cevâbını lütfetti. Bunun üzerine huzûrda bulunanlar hayret ve şaşkınlık içinde kaldılar. Şeybân-ı Râ'i bir ümmi idi. Ümmîsinin hâli böyle olunca, âlim olan sûfilerin du-

rumunu buna göre düşünmek ve takdir etmek gerekir.

İRŞAD GERÇEĞİ VE GEREKLİLİĞİ

SORU :

Büyük âlimler ve İslâm hukukçuları (fakihler) tarikatlardan birine girdiler ve o tarikat şeyhlerinden birini yol gösterici mürsid olarak benimsediler mi? Ma'nevî bakımdan kâmil ve mükemmil bir mürsidi şeyh edinmek hakkında, fikhî eserlerde açık bir hüküm var mıdır?

CEVAP :

Vardır. Çoğu kimseler seyr ü sülûka girmişlerdir. İmam Gazzâlî, İbnü'l-Hümâm, Suyûtî, İbn-i Hacer, Şa'rânî, Şürünbülâlî, Hayrüddin er-Remli, el-Hamevi, Muşî'l-Eşbâh, 'Izz b. Abdüsselâm, Tâcü's-sübki, Kadı Zekeriyâ el-Ensârî, Şâzelî, Abdülkâdir el-Gîlânî, Mevlânâ Câmî gibi pek çok âlim ve fakih buna misâl olarak verilebilir.

İmam Gazzâlî başta olmak üzere, pek çok imam ve âlim tarikatlardan birine intisâb etmiştir. Bu zâtın **İhyâu 'ulûmiddin** adındaki eserine başvurulduğunda daha detaylı ve geniş bilgi alınabilir. Durum bütün açıklığı ile görülebilir. İbnü'l-Hümâm, es-Suyûtî, İbn-i Hacer ve benzerleri bu meyanda zikredilebilir.

Riyâ, kendini beğenme (ucb), hased, ihtirâs ve benzeri kötü huylar gibi kalbi hastalıklar ile bunların mâhiyeti, sebepleri ve kurtuluş çârelerini bilmek, bunların zıddını öğrenip yaşayarak nefsin alışkanlıklarını kırmak ve kötülüğü âmir karakterini değiştirmek, ilâhî takdir ve tecelliye rıza göstermece gibi güzel hasletleri benimsemek demek olan bâtın ilmi, in-

sanlardan pek azına nasib olan kalb-i selim sâhiple-ri dışında herkese farz-ı ayn'dır. Kesinlikle riâyeti ge-riken bir husûstur.

Şeyhülislâm Zekeriyâ el-Ensari: «Tasavvuf ve ta-rikat büyükleri ile bir araya gelmeyen her fakîh, kup-kuru, katıksız bir ekmek gibidir. Zira ilim, ağır sorum-luluklar isteyen bir haslettir. Nefsin âlimlere karşı kurduğu aldatici tuzaklar pek çok ve çeşitlidir. De-ğil öğrenciler, çoğu zaman âlimler bile kendilerini onun ağına düşmekten kurtaramazlar» buyurdu.

«Ma'nevî hayâtında irfân, gönül dünyâsında ke-mâl isteyen kimse, yol gösterici, kâmil ve güvenilir bir mürşid edinmelidir. Bu konuda mutaassıb olan-lara iltifât etmemelidir. Şeyhlerin en ârif ve en fazla verâ sâhibi olanını tercih etmelidir. Şeriat ve haki-katin inceliklerini en iyi bilen ve benimsemiş olan takvâ sâhibi bir şeyhe bağlanıp, emir ve işâretlerine boyun eğerek, kulluk görevlerinde şekilcilikten kur-tulmalı, ibâdetlerinden haz almaya, huşû' ve huzû' duygusunu yakalamaya çalışmalıdır. Bu husûsiyetle-re sâhip bir mürşide rastlayan kimseye düşen, söz ve sohbetlerinden istifâde ve istifâzaya gayret göster-mek, dinî hayâtında mükemmelliğe doğru yürümek-tir. Bu durum edille-i erba'a (Kitap, sünnet, icmâ-ı ümmet ve kıyâs-ı fukahâ) ile sâbit olduğu gibi, bü-tün semâvî kitapların sarîh beyânı ile de tevsik edil-mektedir. Hepsinde de tasavvuf; tarikat ve irfân yolu şeklinde açıklanmaktadır. Gelmiş-geçmiş semavi ki-tapların ve ilâhî dinlerin hepsinde durum böyle gös-terilmektedir. Bütün âlem bir araya gelse, islâmi esas-lara müstenid tasavvufun bir noktasını bozmaya ve de-ğiştirmeye kalksalar buna kitâbî ve şer'i bir mesned bulamazlar. «Fıkıhta şâfi'ilerin önde gelen âlimlerin-

den olan İbn-i Hâcer'in mezkûr mütalâası bu gerçeğin açık bir ifadesidir.

Âlimlerin Mürşide İhtiyacı

SORU : .

Şer'i hükümlere göre kendilerine uyulan mürşidlerin, kutup ve gavs derecesine vâsıl olsalar dahi, dört fikhî mezhepten birini benimseyip, ona göre yaşaması farz-ı ayn olduğu gibi, içtihad derecesine ulaşmış olan imamlar ile sâir âlimlerin de bir şeyh ve mürşide muhtaç bulunmalarının sebebi nedir?

CEVAP :

Âlimlerde söz, davranış ve bilgilerinin kendilerine hâl olması, kalblerindeki bazı değişikliklerin sükûnet bulması, ilme'l-yakîn bildiklerini ayn'e'l-yakîn görebilmelerini sağlamak için ehil bir mürşide muhtaçtırlar.

Nitekim; Hz. Ömer el-Fârûk radiyallahü anh Enes İbn-i Mâlik radiyallahü anh'in huzurunda diz çöküp, mütevâzi bir edâ içinde oturdu ve:

— Yâ Enes! Siz yıllarca Rasûlullah sallâllahü aleyhi ve sellem'in. hizmetinde bulundunuz. Binâenaleyh O'nun huzûr-ı saâdetlerinde ömrünüzü geçirdiniz. Bu sebeple siz, münâfıkların hallerini, kalblerinde nifak bulunup bulunmadığını çok rahat kestirebilirsiniz. Benim kalbimde de nifak alâmeti var mıdır? bakınız» diye ricâ ettiği zaman, Hazret-i Enes hüngür hüngür ağlamaya başladı. Hazret-i Ömer, Hazret-i Enes'in bu ağıt ve göz yaşlarını kalbinde nifak izleri taşıdığına hamlederek, onu bastırırcasma daha şiddetle ağlamaya başladığında Hazret-i Enes:

— Yâ Ömer! Lütfen susunuz ve sâkin olunuz. Fâ-

rûk olan siz bile nifak belâsından bu kadar korkmak tasınız. Bu yüce hassasiyetinize bakıyor ve ben kendi başıma yanıp ağlıyorum cevabını verdi. Bunun üzerine Hazret-i Ömer;

— Yâ Enes! Nifak ve imtihandan ancak münafıklar emin olur. Allah'ın mekr ve imtihanından emin olma!» buyurdu. -Burada söylenen nifaktan maksadın şirkle değil riyâ ile ilgili olduğu unutulmamalıdır.

İmam Kuşeyri meşhûr Risâle'sinde şöyle buyurmaktadır :

«Tarikat şeyhi durumunda bulunan sûfiler, nakli, akîl ve zahiri ilimleri ilme'l-yakin bilmekten, ayne'l-yakin görme derecesine yükselmiş kimselerdir. Öyle ki, insanlar için gaybî olan bir şey, onlar için apaçık ve gözleri önünde seyredilebilir. Diğer insanlar taklid ve istidlâl, onlarsa tahkik ve vuslat ehlidir.

«Leylâ, bizler senin güzelliğinle aydınlanmakta, insanlar ise karanlıkta kalmaktadır» denilmiştir. Fahreddin-i Râzî kuddise sirrehu'dan bu konuya ışık tutmak üzere şöyle bir rivâyet anlatılmaktadır.

Bağdat'a gitmek üzere yola çıkan Râzi, şehrin girişine yaklaştığı vakit, ihtiyar bir kadın dışında bütün yöre halkının kendisini karşılamak üzere beklediğini görür. Kadının hayret verici bu hareketi Râzî'ye haber verilince, onun bu davranışı merâkını celbetmiş ve ziyâret etmek maksadıyla yanına gitmiş, karşılamaya çıkmamasının sebebini sormuştu. Bunun üzerine kadın:

«— Sana ta'zim ve hürmet göstererek debdebe ile karşılaşmanın sebebi nedir? Ne özelliğin var ki böyle davranmak gerekiyor?» şeklinde cevap verdi. Râzi ise:

«—Ben Allah'ın varlığı ve birliğini binlerce delil ile isbâta muktedir bir ilim adamıyım. O yüzden olsa

gerek..» deyince yaşlı kadın ibret verici ve düşündürücü şu cevâbı lütfetti:

«— Allah ü Azimüşşân'ın varlığı ve birliği konusunda bir şüphe ve tereddüdümüz yoktur. Dolayısıyla O'nu isbât için bir delil ve dayanak aramak ihtiyâcını da hissetmiyoruz. Zira biz Cenâb-ı Hakk'ın tevhid denizinin dalgaları arasında garkolmuş, müşahede ve vuslat ehliyiz. Siz ise taklid ve istidlâl ehlisiniz.»

Fahreddîn-i Râzi kadının ma'rifet ve irfan dolu bu cevâbını gönülden tasdik etti.

Sûfi ve meşâyih huzurunda mezhep imamaları bile her zaman saygı ve hürmet hissi duymuşlar, onları kendi nefsleri üzerine tercih etmişlerdir. Eğer meşâyihde cezbedici böyle bir meziyet bulunmasaydı, durumun tam tersiyle tecelli etmesi gerekirdi. Kaldı ki, İmam Şâfi'nin ümmî şeyh Şeybân-ı Râi'ye gösterdiği saygı gözlerimizin önündedir. Bütün celâl, azamet ve büyüklüğüne rağmen Hazret-i Ömer el-Fârûk radiyallahü anh, Enes b. Mâlik radiyallahü anh'in önünde mütevazı bir şekilde diz çökerek oturur ve şöyle derdi-

«—Ey Enes! Sen Allah'ın Rasûlü Efendimiz'in ve yüce Ehl-i beyti'nin yıllarca hizmetinde bulundun. Muhakkak ki Allah ve Celle ve Ala münâfıkların durumunu ve iç görüntülerini size öğretmiştir. Nitekim Cenâb-ı Hakk: «Kalblerinde hastalık olanlar, yoksa Allah'ın kendilerine besledikleri kinlerini ortaya çıkarmayacağını mı sandılar? (Hem Hazret-i Peygamber'e, hem de mü'minlere kin besleyen münâfıklar kâfirlere yardım ediyor, buna karşılık iman ve cihâd gibi ilâhi hoşnûtluğa sebep olacak davranışlara yönelmiyorlardı. Bu yüzden görünürdeki amelleri boşa gitmiştir.) Biz isteseydik onları sana gösterirdik de sen, onları yüzlerinden tanırdın. Andolsun ki, sen on-

lan konuşma üslûblarından tanırsın. Allah bütün işlediklerini bilir.» Bu âyetin nüzulünden sonra Hazret-i Peygamber'e hiçbir münâfık gizli kalmadı. Hepsini simâlarından tanırdı. Münâfıkların tanınan bir başka yönleri de konuşmalarıydı. Çünkü onlar Rasûlüllah'ın huzûrunda konuşurlarken müslümanlar hakkında üstü kapalı ve incitici konuşmalar yapanlardı.)» **(Muhammed 29~30)** buyurmuştur.

«—Kalbime bak ey Enes! İçerisinde bir nifak alâmeti görebiliyor musun?» deyince: Hazret-i Enes, Halife Ömer'in nifak karşısındaki bu hassâsiyet ve endişesinden hayrette kalıp ağlamaya başlayınca, onun bu davranışının kendi kalbindeki nifaktan kaynaklandığına hükmeden Hazret-i Ömer daha şiddetle fer-yâd etmeğe başladı. Bunun üzerine Hazret-i Enes radi-yallahü anh:

«— Yâ Ömer! Ağlama. Ben sizin nifaktan duyduğunuz korku ve endişemizin şiddetinden ağlıyor ve sizin bile bundan emin olmamanıza yanıyorum» deyince: Hazret-i Ömer el-Fârûk radiyallahü anh:

«— Yâ Enes! nifaktan ancak münâfıklar emin olur. Allah'ın mekr ve imtihânından yalnızca hüsrâna uğrayan gafiller emniyette olur» buyurdu. Burada sözü edilen nifak, şirkle değil riyâ ile ilgili olan nifâktır.

Şeyh Niçin Gereklidir?

SORU:

«**Ma'nevî terbiyeyi ikmâl etmek ve kemâl kazanmak için ahlâkî ve tasavvufî eserleri yalnızca okuyarak ve gereğini gerektiği şekilde yaşayarak yetişmek yeterlidir. Bir mürşid aramaya ve şeyhi benimsemeye lüzum yoktur**» gibi iddialarla şeyh seçimine karşı çıkanların düşünceleri doğru mudur?

CEVAP :

Bu tür fikir ve iddialar yalan değil, fakat yanlış-
tır. Zira, tasavvufi eserleri okumakla boş yere ömür
tüketeceğine, o eserlerdeki sözler kendisinde hâl ol-
muş ve şahsında yaşanır bir şekilde getirmiş canlı bir
mürşide teslim olup onun işâreti üzere amel ederek
zikir, fikir, huzûr, Allah'ın dışındaki diğer duygu ve
düşüncelerden kalben kopmaya çalışması daha iyi ve
daha kolaydır. Ancak sen; ben bir mürşidi şeyh ola-
rak, benimsemeden, şer'î ve tasavvufi eserleri okuya-
rak nefsin gâilelerini, kalbi hastalıkları ve tedâvi yol-
larını öğrenebilirim dersen ben de buna evet cevâbı-
nı veririm. Ne var ki bir kimsenin zikir, fikir, huzûr,
kalbi ilgi ve alakalardan kurtulması, vücûd ve varlı-
ğıyla, bir anlık meşgûliyeti, sayısız kitap ve eserleri
senelerce kuru kuruya okunmaktan daha hayırlıdır.

Hazret-i Şâh Nakş-bend - kuddise sırruhu'l-em-
ced -: «Bize göre namaz ve oruç Allah'a götüren yol ol-
sa bile en kısa ve kestirme vuslat yolu nefy-i vücûd
usûlüdür. Nefy-i vücûd (Beşeri ve bedeni ihtiyaç ve
icapların Allah'ı unutturmasından kurtulma) olma-
dıkça, yalnızca namaz ve oruç, gaflet ve nisyânı gi-
derecek derecede vuslata yetmez. Bu sebeple: «Nef-
sinin, duygu ve düşüncelerinin, Allah'ı unutturacak
ve dolayısıyla günahlara batacak şekilde dünyâya yö-
nelişi, diğerleriyle mukayese edilemeyecek derecede
büyük bir günahıdır» buyurulmuştur. Bundan dolayı-
dır ki sâlikin, zâhiri ve bâtını istimdâddan elde etti-
ğini, sâdece şekilden ibâret olan namaz ve oruçta bul-
ması mümkün değildir. Ey sâlik! bu durumu gözönün-
de bulundurarak farz, vâcip ve farza bağlı sünnetle-
rin dışında kalan faydasız şeylere pek iltifât etme. Bu-
nun yerine, kalbini mâ-sivâ bağından, Allah'tan ga-
fil bırakan her şeyden sıyırmaya çalış. İşlerini, Allah

şuûrunu dipdiri hissederek yap. Kötü âdet ve alışkanlıklarını ifnâ ve imhâ etmeye gayret eyle. Ma'bûd-ı ilâhi'ye vuslat, her an O'nun azamet, kudret ve tasarrufunu yanibaşmda hissetmen, özüne, sözüne ve hareketlerine bu duyguyla şekil vermendir.

Bâyezid-i Bistâmi - kaddesallahü sırrahü's-sâmi -: «Allah'ın azamet ve kudretini düşünerek bir an muhasebe ve murakabe ile oturmak, şuûrsuz yapılan bin hacc'dan hayırlıdır. Allah'ın dışındaki bütün duygu ve düşünceleri bir kenara iterek, yalnız O'nu tefekkür etmek, gafletle ifâ edilen bin haccdan hayırlıdır. Çünkü bunlardan birincisi: azamet-i ilâhiyyeyi hissederek ve düşünerek bir anda vuslata erer ve nisyândan kurtulur. Ama ikincisi ise: kitap ve bilgi yüküyle dolu merkep gibi hacca gider fakat Hakk'ın azametini, O'nun va'd ve va'idini hissedemez, düşünemez ve dolaşısıyla kötü ahlâk ve alışkanlıklardan da kurtulamaz» buyurmuştur.

İzinsiz Zikir Olur mu?

SORU :

Bir şeyhe intisâb etmeksizin ve ondan izin almaksızın zikir ve fikirde bulunmak, evrâd-ı şerife okumak câiz midir?

CEVAP :

Câiz ise de böylesi bir zikir ve fikirle ma'nen mesâfe kat'edilemez. Terakki mümkün değildir. Silsilesi sahih yetkili bir şeyhin bereketi ve te'siri çoktur.

Şeyh ve mürşid edinmeksizin zikir ve fikretmek mümkün olmaz mı? diye sorarsan, âdâb, erkân ve usûlüne uymak şartıyla evet derim. Ancak ruhâni terakki ve ma'nevi yükseliş kolay olmaz. Kısır bir dön-

gü içerisinde gözü kapalı olarak dönen ve döndükçe mesâfe aldığını zanneden insan gibi uzun yol kat'ettiğini sanır ama aynı çember içinde dönüp durduğundan haberi olmaz. Yetkili ve kâmil bir şeyhin izniyle başlatılan zikrin bereketi ve te'siri çoktur.

Feyz ve bereket isteyen bir müridin, necât isteyen bir tâlibin kâmil bir şeyhe bağlanması gereklidir. Şeyhi olan ve irşâd edilmesini isteyen kimse kurtulmuş, şeyhi olmayan ve mürşidsiz kalan kimse de hüs-râna uğramıştır. Her hakikat tâlibine kâmil ve edib bir şeyh, nefsinin ayıplarını, nefsinin âfâtını, amel-lerinin fesâdını, düşmanın kalbine nüfuz etme yollarını gösteren hâzık bir üstâd lâzımdır. Ona bir baba gibi ivazsız ve garazsız nasihat edecek ve doğru yolu gösterecektir. Böyle birini bulduğu zaman, onun sohbet ve zikir meclislerine devam etmeli, onun gösterdiği âdâb ile edeplenmelidir. Ki böylece bâtını bir hâlden diğer bir hâle seyredebilsin. Yanan bir kandilden, yakılan diğer bir kandil gibi feyz alsın. Nef-sânî irâdesinden tamâmen sıyrılsın. Böyle birine teslimiyet Allah'a ve Rasûlü'ne teslimiyettir.»

«Allah'ın Rasûlü'ne ita'at eden Allah'a itâ'at etmiş olur» âyeti gereğince silsile-i şerife Allah ve Rasûlü'llah'ta son bulur. (Rûhü'l-beyân)

İrşâd İzni ve İcâzetnâme'nin Lüzûmu

SORU:

Sahih ve sağlam bir silsileye sâhip, kâmil bir şeyhden irşâd icazeti almaksızın, bir şahsın kendi kendine irşâda başlaması ve müridlerini terbiyeye muktedir olması mümkün müdür?

CEVAP:

Mümkün değildir.

Tarikatta sahih bir mensûbiyeti olmayan kimse, bilmediği ve ehli olmadığı işi yapan kimse gibidir. Böyle birinin müşidlik da'vâsına kalkışarak irşada başlaması aslâ câiz değildir. Ancak tarikat âdâbını kâmil bir şeyhden öğrendikten, intisâb ile girdiği seyr ü sülûku başarı ile bitirip icâzet aldıktan sonra câizdir. Tarikatta Cenâb-ı Hakk'ın celâl ve cemâl tecellilerine erdikten sonra o zâta, selevin ta'kip ettiği usûl üzere zikir telkini ve irşâd iznine dâir açık bir icâzet verilir. «İsnâd dindendir» denmiştir. Eğer silsile yoluyla nesebi ve intisâb zincirini Rasûlüllah sallâllahu aleyhi ve sellem'e kadar ulaştırmak olmasaydı dileyen dilediğini söyler, canının istediği gibi davranırdı. Bu sebeple «İsnâd, mü'minin silâhu ve selevin sünnetidir» denmiştir.

Ahmed b. Hanbel ve İmam Şa'rânî'ye ait olan bu ifâdeler Envârü'l-kudsiyye'de yer almaktadır. Tarikat ehli, şeyh edinme ve benimsemenin gerekliliği konusunda icmâ etmişlerdir. Müşid, müridin Hakk'ın huzûrunda bulunmasına mâni olan kalbindeki mezmûm sıfatları ortadan kaldırmak, namaz ve huşû'un sıhhatini sağlamak için lüzumludur. «Herhangi bir vâcibin kendisiyle tamamlandığı öteki şey de vâcibdir.» Kalbi hastalıkların tedâvi yollarını öğrenmek, bu rahatsızlıkları gidermeye çalışmak vâciptir. Âyetler ve hadîsler bu vâcibin yerine getirilmesine delâlet etmektedir. Bu ma'nevî lekelerden bizzat kendisi kurtulmuş olan bir müşidin irşâd ve yol göstericiliği olmaksızın bunlardan kurtulmak mürid için mümkün değildir. Kendisi yüzlerce kitabı ezberlese bile durumu, tıbbi eserleri bilen, ancak hangi ilâcın hangi der-

de devâ olduğunu bilmeyen, hastalığın teşhisini koyamayan ve ismini dahi bilmeyen doktor taslağından farksızdır. Bu sebeple mutlaka bir şeyh edin. Sûfiyye tarikatı ve şeyhinin gerekliliği ile ilgili Kitap ve Sünnette bir delil yoktur demekten sakın. Çünkü böyle mesnedsiz ve indî bir iddia küfrü mûcibdir. Tarikat ve tasavvuf, Muhammedi ahlâkın, Hazret-i Peygamberin söz, fiil ve davranışlarının eksiksiz yaşamasından ibârettir. Bu durum karşısında muhtevâsı Allah Rasûlü'nün ahlâkı olan tasavvuf hakkında, âyet ve hadis yoktur şeklinde delil yetersizliği ileri sürmek, Kur'an'dan ibaret olan Muhammedi ahlâkın âyet ve hadislerde bulunmadığını iddia gibi bir sapıklıktır.

İcâzet-nâme'nin Önemi

SORU :

Şer'i ve zahirî ilimlerde kâmil bir âlimden ders okuyup, tahsilini ikmâl ettikten sonra, başkalarını okutabilmek için herhangi bir izin ve icâzet-nâmeye ihtiyaç var mıdır?

CEVAP:

Evet vardır. Ehliyet ve liyâkati isbât eden bir icâzetin bulunması gâyet güzel bir şeydir. Bâtınî ilimlerde gerekli olan bu husûs zâhiri ilimlerde de aynen geçerlidir. Ders ve tahsilini, okutabilecek ve anlatabilecek derecede ikmâl ettikten sonra, bunun üstâddan alınan bir icazet ve izin belgesiyle tevsik edilmesi gereklidir.

Eşbah'da şöyle bir hâdise nakledilmektedir. İmam Ebû Yûsuf, İmam A'zam rahmetullahi aleyh'den izinsiz olarak - kendi kendisine -, başkalarına ders okutmağa başladı. İmam A'zam Ebû Hanîfe o halkaya beş

mes'ele ile ilgili sorular sordurmak üzere bir adam gönderdi. O zât:

a. Bir boyacı, boyanmak üzere kendisine teslim edilen elbiseyi inkâr eder, sonra da yerine boyanmış başka bir elbiseyi getirirse bu adam boyama emeği karşılığı ücret almaya hak kazanır mı? şeklinde bir soru sordu. Ebû Yûsuf'un; kazanır ve kazanmaz diye verdiği iki tür cevâba da yanlış diyen o zât: «Boyama işi inkârdan önce yapılmışsa ücrete hak kazanır. Aksi halde alamaz» şeklinde durumu tavzih edici bir açıklamada bulundu.

b. Namaza farz ile mi, yoksa sünnetle mi girilir? diye sordu. İmam Ebû Hûsuf'un farzla girilir cevâbını yanlış, sünnetle girilir cevâbını da yanlış olarak niteleyen o zât: Tekbir almak farz, elleri tekbir sırasında kaldırmaksa sünnettir. Dolayısıyla namaza farz ve sünnetle ikisi bir arada girilir diyerek ikaz edici bir cevap ileri sürdü.

c. Kazanda pişirilmekte olan yemek ve et içersine ansızın bir kuş düşse, yemek ve o kuş yenir mi? Yenmez mi? Ebû Yûsuf'un yenir, ve yenmez şeklindeki cevaplarını yanlış olarak değerlendiren o zât: «Eğer kazan içerisindeki et kuş düşmeden evvel pişmişse, et üç def'a yıkanır, suyu atılır ve yenir. Aksi halde ne yemek, ne de suyu yenmez» şeklinde cevapladı.

d. Bir müslümanın zimmi ve hâmile olan hanımı vefat ettiğinde hangi kabre defnedilir? İmam Ebû Yûsuf'un müslüman mezarlığına defnedilir cevâbına yanlış, zimmiler mezarlığına defnedilir cevâbına da yanlış şeklinde cevap veren o zât: «Hanımın karnındaki çocuğun yüzünün Kible'ye yönelmesi için, zimmî zev-

cenin yüzü kible'ye ters gelecek şekilde yahûdî kabrine defnedilir. Zira ana karnındaki çocuğun yüzü annesinin sırtına doğru dönüktür» dedi.

e. Efendisinin izni olmaksızın evlenen ümm-i veled bir câriyenin, efendisinin vefâtından sonra iddet beklemesi gerekir mi? gerekmez mi? diye bir soru daha sordu. Ebû Yûsuf'un gerekir cevâbına ve gerekmez cevâbına da yanlışı diyen o zât: «Câriye ile yeni evlendiği kimse arasında zifaf vukû bulmuşsa iddet gerekmez. Aksi halde gerekir» şeklinde Ebû Yûsuf'u ikaz mâhiyetinde cevaplar verdi. Hocasından izinsiz tedrise başlamanın yanlışığını anlayan Ebû Yûsuf, derhal İmam A'zam Ebû Hanife'ye gelerek yaptığı yanlışı davranış ve kusûrdan dolayı özür diledi. (Rûhü'l-beyân)

İNTİSÂB KEYFİYETİ VE İSTİHARE

SORU :

Bir şeyh, intisâb etmek ve tarikat almak maksadıyla huzûruna gelen bir müridine öncelikle istihâre yapmasını öğretir ve öğütler. Bilinen ve sünnet olan şekilde müridin istihârede bulunması doğru mudur?

CEVAP:

Doğru ve dînen de uygun görülen bir husûstur. İstihâre: Kulun sıkıntı çektiği ve tereddüte düştüğü bir konuda işi Allah'a havale ederek O'ndan hayırlısını istemektir.

Halebi; «İstihâre ve iki rek'at istihare namazı namazlardır» buyurmuştur.

Hazret-i Câbir radıyallahü anh'den: Rasûlüllah sallâllahû aleyhi ve sellem Kur'ân-ı Kerim'den bir sû-

reyi bize nasıl öğrettiyse, bütün işlerimizde istihâre etmeyi de öylece öğretir ve şöyle buyururdu :

Sizden biriniz dünyevi bir işe yöneldiği zaman, iki rek'at nâfile namaz kılsın. Sonra da şu duayı okusun :

اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْتَخِيرُكَ بِعِلْمِكَ وَأَسْتَقْدِرُكَ بِقُدْرَتِكَ
وَأَسْأَلُكَ مِنْ فَضْلِكَ الْعَظِيمِ فَإِنَّكَ تَقْدِرُ وَلَا أَقْدِرُ
وَتَعْلَمُ وَلَا أَعْلَمُ وَأَنْتَ عَلَامُ الْغُيُوبِ اللَّهُمَّ إِنْ كُنْتَ
تَعْلَمُ أَنَّ هَذَا الْأَمْرَ خَيْرٌ لِي فِي دِينِي وَمَعَاشِي وَعَاقِبَةِ
أَمْرِي عَاجِلٌ أَمْرِي وَأَجَلُهُ فَأَقْدِرْهُ لِي وَلَيْسَ لَهُ لِي ثَمْرٌ بَارِكُ
لِي فِيهِ وَإِنْ كُنْتَ تَعْلَمُ أَنَّ هَذَا الْأَمْرَ شَرٌّ لِي فِي دِينِي وَمَعَاشِي
وَعَاقِبَةِ أَمْرِي عَاجِلٌ أَمْرِي وَأَجَلُهُ فَاصْرِفْهُ عَنِّي وَاصْرِفْني
عَنْهُ وَاقْدِرْ لِي الْخَيْرَ حَيْثُ كَانَ

«Yâ İlâhî! Sen bildiğin için, senden hakkımda hayırlı olanı bildirmeni isterim. Ve kudretin yettiği için ben senden kuvvet ve tâ'at dilerim. Hayra ermemi senin büyük fazl u kereminden niyâz ederim. Çünkü sen her şeye kadirsin, bense kâdir değilim. Sen her şeyi bilirsin, bense bilemem. Sen gayblara da tamâmen vâkıfsın.

Yâ Rabbi! Sen bilirsin, eğer bu iş; benim dinim, yaşayışım, âkıbet-i emrim, dünyâm ve âhiretim hakkında hayırlı ise bunu bana nasîb ve müyesser eyle.

Sonra bunda benim için feyz ve bereket vücûda getir. Ve eğer bu iş, benim dinim, hayâtım ve âkıbet-i emrim hakkında, dünyevi ve uhrevi husûslarda benim için bir şer ve zarar varsa bunu benden çevir. Beni de bundan çevir. Bunun için gönlümde bir meyil bırakma ve benim için hayır nerede ise müyesser et. Sonra da beni bu mukadder hayr ile hoşnûd buyur. Ey kerim olan Halikım.»

Bu duanın ardından ihtiyâcını Cenâb-ı Hakk'a arzeder. İstihâre neticesinde hissettiği gâlib kanaat istikâmetinde hareket eder. **(Halebi)**

Bir başka hadiste ise: «İstihâre eden zarar görmez. İstihâre eden pişman olmaz.»

Diğer bir hadiste: «Fetvayı kalbinden iste, çünkü o hayra karşı mutmain, şerre karşı muzdarip olur. Müftiler her ne kadar fetvâ verse de, gönlünün ızdırap duyduğu şeyi yapma» buyurulmuştur.

Bu tür istihâre uyanıkken yapılabilirse de, âlimler tarafından uykuda yapılan istihâre daha uygun mütalâa edilmiştir. İki rek'at istihâre namazından sonra yukarıdaki duayı okuyan ve ihtiyâcını Hakk'ın yüce huzûruna arzeden ve öylece uyuyan mürid; rüyasında beyaz renkli temiz bir şey, Mushaf-ı şerif, mescid gibi güzel bir yer, âlim, şeyh ve benzeri büyük bir kimse görürse niyyet ettiği husûs hayırlı olacak demektir. Eğer rü'yâsmda çirkin, haram ve beğenilmeyen bir şey görürse istihâresini yedi def'aya kadar tekrar etmesi gerekir ki gördükleri şeytânî ve nefsânî bir aldatmaca olmasın. Rahmâni olsun. Zira şeytan zikir telkini ve tarikat alma gibi hayırlı bir işe teşebbüse rıza göstermez. Zikir, âyât-ı kirâm ve ahâdis-i şerife ile sâbit hayırlı ve şer'-i şerife uygun bir

harekettir. Ayrıca namaz, oruç, hacc, zekât ve zikir gibi kitap ve sünnetle sâbit husûslarda istihâre yapılmaz. Bunun dışında meşâyih-ı kirâm, hayırlı bir işin zamanlaması ve şeyhin seçimi gibi konularda istihârenin müstehap olduğuna hükmetmişlerdir. Yapılması düşünülünce ve neticesi hakkında tereddüde düşülen diğer hayırlı işler konusunda istihâre yapılması, işin Hakk'a havâle edilerek hayırlı olanın istenmesi daha uygun görülmüştür. Nitekim bir hadis-i şerifte:

«Bir işi iyice düşünüp karar verdikten sonra neticesini hayır görürsen yap. Zararlı görürsen o işten vaz geç, yapma» buyurulmuştur.

İstihare Namazı Nasıl Kılınır?

Ulemânın bir kısmı, istihâre namazının ilk rek'atında zamm-ı sûre olarak Kâfirûn Sûresi'nin, ikinci rek'atında da İhlâs Sûresi'nin okunmasının güzel olduğunu ileri sürmüşlerdir.

Bâcûri ise: Birinci rek'atta el-Kasas Sûresi (28) 'nin 68 ve 69. âyet-i kerimelerini; ikinci rek'atında da el-Ahzâb Sûresi (33)'nin 36. âyet-i kerimesi'nin okunmasının lüzûmuna işâret etmişlerdir. Bu âyetlerin ma'nâları şöyledir:

«Rabbın dilediğini yaratır ve seçer. Seçim onlara ait değildir. Allah onların ortak koştuqları şeylerden uzaktır. Rabb'in onların göğüslerinin neyi gizleyip neyi açığa vurduğunu bilir.» **(el-Kasas (28), 68-69).**

«Allah ve Rasûlü bir işte hüküm verdiği zaman, artık inanmış bir kadın ve erkeğe, o işi kendi isteklerine göre seçme hakkı yoktur. Kim Allah'a ve Rasû-

lü'ne karşı gelirse, apaçık bir sapıklığa düşmüştür.»
(el-Âhzâb (33), 36).

Şeyhinin emriyle istihâre eden bir müridin sadâ-kati, istihâre ile isbât edildikten sonra kendisine zi-kir telkini nasıl yapılır? Mürşidinin işareti ve izni ile istihâre eden ve işinin hayra vesile olmasını dileyen müridin, istihâresi ve rü'yâsında gördükleri uygun ise, şeyh müridine; gusül abdesti alarak geçmiş gü-nahlarına tevbe etmesini, sonra iki rek'at tevbe na-mazı (kumasını, ardından da fakir, öksüz ve güçsüz-lere tasaddukta bulunmasını emreder. Bunların ek-siksiz, ifâsından sonra şeyhinin huzûruna gelir ve önünde diz çöker. Dizlerini şeyhinin dizlerine bitişti-rir. Şeyh onun sağ elini musâfaha eder gibi eline alır. Bilâhâre ondan, ömrünü törpüleyen, hayatına heder eden bütün ma'siyet, isyân ve günahlardan tevbe et-mesini ister. Müridden, tevbe ettiklerine tekrar dön-meyeceğine, üzerinde hakkı bulunan hak sâhipleri-ne haklarını helâl ettireceğine, düşmanları ile barışa-rak her türlü kin ve husûmetten kurtulacağına dâir söz alır. Böylece mürid, kalbini meşgûl edebilecek, dikkatini kendisine çekerek gaflete sürükleyebilecek

bu ilgi ve alâkalardan kurtulmaya çalışır. Ayrıca sünnet-i seniyye-i peygamberi'ye kesinlikle uyacağı-na, ruhsatları terkedip azimetlerle amel edeceğine, her türlü bid'attan uzaklaşacağına, güzel ahlâk ile ahlâklanıp, her türlü kötülük ve çirkin davranışlar-dan (Sakınacağına dâir yemin ederek mürid şeyhine söz verir. Ardından da mürşid ile mürid şu şekilde istiğfar ederler :

أَسْتَغْفِرُ اللَّهَ أَسْتَغْفِرُ اللَّهَ أَسْتَغْفِرُ اللَّهَ الْعَظِيمَ
الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ أَحْيَى الْقِيَوْمَ بَدِيعَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ
مِنْ جَمِيعِ جُرْحِي وَظَلَمِي عَلَى نَفْسِي وَأَتُوبُ إِلَيْهِ تَوْبَةَ
عَبْدٍ ظَالِمٍ لِنَفْسِهِ لَا يَمْلِكُ لِنَفْسِهِ مَوْتًا وَلَا حَيَاتًا
وَلَا نُشُورًا

«Ondan başka ilâh olmayan, Hayy ve Kayyûm olan, arzın ve semânın yaratıcısı olan Yüce Allah'tan, bütün günahlarımın ve kendi aleyhime işlediğim zulümlerin afvını isterim. Kendi kendine zulmeden bir kulun tevbe ve pişmanlığı ile O'na tevbe ederim. Çünkü kul, kendi kendisini öldürme, kendi kendine hayat verme ve öldükten sonra dirilme gücüne sâhip değildir.»

Sonra şeyh: el-Fetih Sûresi (48)'nin şu 10. âyet-i kerimesini okur:

«Sana biat edenler (İslâm uğrunda ölünceye kadar savaşmak üzere sana söz verenler) gerçekte Allah'a biat etmektedirler. Allah'ın eli, onların ellerinin üzerindedir. Kim ahdini bozarsa, kendi aleyhine bozmuş olur ve kim Allah'a verdiği sözü tutarsa Allah ona büyük bir mükâfat verecektir.»

Bilâhare şeyh ve mürid ellerini dizlerinin üzerine kor, gözlerini yumarlar. Sonra şeyh, müridinin kalbine ta'lim ve telkin niyetiyle kalben üç defa Cenâb-ı Hakk'ın Zât ismini «Allah, Allah, Allah,» diyerek tam bir teveccüh ve huzûr ile zikreder. Gözlerini

açarlar. Şeyh ve mürid ellerini kaldırarak, şeyh duâ eder, mürid de âmin der. Ellerini yüzlerine çalarlar. Bundan sonra mürid, şeyhinin elini öperek yerinden kalkar ve izin isteyerek huzûrdan ayrılır. Mürşidinin tavsiye ettiği şeylerle meşgûl olarak, ona verdiği ahd ve mensûbiyetle, duyduğu muhabbeti her zaman muhafaza etmeye çalışır. Verdiği söz ve yeminin gereklerini yapar. Ömrünün sonuna kadar da asla ahdini bozmaz. **(Hadimi, fi't-Tarikati'n-Nakş-bendi)**

Tarikat Nasıl Alınır?

SORU :

Tarikat şeyhleri, istihâre neticesinde intisâbı uygun görülen müridlerine. kendi an'ane ve geleneklerine göre: Diz-dize ve yüz-yüze oturarak ya bir tek mürid veya birkaç mürid ile toplu olarak oturup musâfaha ederek tevbe ve istiğfar eder, Fetih Sûresi'nin 10. âyetiyle, bir Fatiha, üç ihlas-ı şerifi, salât ü selâmı ve du'â-i lâtifî okuyarak, karşılıklı bir söz alışverişinde bulunurlar. Bu şekilde bir şeyhe biat ederek ahid alışverişinde bulunmaları şer'an uygun mudur? Kitap ve sünnetde bununla ilgili bir delil var mıdır?

CEVAP:

Kitap ve sünnetle sâbit, oldukça da önemli bir husûstur. Zira Fahr-i Âlem Sallâllahü Te'âlâ Aleyhi ve Sellem Efendimiz, Hudeybiye andlaşmasında, kendilerinin imâmetinde Mekke-i Mükerrerme'ye gitme ve Kâ'be-i Muazzama'ya girme arzusunda bulunan müslümanların bu hareketi, inkarcı kureyşin ileri gelenleri tarafından engellendiği zaman, bir ağaç altında 1400 kadar sahabe ile bizzat musâfaha ederek şu koularda onlardan biat almışlardır.

1. Şehid oluncaya veya Keremli Mekke fethedilinceye kadar düşmanla savaşıp kalacaklarına, korkuya kapılıp cepheden firar etmeyeceklerine,

2. Bütün ilâhi emirleri ifâ ve icrâ, şer'i yasak ve haramlardan uzak kalacaklarına söz verdiler. Böylece haklarında el-Fetih Sûresi'nin 10. âyetiyle, aynı sûrenin son kısmındaki «rıdvân âyetleri» nâzil olmuştur.

Bîat Nedir?

Tasavvuf büyükleri ile sûfilerin, derviş ve müridlerinden ahid almaları, müridlerin belirli konularda onlara söz vermelerinin müstehap olup olmadığı sorulduğu zaman şöyle cevap verilmiştir:

Şeyh ile mürid arasında gerçekleştirilen ahid alışverişi oldukça güzel bir hareket ve değer verilen bir davranıştır. Böyle bir sözleşme neticesinde varılan andlaşmanın getirdiği sorumluluk ve mükellefiyet, dervişler üzerinde bir murakabenin doğmasına, dolayısıyla onların islâmî bir hassâsiyete sâhip olmalarına sebep olur. Bu ahid ve sözleşmede şeyh müridine; her türlü ma'siyet ve isyândan uzak kalacağı, bütün ibâdet ve tâ'atlara sınıksız sarılacağı ma'nâsma gelen sözünü hatırlatarak kusûrlarına ânında müdâhale edebilir.

Bu konuda oldukça çok hadis-i peygamberi mevcuttur.

a. Ubâdetü'bnü's-Sâmit radiyallahü anh'den, Rasûlullah sallâallahü aleyhi ve sellem'in huzûrunda bulunan sahâbe-i kirâmdan bir guruba şöyle buyurduğu rivâyet edilmiştir: Allah'a hiçbir şeyi eş ve ortak koş-

mayacağına, hırsızlık yapmayacağına, zinâ etmeyeceğine, çocuklarınızı öldürmeyeceğine, ma'rûf olan hiç bir husûsta isyân etmeyeceğine dâir bana söz verip biat ediniz. Kim söz verdiği konulara ri'âyet ederek gereğini eksiksiz ifâ ederse ecir ve sevabı Allah'a aittir. Kim de bir suç ve günah işler de cezâsı dünyâda verilirse bu cezâ o kimse için keffâret olur. Sâhibini uhrevi ikâbdan korur. Kim de bir günah ve suç işler Allah da bunu gizler ve ortaya çıkarmazsa (dünyâda cezasız kalırsa) neticesi Allah'a aittir. Dilerse afveder. Dilerse cezâlandırır. Biz bu konular üzerinde Rasûlullah'a biat ederek söz verdik. Doğrusunu en iyi bilen Allahü Te'âlâ'dır. **(Fetâvâ-yı Halîli eş-Şâfi'î el-Makdisi - kaddesallahü sırrahü'l-celi -)**

Biat ve sözleşmenin tanımlanmasına gelince :

إِنَّ الَّذِينَ يُبَايِعُونَكَ إِنَّمَا يُبَايِعُونَ اللَّهَ يَدُ اللَّهِ فَوْقَ
 أَيْدِيهِمْ فَمَنْ نَكَثَ فَإِنَّمَا يَنْكُثُ عَلَى نَفْسِهِ
 وَمَنْ أَوْفَى بِمَا عَاهَدَ عَلَيْهِ اللَّهُ فَمِنْ أَوْفَى أَعْظَمَ

Âyet-i Kerimesi'nden sonra, bir Fâtiha-i Şerife, üç İhlâs okunur. Hz. Peygamber sallâllahü aleyhi ve selleme salât ü selâmdan sonra, şeyh müridine takva ve benzeri güzel şeyleri tavsiye eder. **(Fetâvâ-yı Halîf)**

Selemetü'bnü'l-Ekva' radiyallahü anh'den şöyle rivâyet edilmiştir: «Biz Kudeybiye'de kaylûle uykusunda iken, kureyşlilerin ziyaret için Mekke-i Mükerre me'ye giriş isteğimizi kabûl etmediklerini işittik. Birden Rasûlullah sallâllahü aleyhi ve seliem'in münâdîlerinden birinin: «Bî'ata, bî'ata..» diye çağırdığını duy-

duk. Cebrail aleyhisselâm indi. Biz, ağaçlıklı ve gölgelik bir yerde bulunan Rasûlüllah sallâllahü aleyhi ve sellem'in huzûruna çıktık ve O'na bi'at ettik. Orada bulunan ashâb-ı kirâm: «Mekke fethedilinceye veya şehid oluncaya kadar savaştan kaçmayacaklarına» dâir Hz. Peygamber sallâllahü aleyhi ve sellem'e bî'at ettiler.

Kureyşliler bi'at hâdisesini duyunca korkuya kapılıp savaştan çekindiler. Rasûlüllah sallâllahü aleyhi ve sellem'in o sene Hudeybiye'den Medine'ye dönmesi ve ikinci sene gelip Mekke'yi ziyâretle umre yapmak şartıyla sulh teklifinde bulundular. Rasûlüllah sallâllahü aleyhi ve sellem de: Araplar «Müslümanlar Mekke'ye kılıç kuvveti ile ve zorla girdiler» demesinler diye bu teklife rıza gösterdi. Sahâbe de aynı şekilde andlaşma yaptılar ve döndüler. Rasûlüllah sallâllahü aleyhi ve sellem'in Hudeybiye'den dönüşünde, başından sonuna kadar Fetih Sûresi ve sonra da şu bî'at âyeti nâzil oldu.

«Muhakkak Hz. Peygamber sallâllahü aleyhi ve sellem'e itâata sınımsız sarılacağına, müşriklerle sonuna kadar savaşta kararlı olacağına, ilâhî emirleri ifâ ve yasaklardan sakınacağına dâir söz verenler,

«Ancak Allahü Teâlâ'ya söz vermiş yani sanki Allah'la sözleşmiş ve O'na bî'at etmiş gibidir. Çünkü Allah Rasûlünün bi'attan maksadı yalnızca Cenâb-ı Hakk'm rızası ve verilen sözle Allah'ın emirlerine sınımsız sarılmaya ve yasaklanndan sakınmaya ri'âyetin tevsiqidir. Burada Rasûlüllah sallâllahü aleyhi ve sellem ancak bir elçi, Allah ü Te'âlâ ile kullan arasında bir vâsıtaadır.

يَدُ اللَّهِ فَوْقَ أَيْدِيهِمْ

«Allah'ın eli onların elleri üzerindedir. Yâni Allah'ın eli, seninle musâfaha ve mübâyaa ettikleri es-nâda sanki onların elleri üzerindedir. Böylece sözlerine sâdık kalıp, bî'atlanna hassasiyetle riâyet etsinler. Allah onları korusun ve bi'atlannın gereklerini terketmekten onları alıkoysun. İki kişi arasında akdedilen bir alış-veriş merâsiminde, bir üçüncü şahıs bulunur, sözlerini yerine getirmeleri ve ahidlerini bozmamaları için ikisinin ellerini birbirine bağlar ve kendi ellerini de onların elleri üzerine kor ki, ahidleri sağlam, sözleri sâdık ve alış-verişleri bereketli olsun. Araplar ticârî hayatta bu âdeti benimsedikleri için böyle bir teşbih yapılmıştır.

Ya da: «Allah'ın eli onların elleri üzerindedir» demek; «Allah'ın nazar ve nusratı, kuvvet ve kudreti onlar üzerindedir» demektir.»

فَمَنْ نَكَثَ فَإِنَّمَا يَنْكُثُ عَلَى نَفْسِهِ

«Kim sözüne sâdık kalmaz ve bî'atını bozarsa, onun bu bozgunculuğunun zararı yine kendi aleyhindedir. Çünkü verdiği sözden cayan başka biri değil, bizzat kendisidir.

وَمَنْ أَوْفَى بِمَا عَاهَدَ عَلَيْهُ اللَّهُ فَسَيُؤْتِيهِ أَجْرًا عَظِيمًا

«Kim de verdiği sözde durur ve bi'atının gereklerini hakkıyla ifâ ederse Allah onu cenneti ve rızası ile

mükâfatlandırır. Cennette cemâlini görmek ve vechini müşâhede etmek şerefine eriştirecektir.

Bîatın Delilleri Nelerdir?

SORU :

Hudeybiye andlaşmasında Hz. Peygamber sallâlahü aleyhi ve sellem ile birlikte bulunan ashâb-ı kirâmın diğer sahâbelerden ayrı bir özelliği ve üstünlüğü var mıdır?

CEVAP:

Vardır. Nitekim;

لَقَدْ رَضِيَ اللَّهُ عَنِ الْمُؤْمِنِينَ

şeklinde başlayan ve «Rıdvan âyeti» diye isimlendirilen Fetih Sûresi (48)'nin 18. âyet-i kerimesi onlar hakkında nâzil olmuştur. Kendilerine, diğerlerinden farklı ve Hudeybiye'nin tatlı bir hâtırası olarak;

يَا أَصْحَابَ الشَّجَرَةِ

« (Ey ağaç altında canlarını Allah'ın Rasûlüne adayan sahâbeler topluluğu) diye çağrılırdı. Ayrıca onlara: «Sizler bugün yeryüzünün en hayırlısısınız» diye müjde verilmiştir.

Hudeybiye'de hazır bulunan ve savaşlarda bir an bile Rasûlüllah sallâlahü aleyhi ve sellem'den ayrılmayan ashâb-ı kirama Hz. Peygamber: «Ey ağaç altında bana bi'at eden ashâbım!.. Ey Fetih Sûresi'nin nüzûlüne sebep olan ashâb» diye hitap ederdi.

Ashâb-ı kirâmın Hudeybiye'de Allah'ın Rasûlüne bi'atı esnasında Nebiyy-i Ekrem Efendimiz onlara:

«Bugün sizler yer yüzünün en hayırlısısınız derken, fetih Sûresi (48)'nin 18. âyet-i kerimesi nâzil olmuş.

لَقَدْ رَضِيَ اللَّهُ عَنِ الْمُؤْمِنِينَ

şeklinde başlayan bu âyetten dolayı Hudeybiye'de akd edilen bi'ata «Bi'atü'r-rıdvân» adı verilmiştir. Kulun Allah'tan râzı olması, O'nun her türlü takdir ve tecellilerine, kazâ hükümlerine rıza göstermesi olduğu gibi Allah'ın kulundan râzı olması da, kulunu emirlerine sınıksız sarılan ve yasaklarından son derece kaçınan bir vaziyette bulmasıdır.

Hudeybiye'de altında bi'at merasimi icrâ edilen ağaç, Ümmü Gıylan ve Semür adı verilen bir ağaç olup Hicaz bölgesinde oldukça bol bulunurdu. Sidre ağacı diye de anılmaktaydı. Bu ağaç, Hz. Ömer radiyallahü an zamanında, insanlar görür ve ona ta'zim ve hürmet gösterir diye düşünülmüş, fitne ve fesâd endişesiyle kökünden kestirilmiştir. (Rûhü'l-beyân)

SORU:

Bi'at etmek ve söz almak, ilk insan ve ilk peygamber Hz. Âdem aleyhisselâm'dan beri var olan eski şeri'atlarda var mıdır? Yoksa sadece Ümmet-i Muhammed'e has bir husus mudur?

CEVAP:

Bi'at ve karşılıklı söz alış-verişi eski şeri'atlarda da mevcûd olan bir konudur. Şöyle ki:

İlk ahd ve misak, Cenâb-ı Hakk tarafından ,insanoğullarının ruhları yaratıldığı zaman onlardan alınmıştır. Buna delâlet eden şu âyet-i kerîme bunu açıkça göstermektedir:

«Rabb'in Âdemoğullarından, onların bellerinden zürriyetlerini almış ve onları kendilerine şâhid kılarak: «Ben sizin Rabbiniz değil miyim?» (demişti.) Evet, (buna) şahidiz dediler. «Kıyamet günü biz bundan habersizdik demiyesiniz.» (el-A'râf (7), 172)

Âyet-i kerimede işâret edilen bu misak ve sözleşme cesedler yaratılmazdan önce, Cenâb-ı Hakk'ın birliğini tanımak ve O'nu inkârı terkettirmek için alınmıştı. Aynı şekilde Allah ü Te'âlâ babamız Âdem aleyhisselâm'dan yasakladığı şeylerden uzak duracağına dâir ahd aldığını bize şöylece açıklamaktadır:

«Anadolsun biz, önceden Âdem'e (o ağaçtan yememesini) tavsiye etmiş ve söz almıştık. (Bizim tavsiyemizi ve sözünü) unuttu. Biz onda bir azim (ve sebat) bulmadık.» (Tâhâ (20), 115)

Ayrıca Cenâb-ı Hakk, bütün peygamberlerden Hz. Muhammed aleyhisselâm Efendimizin peygamberliğini tasdik etmeleri ve O'nun gelişini ümmetlerine müjdelemeleri için söz aldığını şöyle beyan buyurmaktadır:

«Allah peygamberlerden şöyle söz almıştı: «Bakın size kitap ve hikmet verdim. Sonra yanınızda bulunan (kitapları) doğrulayıcı bir peygamber geldiğinde, ona mutlaka inanacak ve mutlaka ona yardım edeceksiniz. Bunu kabul ettiniz mi? ve bu hususta ağır ahdimi üzerinize aldınız mı?» demişti. «Kabûl ettik» dediler. «O halde şâhid olun. Ben de sizinle beraber şâhid olanlardanım» buyurdu.» (Âl-i İmrân (3), 81)

Cenâb-ı Hakk, peygamberlerden yalnızca Allah'ın dinini ayakta tutacak ve yayacaklarına dâir söz aldığını da şu şekilde ifâde buyurmaktadır:

«Biz peygamberlerden, (verdiğimiz risâlet görevi-

ni yapmak ve dîne da'vet etmek husûsunda) kuvvetle ahidlerini almıştık. Senden, Nûh'dan, İbrahim'den, Mûsa'dan ve Meryem oğlu İsâ'dan (evet) onlardan sapaşlam söz almıştık.» (el-Ahzâb (33), 7)

Cenâb-ı Hakk bütün âlimlerden dînini yaymaları konusunda söz aldığını da şöyle açıklamaktadır:

«Allah kendilerine kitap verilenlerden: «Onu mutlaka insanlara açıklayacaksınız, gizlemeyeceksiniz» diye söz almıştı. Fakat onlar, verdikleri sözü arkalarına attılar ve ona karşılık birkaç para aldılar. Ne kötü şey satın alıyorlar, (onlar)» (Âl-i İmrân (3), 187)

Bu bölüm yazılırken mîsakla ilgili ilk anda aklıma gelen âyetler bunlar. Yeterli fikir verebileceğimi zannederim.

Haramda Bîat Olur mu?

SORU :

Nehyedilen, çirkin görülen ve yasak olan bir husûsta bi'at etmek ve söz alış-verişinde bulunmak câiz midir?

CEVAP:

Câiz değildir. Çünkü, Hâlık'a isyânın bulunduğu yerde hiç bir mahlûk, makam ve mevkiye itâat yoktur.

İsmail Hakkı Bursevi'nin Rûhü'l-beyân'da ifâde ettiği gibi kendilerine bi'at edilen kimseler üç kısım dır:

1. Peygamberler
2. Onların ma'nevi mirasçısı durumunda bulunan şeyhler ve âlimler
3. İdâreciler, sultân ve pâdişâhlar. Bîat almaya

yetkili bu üç guruba yapılan bî'at, gerçekte yalnız Allah ü Te'âlâ Hazretleri'nedir. Bunlarsa, kendilerine tâbi olanların bî'atlarıyla Allah'ın yeryüzünde şâhidleridir.

Allah adına yer yüzünde bî'at almaya yetkili bu kişilerin taşınması gerekli bir takım şart ve özellikler vardır. Allah'ın emir ve yasaklarını yeryüzünde hâkim kılmak bu şartları içine alabilir. Bunlara bî'at etmesi gereken kimseler için de bazı şartlar vardır. Emredildiklerini aynen yapmak, yasaklardan da olduğu gibi kaçınmak aranan şartları ifâdeye yeterlidir.

Peygamberler ve onların ma'nevî mirasçısı durumunda bulunan âlim ve şeyhler, ma'siyetle ilgili bir şeyi aslâ emretmezler. Peygamberler ma'sûm, şeyhler ise mahfuzdur. Sultanlar ve idarecilere gelince : onlar şeyhler ve âlimlere yakın olur, işlerini onların istişârelerine göre yönlendirirse mahfuz, aksi halde perişan ve mağlûb olur. Bütün bunlara rağmen, ma'siyet kokan bir konuda itâata asla izin yoktur. Çünkü Hâlık'a muhalefet ve isyânın bulunduğu yerde hiçbir mahlûka itâat yoktur. Bî'at ise, kulun Allah'a kavuşması ve gafletten kurtularak Hakk'ı hatırlaması için gerekli bir husûstur. **(Rûhü'l-beyân)**

MÜRŞİDDE ARANAN ÖZELLİKLER NELERDİR?

SORU:

İnsanları irşâda yetkili mürşid ve şeyhlerde bulunması gereken bir takım şartlar var mıdır? Varsa bu vasıf ve alâmetler nelerdir?

CEVAP:

Elbette vardır. İstikâmet, nasihat, şefkat, merha-

met gibi ahlâki güzelliğe sâhip olmak. Kötü, çirkin ve yasak olan hal ve davranışlardan uzak bulunmaktır.

İrşâdı sahih olan bir mürşidde aranan vasıfları şöyle sıralayabiliriz:

1. Şeri'at-ı mutahharanın gereklerini, tam bir istikâmet içinde, kıl payı kadar sağa sola sapmaksızın, ilâhi emir ve yasaklardan bir an bile yüz çevirmeden eksiksiz icrâ ve ifâ etmek.

2. İnsanları şer'-i şerife uymaya, islâmın hayat veren prensiplerini yaşamaya, Allah ü Te'âlâ'yı her hal ve kârda kalb huzûru ile zikretmeye yöneltmek.

3. İnsanlara durumlarına ve düşünce seviyelerine göre, imkânların elverdiği ölçüde nasihat etmek, onlara takvâ ve istikâmet yolunu göstermek, çirkin ve yasak olan davranışlardan uzaklaştırmaya çalışmak.

4. Bütün mahlûkata şefkat ve merhamet nazarı ile bakmak. Küçüklere sevgi, şefkat ve merhamet, büyüklerle hürmet ve saygı göstermek.

5. Müridlerin ihtiyâcını giderecek ve gönüllerindeki tereddüt ve şüpheleri silecek kadar fıkıh, akâid v.b. konularda âlim olmak. Zira bu tür duygu ve düşünceler başlangıçta müridin iç dünyasında âriz olur, onun gönül huzûrunu allak-bullak ederek ibâdetten zevk almasını engelleyebilir.

6. Müridlerinin muttali olduğu sır ve kusûrlarını gizlemeli, ikaz için zaman ve zeminini beklemelidir.

7. Müridlerinin kalblerinin kemâl ve edeplerini, nefsin tehlike ve tuzakları ile hastalıklarını, eğer keşf

ehli ise keşfen, aksi halde hal, tavır ve davranışlarından, çıkararak hâlen bilmeli, irşâd ve nasihatını onun bu ihtiyaçlarına göre yapmalıdır.

8. Bütün hareketlerinde ifrât ve tefritten uzak durmalı, orta hal ve i'tidâli muhafaza etmelidir.

9. Mutmain ve müstağni bir nefse sâhip, ahlâkın en güzeline mâlik olmalıdır. İrşâd arzusu ile gelen bir müridini asık çehre ile karşılamamak ve asla ona kızmamalıdır: Hakk rızası için olursa kızıp, darılabilir. Müridlerine karşı celâli cemâline, kahırî lütfuna karışık bir tavır takınıp, yerine göre her ikisini de gösterebilmelidir. Netice olarak: «**Emrolunduğu gibi dosdoğru olmak ve istikâmet üzere bulunmak**» bu vasıfların hepsini ihtivâ edebilir.

Ebû Hasan eş-Şâzelî kaddesallahü sirrahu: «Tarihatlarda şeyh için ma'siyetleri bütününüyle terk, yapılması gereken vacipler ile mendûplardan kolay gelenleri ifâ, imkân nisbetinde Allah ü Te'âlâ'nın zikrine devam etmek ve sürekli Allah şu'ûruyla hareket etmenin dışında başka bir şart aranmaz.» Zikrin her gün en az 1000 lâfza-i celâl, 100 istiğfar ve 100 salât ü selâm getirmek olmalıdır» buyurmaktadır. (**Rûhü'l-beyân**)

İrşâd İçin Kerâmet Gerekli midir?

SORU:

İrşâda yetkili bir mürşidin kerâmet ehli olması ve harikulâde bazı kabiliyetlere sâhip olması şart mıdır?

CEVAP:

Hayır, kerâmet şart değildir

Keramet mürşid için mutlaka lüzumlu olan bir şart değildir. Çünkü sahâbe ve tâbi'inden bize pek az kerâmet intikâl etmiştir. Meselâ: Ümmet-i Muhammed'in en faziletlisi olan Hz. Ebû Bekir radiyallahü anh, Efendimiz'den istikâmet dışında kerâmet pek nakledilmemiştir. Râbiâtü'l-Adviye'nin dediği gibi: **«İstikâmet, en büyük kerâmettir.»** Hattâ evliyâullahdan bazıları, kerâmet kabûl etmemişler ve bir kuyudan kerâmet göstermek için çıkarılan suyu içmemişler, aksine kendi elleriyle ip ve kova kullanarak çıkardıkları suyu içmeyi tercih etmişlerdir. **(Rûhü'l-beyân)**

Abdullah el-Kureşi bu konuda şunları söylemektedir:

«Kim keramet ve hârikulade hâdiselerin zuhûrunu, kendinden sudûr eden kötülükler gibi karşılamaz ise, bu durum o kimse için, ma'nevî terakki ve yükselişine mâni bir perde olur. Kerâmeti gizlemek rahmettir.»

Bir kimsenin kerâmet göstermesi sa'âdet sebebi olabileceği gibi, nefsânî arzûların te'siriyle ifşâ ve izhâr edilmesi de aynı şekilde şekâvet sebebi olabilir. Bu yüzden kerâmet, âdet gören kadınların hayızlarını gizlemeleri gibi saklanması gereken bir kabiliyet telâkki edilmiştir. **(Rûhü'l-beyân)**

Evliyâullahdan bazıları da; «Ben kerâmeti Kitap ve Sünnet gibi iki âdil şahid olmadıkça kabul etmem» buyurmuşlardır.

Bîatın Sünnette Yeri

SORU :

Yukarıda anlatılan «Bîat-ı Rıdvân» dışında, as-hâb-ı Kirâmın Rasûlullah'a bî'at etmesiyle ilgili başka rivâyetler var mıdır?

CEVAP:

Defalarca vukûbulduğu nakledilmektedir. Şöyleki:

Bir Buhâri hadis-i şerifinde Cerir b. Abdillâh radiyallahü anh'den: «Hz. Peygamber sallâllahü aleyhi ve sellem'e namaz kılmak, zekât vermek ve her müs-lümana nasihat vermek üzere bî'at ettim» dediği rivâyet edilmiştir.

Yine Sahîh-i Buhârî'nin «Mevâkîtü's-salât» kitâ-bında Abdurrahman b. Avf radiyallahü anh'den şöyle bir rivâyet nakledilmektedir: «Biz 7-8 veya 9 kişi Rasûlullah sallâllahü aleyhi ve sellem'in huzurunda idik. Kudeybiye bî'atı henüz gerçekleştirilmiş olduğu halde Efendimiz bize: «Allah'ın Rasûlü'ne bi'at etmez misiniz?» dedi. Biz de: «Sana bi'at ettik ya Rasûlallah!» deyince Cenâb-ı Peygamber arzusunu: «Allah'ın Rasûlü'ne bi'at etmez misiniz?» diye tekrarladı. Biz de ellerimizi Efendimize doğru uzattık, «Ne üzerine sana bî'at edelim yâ Rasûlallah!» diye sorduk. O da: «Allah'a kulluk etmek, O'na hiçbir şeyi eş ve ortak koşmamak, beş vakit namazı kılmak, İlâhi emir ve yasaklara uymak, -sonra sesini oldukça hafifleterek ve yalnızca bizim duyabileceğimiz bir şekilde - insanlardan bir şey istememek üzere bî'at ediniz. Öyle kimseler gördüm ki, onlardan birinin bineğinden yere kır-bacı düşerdi de, kimseden onu kendisine vermesini is-

temez, bizzat kendi iner alırdı.» (Müslim'de de rivâyet edilmiştir.)

Ubâdetü'bnü's-Sâmit radiyallahü anh'den şöyle dediği rivâyet edilmiştir. Dedemin babama, onun da bana haber verdiğine göre: «Biz Rasûlullah sallâllahü aleyhi ve sellem'e kolaylık ve güçlük ânında, iyi ve kötü gününde kendisine itâ'at edeceğimize, ehlinden sâdır olan emre, karşı gelmeyeceğimize, nerede olursak olalım hak ve hakikati söyleyeceğimize ve yaşatacağımıza, Allah yolunda hiçbir kınayıcının kınamasından korkmayacağımıza dâir bi'at ederek söz verdik» dediği nakledilmiştir. **(Avârifü'l-ma'ârif)**

Kadınların İntisâbı

SORU :

Bi'at etmek ve söz vermek erkekler için olduğu gibi kadınlar için de meşrû ve sünnet midir?

CEVAP :

Meşrû ve oldukça da iyi karşılanan bir durumdur. Zira kadınlar, ilâhî emir ve yasaklar karşısında mükellefiyet bakımından erkeklerle aynı durumdadır. Mekke-i Mükerrerme'nin fethi günü:

«Ey peygamber! İnanmış kadınlar sana gelip Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmamaları, hırsızlık etmemeleri, zina yapmamaları, çocuklarını öldürmemeleri, elleri ile ayakları arasında bir iftira uydurup getirmemeleri (başkasının doğurduğu veya başka erkekten gayr-ı meşrû kazandığı bir çocuğu kocalarına âitmiş gibi göstermemeleri), iyi bir işte sana karşı gelmemeleri husûsunda sana bî'at ederlerse, onların bî'atlarını al ve onlar için Allah'tan mağfired dile. Şüphesiz Allah, çok bağışlayan ve pek esirgeyendir.» **(el-**

Mümtahne (60), 12 manâsına gelen âyeti celile nâzil olmuştur.

İçtimâî hayâtın idâmesi bakımından birbirlerinin tamamlayıcısı olan kadınlarla erkekler, Allah'ın erkeklere has kıldığı içtimâî ve idâri mevkiiler, cihâd, miras ve benzeri husûslar dışında şer'i emir ve yasaklar karşısında müşterek bulunmaktadır.

İlâhi emirlere sınımsız sarılan ve yasaklarından şiddetle sakınan kimsenin erkek olsun kadın olsun cennet ehlinde olacağı Cenâb-ı Hakk'ın va'd-i ilâhisi olduğu gibi, bunlara karşı gelip mükellefiyetlerden yüz çeviren kimsenin de erkek olsun, kadın olsun cehennemine gireceği aynı şekilde ilâhî bir tehdiddir.

Kadınlar arasında Meryem binti İmrân, Âsiye binti Mezâhim. Hadice binti Huveylid, Fâtımatü'z-Zehrâ ve Râbi'atü'l-Adviye (Allah hepsinden râzı olsun) gibi kadınlar arasında biri bin erkeğe bedel olan nice kadınlar vardır. Aynı şekilde gelmiş-geçmiş bütün kadınların seviyesinin kendisi ile mukâyese edilemeyeceği Hz. Muhammed sallâllahü aleyhi ve sellem gibi nice erkekler bulunmaktadır. Bu ma'nerî yüceliklere erkebilmek ancak ilâhî bir inâyet ve lûtufla mümkündür. **(Fetâvâ-yı Halîlî)**

Cenâb-ı Hakk bu konuyu me'âlini yukarıda verdiğimiz âyet-i celilede şöyle açıklamaktadır:

«Allah'tan başka hiçbir şeyi ilâh kabûl etmemek, amellerini yalnız O'nun rızâsı için ve ihlâslı olarak yapmak, bir başkasının malını haksız yere ve helâl olmayan bir yoldan almamak, nikâhsız olarak hiçbir erkekle cinsi münâsebette bulunmamak, kız çocuklarını diri diri toprağa gömmemek ve öldürmemek, nâmuslu ve iffetli kadınlara zina ve benzeri lekeleyici

suçlar isnâd ederek iftirâda bulunmamak, emrettiğin konularda sana muhâlefet etmemek üzere söz vermek için imanlı kadınlar sana bi'at etmeğe geldiğinde onların bi'atlarını kabul et ve onlar için Allah'tan af ve mağfiret dile. Muhakkak ki Allah Te'âlâ kullarını çok bağışlayan ve çok esirgeyendir.» Bu âyeti kerime, Keremli Mekke'nin fethi günü nâzil olmuştur. Rasûlâllah sallâllahü aleyhi ve sellem erkeklerin bi'atlarını kabul ettikten sonra, kadınların bi'atlarını almaya başladı.

Niçin Biat?

Bi'at eden kimse nefsini, malını, canını ve herşeyini cennet karşılığında Hz. Peygamber sallâllahü aleyhi ve sellem'e ve Allah yoluna adadığı için bu merasime, arapçada satış ma'nâsına gelen «**Bi'at**» adı verilmiştir.

Alış-veriş işlerinde satışı sağlamlaştırmak, muameleyi garantiye almak ve karşılıklı güven te'sis edebilmek için taraflardan birinin elini diğerinin eli üzerine koyması insanlar arasında alışıl gelmiş âdetlerden biridir. Bu yüzden belli konularda andlaşma yapan iki kişinin yaptığı bu merâsim, alış-verişe benzediği için adına «**mübâya'a**» denmiştir.

Ümmetlerin peygamberlerine bi'atı: onlara itâata devam ve sabredecekleri, ilâhi emir ve yasaklara ri'âyet husûsunda bütün güçlerini kullanacakları ve her hâl ü kârda onlara yardım edecekleri ma'nâsına geldiği gibi, peygamberin bu bi'atı kabûl etmesi de; kendilerine ecir ve sevab va'di, onların işlerini, zâhiri ve bâtını düşmanlara karşı galebe edecek şekilde düzenleme, bu sözleşmeye sâdık kaldıkları takdirde

kiyâmet günü onlara şefâ'at garantisi ma'nâlanna gelir.

SORU :

Kadınlardan bi'at alma, erkeklerde olduğu gibi musâfaha ile elele tutuşarak mı? yoksa sâdece karşılıklı sözleşme ile mi yapılır?

CEVAP:

Kadınlarla bi'at yalnızca sözleşme ile icrâ edilir.

Hız. Peygamber'in Mekke-i Mükerrreme'nin fethi günü kadınların bi'atını nasıl kabûl ettiği konusunda farklı rivâyetler bulunmaktadır.

Bir rivâyette: Hız. Peygamber sallâllahü aleyhi ve sellem erkeklerin bi'at merâsımı bitince Safâ tepesine oturdu. Bilâhare kadınların bi'atını almağa başladı. İçerisinde su bulunan bir kap getirtti. Önce O, elini, sonra da kadınlar ellerini birbirine dokunmayacak şekilde suya daldırdılar.

Diğer bir rivâyette ise: Elinde bulunan kumaş parçasının bir ucundan Peygamberimiz, diğer ucundan da kadınlar tutunmuş ve öylelikle bi'atlarını kabûl etmişti. Bunu yabancı kadınlarla musâfaha etmemek ve onlara dokunmamak için yapmıştı.

Başka bir rivâyette de: Biraz aşağısında Hız Ömer radyallahü anh'in bulunduğu bir sırada Rasûlüllah sallâllahü aleyhi ve sellem) kadınların da kendisine bi'at etmeleri gerektiğine işâret etti. Bilâhare Hız Ömer'in kadınlarla musâfaha etmesiyle bi'at merâsiminin akdedildiği nakledilmektedir. Bu hâdise başka bir rivâyette şöyle anlatılmaktadır: «Hız Ömer, Rasûlüllah'ın emri ile kadınların bi'atını kabûl ve onlara uymaları gerekli olan şartları tebliğ ediyor, kendisi Safâ Tepesi'nde Efendimizin biraz aşağısında bulunuyordu.

Ayrı bir rivâyette ise: Rasûlüllah sallâllahü aleyhi ve sellem) kadınlardan birine vekâlet verdi. O da Safâ Tepesi'nde durarak kadınların bi'atlarını kabûl etti. Bu kadın Hz. Peygamber sallâllahü aleyhi ve sellem'in hanımı Hadice radiyallahü anhâ vâlidemizin kız kardeşi Ümeyme radiyallahü anhâ idi.

Bu farklı rivâyetler arasında en meşhûr ve en açık olanı Hz. Âişe vâlidemizin anlattıklarıdır. O bu merâsimin icrâ şeklini şöyle izah buyuruyorlar: «Allah'a yemin ederim ki, Allah'ın Rasûlü, Cenâb-ı Hakk'ın dokunmasına müsâade ettikleri dışında hiçbir yabancı kadınla musâfaha etmemiştir. Rasûlüllah'ın avucu yabancı hiçbir kadının avucuna değmemiştir. Hz. Peygamber sallâllahü aleyhi ve sellem kadınlardan bi'at ile söz aldığında; «sizin bi'atınızı toptan kabûl ettim» buyurmuştu. İnanan kadınlar Hz. Peygamber'e geldiklerinde Rasûlüllah onları imtihan ediyor, onlar bu konuları kendi sözleriyle kabul ve ikrâr ettiklerinde de onlara: «Ayrılın, gidin, sizin bi'atınızı kabûl ettim» buyuruyordu.

Bu husûsta merhûm İsmail Hakkı Bursevî Hazretleri şu yorumu yapmaktadır.

Muhakkak Rasûlüllah erkeklerin bi'atını musâfaha ederek, kadınlarınkini ise elleri ellerine dokunmaksızın kabûl etmiştir. Çünkü şeri'at ve kânun koyucunun makâmı her hâl ü kârda ihtiyatlı ve tedbirli davranmayı gerektirir.

İnsanların ta'lîm ve irşâdı maksadıyla - bazı rivâyetlerde yer aldığı gibi - Hz. Ömer radiyallahü anh'ın kadınlarla musâfahası uygun olsaydı eğer, Rasûlüllah'm musâfaha etmesi daha uygun ve yerinde olurdu. Çünkü O bir peygamber ve Hz. Ömer ise sa-

hâbesi ve halifesidir. Böyle bir durumda O, Hz. Ömer'-den daha üstün bir mevkiye sâhiptir.

Ancak zamanımızda görülen ve güvenilir birtakım kaynaklardan duyduğumuza göre, şi'liğe temâyül etmiş bazı şeyh taslaklarının, inkârcı zimmilerin âdetlerine benzer bir şekilde erkek ve kadın musâfahasına müsâ'ade etmeleri, haramlılığı kesin olan çok çirkin bir davranış ve apaçık bir sapıklıktır. **(Rûhü'l-beyân)**

Bir rivâyette ise: Kadınlar Rasûlüllah'ın huzûrun-da toplandıkları zaman, onlar elele sözleşme yapmak ve öylece söz vermek istediler. O ise: «Benim elim şimdiye kadar yabancı hiçbir kadının eline dokunmadı. Ancak benim tek bir kadına söylediğim sözlerim, yüz kadına söylenmiş gibidir» buyurdu. Ve onların bi'atlarını karşılıklı söz ve kabûl ile aldı. Sonra kadınlar Rasûlüllah sallâllahü aleyhi ve sellem'den kendisiyle musâfaha şerefine nâil olmayı istediklerinde O da elini bir suya soktu, sonra o suyu kadınlara göndere-rek onlar da ellerini o suya daldırdılar» şeklinde anlatılmaktadır. **(Ravdatü'l-Enîfe)**

Kadınların Bîatı ve Sünnette Yeri

SORU :

Asr-ı sa'âdette kadınların Hz. Peygamber sallâllahü aleyhi ve sellem'e bi'at etmesi hâdisesi bir def'a mı, yoksa birçok def'a mı vukû bulmuştur?.

CEVAP :

Kadınların bi'at etmeleri birkaç def'a vâki olmuştur.

Akabe Bi'atı'nda Hz. Peygamber sallâllahü aleyhi

aleyhi ve sellem; 72 erkeğin bi'atını musâfaha ederek, iki kadının bi'atını da musâfaha etmeksizin kabûl buyurmuştur. Zira Rasûlüllah sallâllahü aleyhi ve sellem kadınlardan bi'at alırken asla musâfaha etmez, onlardan sâdece söz alır, ileri sürülen şartları kabûl ederek söz verdiklerinde de: «Gidiniz! Sizin bi'atınızı kabûl ettim» buyururdu. **(İhsânü'l-uyûn)**

SORU :

Kadınlardan bir veya birkaçının mürşidi erinin huzûruna çıkararak, şeyhleriyle aynı odada oturmaları ve musâfaha etmeksizin bi'at ederek intisâb edip tarikat almaları câiz midir?

CEVAP:

Eğer kadınlar toplu ve cemâat hâlinde, İslâmi te-
settüre uygun olarak giyinmişlerse câiz, kapalı bile
olsa tek bir kadının, toplu halde olsa bile açık-saçık
kadınların bu halleriyle mürşidin huzûruna çıkarak
intisâb etmeleri haramdır. **(Fetâvâ-yı Halili)**

Netice olarak; kadın ve erkeklerin bir mürşide bi'-
at etmeleri, ilâhi emirlere ve Hz. Peygamber sallâlla-
hü aleyhi ve sellem'in kavli ve fi'li sünnet-i seniyyesi-
ne uygun bir harekettir. Bu sebeple îmanlarında kar-
rarlı ve istikrarlı olmak, yakîn duygularını yenilemek
ve nasûh bir tevbeye sâhip olmak isteyenlerin kâmil
bir mürşid bulup bi'at etmeleri, sûfiyye ricâli arasın-
da güzel bir âdet olarak kabûl edilmiştir. **(Rûhül-be-
yân)**

II. BÖLÜM

HIRKA NEDİR

HIRKA NEDİR?

SORU :

Sûfiyye ricâlinde bazılarınm âdetleri üzere müridlerine hırka giydirmeleri, onlardan söz alarak kendilerine zikir telkin etmeleri, edep ve tarikatın gereklerini öğretmeleri şer'-i şerife uygun bir hareket midir?

CEVAP :

Meşrû ve oldukça güzel karşılanan bir davranıştır.

Zira bir kimsenin, giyim-kuşam veya diğer güzel yönleriyle kendisini iyi ve sâlih kimselere benzetmeye çalışması müstehap olduğu gibi, kendisine şeyhi tarafından giydirilen hırkayı gören mürid, şeyhinin hal-Tavır ve hareketlerini hatırlayarak, ona karşı duyduğu sevgi hissi ve muhabbet rabitası artar, böylelikle müridin kazanacağı feyz çoğalır.

SORU :

Sûfiler arasında âdet olan; şeyhlerin giydikleri hırka ve kaftan, kendilerine ve tarikatlarına has özel şekliyle ucunu sarkıtarak bağlamakta oldukları sarık ve imâme gibi kisveleri müridlerine giydirerek onlardan söz almaları, zikir telkin etmeleri ve onları terbiye etmek maksadıyla tarikat telkininde bulunmaları gibi konularda yeteri kadar sağlam deliller var mıdır? Mezkûr husûsları ele alan ve genişçe îzâh eden şey nedir?

CEVAP:

Bir kimsenin sâlih ve salim kimseleri benimseyerek onların kıyâfetine bürünmesi ve onlar gibi giyinip-kuşanmaya çalışması oldukça güzel karşılanan ve istenen bir husûstur. Sevenlerin sevdiklerine benzedikleri ve onların karakterini kazandıkları bilinen bir gerçektir.

Zamanımızdaki müridlerin hırka giymelerinin genellikle teberrük için olduğu dikkatten uzak tutulmamalıdır. Yani müridin kendisinden hırka giydiği şeyhine karşı duyduğu inanç ve i'timad ile beslediği hüsn-i zan ve iyi niyetin kazandıracığı güzel hasletler dolayısıyladır. Giydiği hırka ile şeyhinin davranışlarına benzemeye, onun hal, tavır ve hareketlerini benimsemeye çalışmak içindir. İlmin genellikle taklid ile başlayan bilgilerle öğrenildiği, hele üstün duygular beslediğimiz ve benimsediğimiz kişilerin karakter yapılarının taklid ile kazanıldığı unutulmamalıdır. Mürid tarafından giyilen hırka veya sarılan sarık ve kuşak ile, müridin dikkati mürşidine yönelir, onun davranışlarını devamlı hatırında tutar ki, O'nun hayır duaları, Allah'a yakın olduğu vakitler, kendisinde de tecelli etsin. Bunun böyle olması için şeyh, çevresinde saygı gören, hürmet edilen ve insanlar arasında sözü sohbeti müessir bir kimse olmalıdır. Mürid ise, dünyadaki maddi ve ma'nevî durumunu düzeltmek ve mürşidinin himâyesine sığınmak için, onun kisvesine bürünür ve onun gibi olmaya, onun gibi giyinmeye ve onun gibi ibâdet etmeye çalışır ki, şeyhinin ma'nevi terakkisine yaklaşabilsin. Sûfiyye ricâlinden bazıları, konu ile ilgili Hz. Peygamber sallâllahü aleyhi ve sellem'den gelen şu rivayetleri naklederler:

«Bir kavme benzeyen, onları taklid eden ve benimseyen kimse onlardandır.»

«Kişi kıyamet günü sevdikleriyle birlikte haşrolunacaktır.»

«Bir topluluğu seven ve benimseyen kimseyi Cenâb-ı Hakk onlardan sayar.»

Kötü ve ahlâksızlar gibi giyinip-kuşanmak ve onlara benzemeye çalışmak nasıl çirkin bir şey ise, iyi ve sâlih kimseler gibi giyinmek ve onları taklid ederek benimsemeye çalışmak da o kadar güzel, faydalı, müessir ve istenilen bir husûstur.

Hırka giymenin aslı ve esasi; tasavvufun ideal hedef olarak seçtiği mâ-sivâdan, hevâ ve hevesten, nefsin aldaticı tuzaklarından kurtulmayı gerçekleştirmek, şeyh ile mürîd arasındaki ma'nevi ilgi, irtibat ve alâkayı te'min etmek, müridin nefsi üzerinde mürşidin murâkabe, muhâkeme ve ma'nevi denetimini tesis etmek içindir. **(Fetâvâ-yı Halîm)**

Ebû Hüreyre radıyallahü anh'den şöyle dediği rivâyet edilmiştir:

«Yâ Rasûlâllah! ben sizden oldukça çok hadîs duyuyor fakat çok çabuk unutuyorum» dedim. Hz. Peygamber sallâllahü aleyhi ve sellem de bana: «Kaftanını yere yay» buyurdu. Ben de yaydım. Sonra Rasûlülâh elini kaftanımın üzerinde gezdirdi ve «Onu al giyin» buyurdu. Ben de giyindim. Artık hiçbir şeyi unutmadım.» **(Sahîh-i Buhârî, Kitâbü'l-İlm)**

Hırka Giyme ve Giydirmenin Sünnette Yeri

SORU :

Yukarıda anlatılagelen hırka, giymek ve giydirmek konusunda, sahâbe zamânında seri bir delil var mıdır?

CEVAP:

Vardır. Nitekim Mi'rac gecesinde, Hz. Peygamber sallâllahü aleyhi ve sellem Efendimiz'e Cebrail tarafından bir hırka giydirildi. O da aynı hırkayı hulefâ-i râşidin'e giydirdi. Ayrıca Kâ'b İbni Züheyr radiyallahü anh Bânet Suâd kasidesini Hz. Peygamber sallâllahü aleyhi ve sellem'in huzurunda okuduğu esnada:

«Muhakkak Allah'ın Rasûlü, Cenâb-ı Hakk'ın, kınından sıyrılmış pırıl pırıl parlayan ve parıltısıyla insanlığı aydınlatan bir kılıcıdır» mısra'ına gelince, hemen arkasındaki hırkayı çıkarıp Kâ'b İbni Züheyr'e giydirmiştir.

Hırka giyilmesi konusunda Cenâb-ı Peygamber sallâllahü aleyhi ve sellem Efendimiz'den şöyle bir rivâyet nakledilmektedir. Rasûlüllah sallâllahü aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

«İsrâ (mi'rac) gecesini, Cebrail aleyhisselâm beni aldı ve nûrdan bir kubbenin içerisine götürdü. Orada bulunan kilitli bir sandığı açarak içerisinden fakr sâhiplerinin giyimine has bir hırka çıkardı ve bana giydirdi. Rasûlüllah sallâllahü aleyhi ve sellem o günkü giydiği hırkayı bilâhare Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer, Hz. Osman, Hz. Ali ve Enes İbni Mâlik radiyallahü anhüm'a giydirdi.»

Bu hırka giydirilme hâdisesinden itibâren, sûfiy-

ye ricâli de, Rasûlullah sallâllahü aleyhi ve sellem'in zaman-ı sa'âdetlerinden beri hırka giymeye devam etmişler, müridlerine giydirilmesine de ayrı bir önem vermişlerdir. Bu durum muhâfaza edilerek günümüze kadar gelmiştir.

Çünkü, halife, vekil, mürid veya öğrenci, hırkayı kokladığı zaman, kendisini Allah yoluna götüren şeyhini bulur ve hatırlar. Hırkayı görerek Allah'ın ni'metleri aklına gelir. Böylece ma'nevi ahvâli elde etme arzûsu kendinde iştiyak hâline dönüşür. Bu husûsta ciddî ve coşkulu bir gayrete girişir. Yüce makamlara erişmeye çalışır.

Hırka giyme mes'elesi şeyh ile mürid arasında ma'nevî bir irtibat kurmak, şeyhin mürid üzerindeki murâkabe, denetim ve hakemliğini te'min etmektir.» **(Fetâvâ-yı Halîfî)**

Merhûm müellif Ömer Zıyâüddin-i Dağüstânî kad-desallahü sirrahu verilen bu bilgi ve aktarılan rivâyetlerden sonra hırka giyme ve giydirme mes'elesi ile ilgili başkaca bir delile lüzûm yoktur, çünkü bu rivâyetler tevatür derecesine varmıştır diyor. Nitekim Kâ'b İbni Züheyr radiyallahü anh, zamanının en değerli şâir ve edîblerindendi. O küfr içinde bulunduğu dönemlerde «kasideler yazıyor ve onlarla Hz. Peygamber sallâllahü aleyhi ve sellem ve ashâbını hicvediyor, küçük gösterme şe gözden düşürmeye çalışıyordu. Efendimiz aleyhissalâtü vesselâm bunu duyunca; «Kâ'b'ın kanının helâl olduğunu ve nerede bulunursa öldürülmesini» emretti. Bu emrin verildiği toplulukta Kâ'b'ın müslüman olan kardeşi de bulunmakta idi. O, küfr içinde bulunan kardeşi Kâ'b İbni Züheyre söyle bir mektup yazdı:

«Senin için Rasûlüllah sallâllahü aleyhi ve sellem'in yüce huzûruna ve müşfik kapısına sığınmaktan başka çâre yoktur. Buraya iman etmiş ve müslüman olmuş olarak gelersen ne âlâ, aksi halde Rasûlüllah'ın ashâbı tarafından kuduz köpekler gibi öldürüleceksin. Onlar Hz. Peygamber sallâllahü aleyhi ve sellem'in rızasını kazanabilmek için bu görevi kendilerine büyük bir ni'met biliyor ve onu yerine getirebilmek için can atıyorlar.»

Bu mektup Kâ'b İbni Züheyr'e ulaştınca, Kâ'b İbni Züheyr Rasûlüllah'a sığındı ve teslim oldu. Rasûlüllah'ın da bulunduğu bir sırada Mescid-i Nebevi'ye girdi. Ashâb-ı kirâm, Efendimizin çevresinde bulunmakta idi. Efendimiz: «Sen kimsin?» diye sordu. O da: kelime-i şehâdet getirdikten sonra kendisini: «Ben Kâ'b İbni Züheyr'im» diye tanıttı. Bunun üzerine Hz. Ali kerremallahü vechehu: «Rasûlüllah âmir olduğu halde O'na me'mûr diye hitâp eden sen değil misin?» dedi. O da: «Ben. me'mûr değil me'mûn, güvenilen ve inanılan bir kimsedir» dedim» dedi. Mescid içinde bir yere oturdu ve meşhûr Bânet Su'âd kasidesini okumaya başladı.

Bazı beyitler okunurken Rasûlüllah sallâllahü aleyhi ve sellem hırkasını çıkarıp, Kâ'b'ın sırtına koydu ve giydirdi. Hırkayı kendisine hediye etti. Kâ'b İbni Züheyr vefat edince, Hz. Mu'âviye bu hırkayı mirasçılarından 1000 dinar ya da daha fazlaya satın aldı ve devlet hazînesine bıraktı. Rasûlüllah'ın Kâ'b'a hediye ettiği bu hırka, hâlen İstanbul'da Sultan Fâti'h Câmii yakınlarındaki Hırka-i Şerif Câmii'nde bulunmaktadır. Ayrıca Rasûlüllah'ın kendisine ait olan ve bizzat çıkardığı bir hırka da Ayasofya yakınların-

daki Topkapı Sarayı'nda Hırka-i Sa'âdet Dâiresi'nde bulunmaktadır.

Nakledilen bu rivayetlerden güzel ses ve nağmelerle camilerde kaside okumanın, karşılıklı hediyeleşme ve bağış yapmanın câiz olduğunu düşündüm.

SORU :

Hırka giymek erkekler için meşrû olduğu gibi kadınlar için de caiz midir? Bununla ilgili asr-ı sa'âdette vukû bulmuş bir misâl var mıdır?

CEVAP :

Meşrû ve vâkidir. Nitekim Nebiyy-i Ekrem Efendimiz sallâllahü aleyhi ve sellem Ümmü Hâlîde radiyallahü anhâ'ya bir hırka giydirmiş ve hediye etmiştir.

Bu konuda netice olarak şunları söyleyebiliriz :

Erkek ve kadınların kâmil bir şeyhe intisâb etmeleri, belirli ma'nevî bir seviyeye erdikten sonra mürşidleri elinden hırka giymeleri, sûfiyye ricâli arasında âdet olduğu gibi, onların şeyhlerinin hüküm ve tasarruflarına teslim ve tefvîz-i umûr etmelerinin, dolayısıyla da Allahü Te'âlâ'nın ve Rasûlüllah'ın hükmü altına girmelerinin bir alâmeti, ayrıca. Rasûlüllah sallâllahü aleyhi ve sellem'e bi'at edip söz verme medâsiminin sünnet-i seniyye olarak ihyâsı ve devam ettirilmesidir. Nitekim Nebiyy-i Ekrem Efendimiz: Ümmü Hâlîde radiyallahü anhâ'ya kendi mübarek elleyle dört köşeli ve desenli bir hırka hediye etmiş «Bunu sırtına giy ve eskit» diye iki def'a tekrar ettikten sonra «Bu hırka senâ ve övgü alâmetidir» buyurmuştur. **(Rûhü'l-beyân)** Geniş bilgi için bkz. Yakup ÇİÇEK, **Hariri-zâde Mehmet Kemâleddin Hayatı, eserleri ve Tibyânü vesâilî'l-hakâyık fi beyâni selâsi-**

li't-tarâik, muhtevâsı ve kaynakları, 88-93; Hariri-zâde, Tibyân, I, 7b - 9a

Evliyaullah'a Ait Eşyaya Hürmet

SORU :

Peygamberlerle velilerin kendilerine has bir kisse olarak seçtikleri hırka, pabuç, tâc ve kavuk gibi eşyâlara, giyeni düşünerek ve sâhibine saygı ve hürmet hissi besleyerek ziyâret etmek, teberrüken ve tememmünen ta'zîm etmek şer'an câiz midir?

CEVAP:

İbâdet ve kulluk niyetiyle olmaksızın, feyz ve bereket almak gâyesiyle yapılan ziyâretler câiz ve güzel bir davranıştır. Zira yapılan bu ziyâret ve gösterilen bu hürmet, hissiz, duygusuz ve cansız olan eşyaya değil, onların şahsında giyenlere yöneliktir. Ancak gerek giyene, gerekse giyilen eşyaya, ibâdet ve kulluk kasdıyla yapılan ziyâret ve hürmet hem küfür, hem de büyük bir hatâdır. Halbuki bu tür ziyâret ve hürmetten maksad, bereket, himmet, feyz ve şefâ'at ummaktan başka bir şey değildir. Ayrıca peygamberlerin ve velilerin elbiselerinden kerâmetlerin zuhûr ettiği dikkatten uzak tutulmamalıdır. Nitekim Ca'fer el-Hâlidî: «Başıma geçirdiğim derviş başlığı ile ormanlarda bana yırtıcı ve yabanî aslanlar tevâzû gösterdi. Bana itâ'at etti» diyerek buna işâret etmiştir. Hz. Yûsuf'un kanlı gömleği, Hz. Ya'kub aleyhisselâmın gözlerine sürüldüğü zaman âmâ olan gözleri aniden açılmıştır.

Ca'fer el-Hâlidî'den nakledilen bu hâdiseye bir başka şekilde şöyle anlatılmaktadır:

«Bir gün şeyhlerden birinin huzûruna girdim. Bana bir başlık hediye etti ve onu giydim. Sonra o bölgeden uzaklaştım. Yolum ormanlık ve ağaçlık bir yerden geçerken yırtıcı hayvanlarla karşılaştım. Onlar bana yaklaşıyor ve itâ'at gösterisinde bulunuyorlardı. Hayretler içinde kaldım. Başlığı çıkardım. Bir de ne göreyim. Onlar aynı davranışlarını başlığa yapıyor ve bereketinden istifâde etmeye çalışıyordu. Dervişlerin elbiseleri, en güzel ve en temiz giyim-kuşam, en şerefli kiske, sevab ve ecir yönünden de Allah indinde en makbûl olanıdır. Başa konulmaya değer olan taç o taç, giyildiğinde her türlü belâyı defetmek için gerekli olan başlık yine o başlıktır. Bu sebeple sûfi ve dervişler, taç, hırka ve benzeri kıyafetleri giydirecekleri kimselerde bazı şartların bulunmasını istemiş, şeyhlerimiz de halifelerine ve ma'nevi mirasçılarına bunları intikal ettirerek günümüze kadar gelmesini te'min etmişlerdir. **(Fetâvâ-yı Hafîf)**

Hırka Giymenin Tarihçesi

SORU :

Hırka giydirme hâdisesinin mevcûdiyeti diğer peygamberler döneminde de var mıydı? Böyle bir rivâyet ve delil mevcût mudur?

CEVAP:

Evet, mevcuttur.

Enes İbni Mâlik radiyallahü anh'den rivâyet edildiğine göre; Rasûlüllah sallâllahü aleyhi ve sellem : «Şimdi benim şu gömleğimi götürün. Babamın yüzüne sürün de gözü açılsın. Ve bütün ailenizle birlikte

gelin» **(Yûsuf (12), 93)** âyet-i kerimesi hakkında konuşurken şöyle buyurmuştur:

Zâlim Nemrût, İbrahim aleyhisselâm'ı ateşe attığı zaman. Cenâb-ı Hakk cennetten bir gömlek ve sandalye ile Cebrail aleyhisselâm'ı O'na gönderdi. Hz. Cebrail gömleği İbrahim'e giydirdi ve sandalye üzerine oturttu. Kendisi de O'nunla beraber oturdu ve konuşmaya başladılar. İbrahim aleyhisselâm bu gömleği İshâk'a, o, Ya'kub'a, Ya'kub da Yûsuf aleyhisselâm'a giydirdi. Hz. Yûsuf bu gömleği çürüme ve benzeri tehlikelerden korumak için bir sandığın içine koydu ve kilitledi. Bilâhare kardeşleri onu götürüp kuyuya atarken üzerinde bulunan kanlı gömlek bu gömlekti. Üzerinde cennet kokusu bulunduğu için. ona dokunan ve onu koklayan her hasta ve her dertli devâ buluyor, şifâyâ kavuşuyordu.

Te'vilât-ı Necmiyye'de buna işâret edilerek şöyle denmektedir: Yûsuf alevhisselâmm sırtındaki gömlek. Cenâb-ı Hakk'ın peygamberlerine giydirdiği cennet elbiselerinden bir elbisedir. Bu kisveler O'nun cemâl nûrunu taşımakta idi. Hz. Ya'kub aleyhisselâm onu koklayarak yüzüne-gözüne sürdüğü zaman, âmâ olan gözleri aniden açılıvermiştir.

Bu esrardan dolayı sâlih kimselerin kisvelerinin de kendine has te'sirinin var olabileceğini düşünmüşler ve müridlerine hırkalarını giydirmişler ki, onların gönül dünyâsına ârız olan ma'nevi körlük giderilebilir. Gönüller, içerisine dolan dünyâ sevgisi ve dünyevi şeylerle aşırı ilgiden körelir.

Bâzı hadis hâfızları: Hz. Âli kerremallahü vechehinin Hasan-ı Basri rahmetullah ileyhi'ye hırka giydirdiği şeklindeki rivâyeti imkânsız addederler. Hadis imamları, Hasan-ı Basri'nin Hz. Ali kerremallahü vec-

he'den değil hırka giymek, Ondan hadis bile işitmediğini ileri sürmüşlerdir.

İsmail Hakkı Bursevi Hazretleri: «Hırka giyme ve giydirme mes'elesi, mezkûr hâdiselerden dolayı sûfiyye ricâli arasında bir âdet olmuştur. Hem kendileri te-berrûken hırka giymiş, hem de giydirmişlerdir. Hiç kimsenin böyle bir âdete karşı çıkmaya hakkı yoktur. Ben Konya'da titiz bir şekilde korunan ve cennet elbiselerinden olduğu söylenen, bir ucu içi su dolu tasta bulunan hırkayı ziyâret ettim. Suyu ile yüzümü yıkadım. Zâhiri ve bâtını hastalıklardan kurtulmak için o sudan içtim. el-Hamdü lillâh» buyurmaktadır. (Geniş bilgi için bkz. Ya'kûp ÇİÇEK, Age., 90 - 92; Hariri-zâde, Tibyân, I 9 a - 9 b.)

Hırka Giymenin Niyeti

SORU :

Hırka giyebilmek için husûsi bir şart ve bununla ilgili yapılması gereken bir niyet var mıdır?

CEVAP :

Vardır. Hırkayı giyerken, güzel her türlü ahlâka bürünmek, kendi elbiselerinden soyunurken de bütün kötü ahlâktan, çirkin âdet ve alışkanlıklardan kurtulmaya niyet etmek esastır.

Sûfiyye ricâlinden bazıları hırka giymenin şartlarını şöyle açıklamaktadır: Yalancılık elbisesini doğrulukla, hiyânet elbisesini emânetle örtmek ve bu inanç ve şu'ûr içinde hırka giymek gereklidir. Sonra da lüzumsuz ve faydasız yere konuşmaktan sakınmak, gözü haramlara bakmaktan korumak, verâ, hüsn-i zan, kanaat, tevâzû, cömertlik, namaz, oruç, zikir gibi gü-

zel ahlâk ve ibâdetierle donanmak, bütün mü'minlere merhamet nazarı ile bakmak, gereksiz yere âvâre - âvâre çarşı-pazarlarda dolaşmak, cemiyet içerisinde fazla bulunmak gibi insanı zihnen ve ma'nen meşgul edici kötü alışkanlıklardan uzaklaşmak ileri sürülen şartlar arasındadır.

III. BÖLÜM

ZİKİR, TARİKAT - ŞERİAT MÜNASEBETİ

ZİKİR NEDİR? DELİLLERİ NELERDİR?

SORU :

Sûfiyye ricâli arasında bilinen şekliyle ta'îm ve telkin edilen zikir hakkında şer'î bir delil var mıdır?

CEVAP :

Vardır. Zikir ta'lim ve telkini de oldukça önemli ve mu'teber addedilmektedir. Çünkü Rasûlullah sallâllahü aleyhi ve sellem; Ashâb-ı kirâma gerek tek tek, gerekse toplu olarak zikir ta'lim ve telkin etmiştir. Hz. Ali kerremallahü veche'ye cehri, Hz. Ebû Bekir radiyallahü anh'e de hafi zikri bizzat telkin etmiştir. Aşağıdaki fetvalarda bu konu etraflıca anlatılmaktadır.

Şeyhlerin müridlerine zikir telkininde bulunması, oklukça güzel ve sevilen bir husûstur. Bunun sıhhati edille-i erba'a (Kitap, sünnet, icmâ'-ı ümmet ve kıyâs-ı fukahâ) ile sâbit ve Hz. Peygamber sallâllahü aleyhi ve sellem'in sünneti seniyyesine de uygundur. Nitekim Ahmed İbni Hanbel meşhûr Müsned'inde şu rivâyete yer vermektedir:

«Rasûlullah sallâllahü aleyhi ve sellem hem tek tek, hem de toplu olarak ashâbına zikir telkin ve ta'liminde bulunmuştur. Tek tek zikir telkinine dâir bir rivâyet Yûsuf el-Gürâni ve diğer râviler tarafından Hz. Ali kerremallahü veche'den sahih bir senedle ve şöyle nakledilmektedir:

«Hz. Ali kerremallahü veche, kullar için Allah'a

giden en kısa, en kolay ve Allah indinde en faziletli yolu kendisine göstermesini Rasûlüllah sallâllahü aleyhi ve sellem'den istedi.

Hız. Peygamber sallâllahü aleyhi ve sellem: «Yâ Ali! Halvette ve yalnızken, celvette ve insanlarla bir arada bulunurken Allah'ı zikretmeye devam etmelisin» buyurdu. Hız. Ali radiyallahü anh: «Allah'ı nasıl zikredeyim yâ Rasûlüllah?» diye sordu. Rasûlüllah sallâllahü aleyhi ve sellem de: Gözlerini kapat ve benim üç defâ söylediğimi dinle. Sonra sen üç defa tekrar et ben dinleyeyim» buyurdu.

Hız. Peygamber sallâllahü aleyhi ve sellem gözlerini kapatarak, yüksek sesle üç defa «Lâ ilâhe illallah» dedi. Hız. Ali kerremallahü veche de büyük bir huşû' içinde O'nu dinliyordu. Sonra Hız. Ali radiyallahü anh gözlerini kapatarak, yüksek sesle üç defa «Lâ ilâhe illallah» dedi. Rasûlüllah sallâllahü aleyhi ve sellem de aynı şekilde O'nu dinliyordu. Sonra Rasûlüllah sallâllahü aleyhi ve sellem: «Benim ve benden önce gelen peygamberlerin söylediği en faziletli söz «Lâ ilâhe illallah»'dır. Yer yüzünde «Allah, Allah, Allah..» diyenler buldukça kıyâmet kopmaz» buyurdu. **(Sahih-i Müslim)**

Ahmed bin Hanbel'den rivâyet edilen bu hadis, Hız. Ali kerremallahü veche'ye telkin buyurulan cehri ve açık zikrin bir delilidir. **(Fetâvâ-yı Halili)**

İster lâfza-i celâl, ister murâkabe, ister nefy ü isbat, ister huzûr olsun, hareketsiz ve sessiz olarak yapılan kalbî ve bâtmî zikrin telkinine gelince, o da Rasûlüllah sallâllahü aleyhi ve sellem tarafından Hız. Ebû Bekir radiyallahü anh'e teveccüh yoluyla telkin buyurulmuştur. Bu konuda Hız. Peygamber sallâllahü

aleyhi ve sellem: «Allah'ın benim gönlüme tevdi buyurduğu her şeyi, Hz. Ebû Bekir'in gönlüne boşalttım.» Diğer bir hadisi şerifte de: «Allah Ebû Bekir'i namaz ve orucunun çokluğu ile değil, kalbine tevdi edilen bir emânetle, Cenâb-ı Hakk'a karşı duyduğu ta'zim ve hürmet hissiyle sizlere üstün kılmıştır» buyurmuştur.

Birinci hadis; nakş-bendiyye ricâli indinde, teveccüh usûlü ile müridin kalbine, kalbi zikir, muhabbet ve cezbenin tevdiinin delili olarak kabûl edilmiş, ikinci hadis de huzûr ve murâkabe telkin ve ta'liminin delili olarak ileri sürülmüştür.

Bilâhare, Hz. Ali ve Hz. Ebû Bekir radiyallahü anh'e nisbetle rivâyet edilen bu hadîslere dayanarak tarikatlar «Aleviyye ve Sıddikiyye» adlarıyla şöhret bulmuş, muhtelif şu'be ve kollarına ayrılarak günümüze kadar gelebilmiştir.

Allah ü Te'âlâ ikisinin de yardımcısı olsun.

SORU;

Hz. Peygamber sallâllahü aleyhi ve sellem'in zikir telkini, sâdece Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ali'ye mi inhisâr etmiş, yoksa kendilerine zikir telkin edilen başka sahâbe var mıdır?

CEVAP ;

Kalabalık bir sahâbe topluluğuna zikir telkini yapıldığı sâbit ve vâkîdir. Zira Hz. Peygamber sallâllahü aleyhi ve sellem; bir gurup sahâbe ile evinde otururlarken, Efendimiz: «İçinizde yabancı bir kimse varsa onu dışarı çıkarıp, kapıyı kapatınız» buyurduğunda biz: «İçimizde yabancı birisinin olmadığını» söyledik. Hücre-i sa'âdetin kapısını kapatıp oturduktan

sonra, bir sûre «Lâ ilâhe illâllah, Lâ ilâhe illallah» diyerek, topluca ve yüksek sesle zikrettik» şeklinde bir rivâyeti Ahmed b. Hanbel, Şeddâd b. Evs radıyallahü anh'den sahih kaydıyla şöyle nakletmektedir:

«Biz Rasûlüllah sallâllahü aleyhi ve sellem'in huzûrunda idik. O: «Aranızda hristiyan, yahûdi, ya da şerî'atın esrârına, vâkıf olmayan yabancı bir kimse var mı?» deyince biz de: «Hayır yok yâ Rasûlâllah!» dedik. Efendimiz kapının kapatılmasını emretti. «Ellerinizi kaldırın ve «Lâ ilâhe illâllah» deyin» buyurdu. Ellerimizi kaldırdık ve öylece bir süre kelime-i tevhid zikrini icrâ ettik. Rasûlüllah sallâllahü aleyhi ve sellem ellerini indirince biz de indirdik. Hz. Peygamber aleyhissalâtü vesselâm; zikrin sonunda :

الْحَمْدُ لِلَّهِ اللَّهُمَّ أَنْتَ بَعَثْتَنِي بِهَذِهِ الْكَلِمَةِ وَأَمَرْتَنِي بِهَا وَوَعَدْتَنِي عَلَيْهَا الْجَنَّةَ وَأَنْتَ لَا تَخْلِفُ لِلْعِبَادِ

«Allah'ım sana hamdolsun. Muhakkak sen beni bu kelime-i tevhidin tebliği ile peygamber olarak gönderdin. Onunla zikretmeyi bana emrettin ve bunun karşılığında da bana cenneti va'dettin. Asla sen verdiğin sözden caymazsın» diye duâ etti.» Sonra da: «Sizze müjdeler olsun ki Cenâb-ı Hakk, hepimizi afvetti» buyurdu. (Munziri bu hadisin Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inden naklen hasen olduğunu söylemiştir.)

Elinizdeki bu eserin müellifi Ömer Zıyâüddin-i DAĞİSTÂNÎ merhûm:

«Nakş-bendiyye ricâlinden bazıları, müridleriyle birlikte topluca icrâ ettikleri Hatm-i Hâce zikri esnâ-

sında, kapıların kapatılmasına ve aralarında bu zikrin yapılmış şeklini bilmeyen kimselerin alınmamasına hükmetmişler ve delil olarak da bu hadîs-i şerifi ileri sürmüşlerdir. Zira Hatm-i Hâce'ye karşı yabancı olan birinin zihninde şüphe ve tereddütler doğabilir. Bu düşüncelerle Hatm-i Hâce zikrine yabancı kimselerin iştirak etmesinde bir takım mahzûrların varlığı ileri sürülmüştür. Çünkü hakkında muhtelif rivâyetler bulunan ve belirli sayılarda yapılması gereken zikirlerde eksiklikler olabilir. İşin aslını bilmeyen kimseye, zikir sırasında müridlere çakıl taşları ve baklalar dağıtılması garib gelebilir. Hattâ câhil bir takım kimseler buna karşı gelmiş ve itiraz etmişlerdir. Yapılan zikir, tesbih ve okunan ihlâs sûresinin sayılarını eksiksiz yapabilmek için dağıtılan bu taşlar için : «Bu taşlar ne? Bunlarla ne yapmak istiyorsunuz?» diye sormuşlardır.

Yabancıların Hatmi Hâce halkasına girmesinin mahzûrlarından biri de: Alışık olmadığı bir zikirle karşılaşan ve işin acemisi olan böyle birinin zikrin te'siriyle «sekr» hâline gelerek kendinden geçmesi ve şuûrunu kaybetmesidir. Biz böylelerini çok gördük ve ricâ -minnet halkanın dışına çıkarabildik. Ayrıca diğer tarikat ve tekkelerin zikir ve âyinlerini, yalnızca seyretmek ve vakit geçirmek için gelen seyircilerle, münafık, kâfir ve yabancıların da bulunduğunu gördük. Böylesine önemli bir zikir halkasında sâdece iyi ve sâlih kimselerin biraraya gelmesinin düşünülmesi, kişilerin birbirine yansıtacağı karakter transferinde aranmalıdır. Unutulmamalıdır ki üzümün üzüme baka baka karardığı gibi, insanlar da birbirine baka baka, konuşa konuşa, olgunlaşır ve güzel hasletlere bürünürler. Kişilerin sevdikleriyle beraber haşrolunacağı dikkatten uzak tutulmamalıdır.

Hatm-i Hâcegân Zikri

SORU:

Yukarıda kısmen anlatılan mahzûrlar dikkate alınarak, Nakş-bendiyîye'nin Hâlidîyye koluna mensûb tekelerde, Hatm-i Hâce zikri yapılırken, kapıların sıkı sıkıya kapatılması ve intisâbı olmayanların bu halkaya alınmaması şer'-i şerife uygun bir hareket midir?

CEVAP:

Evet sünnet-i seniyyeye uygun ve meşrû bir davranıştır.

Toplu zikir sırasında böyle bir usûlü benimsemeleri yukarıdaki hadis-i şerife istinâd etmektedir. Ancak, Hâlidîyye tarikatına müntesib olan müridler bir bütün olarak kabûl edildiğinden, hangi Hâlidî şeyhine bağlı olursa olsun Hâlidî her müridin Hatm-i Hâce'ye iştirâki uygun görülmüştür. Ne var ki, mezkûr merâsime karşı itirazlarının bulunduğu hissedilen mürid, intisâbını yenilemedikçe zikir halkasına dâhil edilemez.

Yabancıların Hatm-i Hâce halkasına katılmalarının mahzûrlarından biri de: İlmen yetersiz olduğu ve hakikatini bilmediği halde zikre iştirâk edenin halkada yapılan ve okunanlara itiraz etmesi ve karşı çıkmasındandır. Hattâ bu konuda mutaassıp olanlardan bazıları, zikir esnâsında kelime-i tevhidin okunuş şeklini beğenmiyor ve: «Lâ ilâhe illâllah» deki «İlâhe» kelimesinin «lâm»'ını uzatmanın, «Allahümme salli alâ muhammedin ve alâ âli muhammed» cümlesinde bulunan «Allâhümme»'deki «lâm» ile «Âli muhammed»'deki «Âl»'in hemzesini bir elif miktarından fazla çekmenin tecvid kâidelerine göre câiz olmadığını iddia

ediyorlar. Bu düşünceler, karşı çıkanların cehâlet ve bilgisizliğinden ve tecvid ilmine vukûflarının kıtlığından kaynaklanmaktadır. Tecvid âlimlerine göre, bu hemzelerin çekilmesinin sebebi, ikisi lâfzı, ikisi de ma'nevi olmak üzere dört sebebe mebnîdir. Lâfzi olanı: hemze ve sükûn, ma'nevi olanı da: «Allâhü ekber», «Âlini», «Allâhümme salli» gibi ilâhî isimlere ziyâde-siyle ta'zîm ve hürmet; ikincisi de: «Lâ raybe, lâ şerikeleh, lâ şübhe» gibi cümlelerdeki lâm-ı tebri'e'yi mübalâğa ile göstermek içindir. Bu lâfzî ve ma'nevi sebepler nerede bulunursa o hemze ve sükûnun beş elif miktarı çekilmesi câizdir ve bu husûsta ihtilâf yoktur. Geniş bilgi için **Tecvîd-i Ömeri** ile Cezeri'nin **Aliy-yü'l-kâri Şerhi'ne** mürâcaat ediniz. «Âl» kelimesindeki hemzenin beş elif miktarı çekilmesinin sebebi, Verş kırâatına göre medd-i bedel'den dolayıdır. Âmenû, Âl-i İmrân derken olduğu gibi. «Allâhümme salli alâ muhammedin ve alâ âli muhammed» derken sözü «ve alâ»'da kesip «Âli muhammed» diye devam etmek ise, Hamza kırâatına göre ve harf-i medden sonra nekre bir hemze gelmesi sebebiyledir. «Alâ ebsârihim»'de olduğu gibi. Bu ve benzeri mahzûrlar gözönünde bulundurularak Hâlidîyye ricâlî «Hatm-i Hâcegân»'ın icrâsı esnâsında kapıların kapatılmasını uygun görmüşlerdir. Bu hükme vesile olan hadis sahihtir.

Sahihi Buhârî'nin Kâ'be ve mescidlerin kapatılması ile ilgili bölümünde şöyle bir nakil yer almaktadır:

Hz. Peygamber sallâllahü aleyhi ve sellem, Hz. Bilâl, Üsâme ve Osman radiyallahü anh olduğu halde Kâ'be'ye geldiler. Sonra kapısını kapattılar ve içinde bir süre kaldıktan sonra çıktılar. Abdullah İbn-i Ömer radiyallahü anh Kâ'be'den çıkan Hz. Bilâl radiyallahü

anh'e yaklaşıarak sordum. O da «namaz kılındığını söyledi dedi.

TARİKATLARIN TEŞEKKÜLÜ

SORU :

Bütün tarikatların Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ali radiyallahü anh vâsıtasıyla Fahri Âlem sallâllahü aleyhi ve sellem'e ulaştığı ve onların da tarikatı Hz. Peygamber'den aldıkları bilindiği halde, efkârı umûmiyye de niçin «Muhammediyye Tarikatı» adının verilmeyip de, Nakş-bendiyye, Kâdiriyye, Mevleviyye, Şâzeliyye, Rifâiyye, Kübreviyye, Ekberiyye, Sühreverdiyye, Çeştiyye, Halvetiyye ve Celvetiyye tarikatları gibi isimlerin verilmesi ve tarikatların bu isimlerle şöhret bulması şer'an câiz midir?

CEVAP:

Mecâz yoluyla câizdir. Nitekim Hz. Peygamberin hadislerini ihtivâ eden kitaplara Sahihi Buhârî, Sahih-i Müslim denmektedir. Mustafaviyye Mezhebi de, Ebû Hanife, Şâfi'i, Mâliki ve Hanbeli mezhebi adıyla bilinmektedir. Halbuki bunların hepsi de Kur'ân-ı Kerîm ve Hadis-i şeriflerden kaynaklanmakta ve bu iki asıl mesnede dayanmaktadır. Hiç biri kendi izâfi ve indî mütâlâalarına göre böyle bir şey îcâd edip ortaya koymamışlardır.

Tarikatların nihâyeti ve aslı Muhammediyye Tarikatı olduğu halde, niçin bu tarikatlara Muhammediyye Tarikatı adı verilmiyor da Nakş-bendiyye, Kâdiriyye ve Mevleviyye v.b. isimler veriliyor diye sorarsan, buna şu cevâbı verebiliriz:

Tarikatların mezkûr isimlerle adlandırılıp şöhret bulması mecâzidir. Bu tarikatların kurucusu ve piri-

nin ismine nisbetle anılması, bu zâtların adı geçen tarikatların ıslâhı, zaman ve zeminin ihtiyaçlarına göre irşâd anlayışlarının değiştirilmesi gibi konularda cehd ve gayretlerinin çokluğundandır. Hz. Peygamber sallâllahü aleyhi ve sellem'in hadislerinin, bulunduğu kaynaklara göre Buhârî ve Müslim hadisi diye isimlendirilmesi aynen buna benzer. Aslında hadîsler Buhari veya Müslim'e ait değil bizzat Rasûlüllah'a âittir Hadislere, kitaplarında «Mu'an'an» bir silsile ile yer vermekten başka müdâhaleleri yoktur.

Mezhep imamı da görüşlerini Kur'ân-ı Kerîm ve sünneti seniyye'den aldıkları, hükümlerini bu iki asıl kaynağa dayanan delillerle içtihad yaparak koydukları halde, mezheplerinin kendilerine nisbetle Hanefî, Şâfi'i, Mâliki ve Hanbeli mezhebi diye isimlendirilip, bu adlarla tanınıp yaygınlaşması da böyledir. Bu zâtlardan hiç birisi kendiliklerinden şahsî bir hüküm ortaya koymamışlardır.

Cüneyd-i Bağdâdi kaddesallahü sirrahu bu husûsu şöyle açıklıyor:

«Rasûlüllah'ın sünnet-i seniyyesi ve ahlâkı hâsenesinden kaynaklanmayan ve O'na uymayan bütün tarikatlar çıkmaz sokaktır. Onlarla hiçbir yere varılamaz.»

Hadisi şerifte: «Eğer Mûsa aleyhisselâm hayatta olsaydı da bizim peygamberlik haberimiz kendisine ulaşıydı, ümmetimden olması dışında başka bir şey O'na câiz olmazdı» buyurulmuştur. Kendisinden önceki bütün semavi kitapları ve ilâhi dinleri nesheden Hz. Peygamber'in nübüvveti, nasıl olur da O'nun yoluna ve izine aykırı tarikatlara imkân verir. Bunun düşünülmesi bile muhaldir.

Onların Hâlidîyye tarikatı ile ilgili: «Mevlânâ Hâ-

lid-i Bağdadî kuddise sirruhu silsile itibariyle kendinden önce bulunan ve o zamana kadar İmam-ı Rabbânî'ye nisbetle «Müceddidiyye» adıyla bilinen tarikatın hiçbir hususiyetini değiştirmedığı ve esaslarına da hiçbir şey ilâve etmediği halde niçin Hâlidîyye deniliyor?» şeklindeki itirazlarına şöyle cevap verilebilir. Bu da talebenin daha meşhur ve daha fazla tanınan üstadına mensubiyeti sebebiyledir. Ayrıca Mevlânâ Hâlid, kayıtsız-şartsız ve itirazsız bir şekilde mürşid-i kâmil olduğundan bu tarikata Müceddidiyye-i Hâlidîyye tarikatı denilir. Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdi'nin İmam Rabbânî'ye olan bağlılığının bir ifadesidir.

Tarikat Nedir?

SORU:

Tarikatların başı ve sonu nedir?

CEVAP:

Tarikatların başlangıcı, şer'-i şerifin esaslarına sımsıkı sarıldıktan sonra mümkün olduğu kadar zikir ve O'nun insanlara lütfettiği nimetler ile yüce kudreti üzerinde derin tefekkür, ortası; «İnsanlarla aşırı derecede ülfet ve ünsiyet, onlarla fazlaca haşir-neşir olmak iflâs alâmetidir» denildiği gibi, insanlarla, ya da cezbedici diğer dünyevi şeylerle değil yalnız Allah'la meşgûl olmak ve yalnız O'na yakın ve O'nunla ünsiyet etmektir. Neticesi ise; her zaman Hakk'ın huzûrunda bulunduğu inancına sahip olmak, kendisinde, çevresinde hulâsa her şeyde Hakk'ı görebilmek, bir an bile Allah şü'urundan uzak kalmamaktır. Daha doğru bir ifade ile İslâm'ı «İhsân» derecesinde ve her an Cenâb-i Hakk'ın murakabe ve denetimi altında ya-

şadığına inanarak ibâdet etmek ve öylece yaşamaktır.

Tarikatların hepsinin gâyesi, müridlerini yalnız Allah'a kulluk ve yalnız O'nun rızasını kazanma idealine ulaştırmaktır. Nitekim bunu zikir, fikir ve ibâdetlerinde şöyle dile getiriyorlar:

إِلٰهِي أَنْتَ مَقْصُودِي وَرِضَاكَ مَطْلُوبِي

«İlâhi benim maksadım yalnız sen, elde etmek istediğim de yalnızca senin rızandır.»

İstilah Kullanılmasının Gereği

SORU:

Sûfiyye ricâli arasında tarikat, hakikat, ma'rifet, kurbîyyet, bu'diyyet, vuslat, keramet, mükâşefe, müşâhede, istiğrak, fenâ fillâh ve beka billâh gibi ıstılah ve özel ta'birlerin kullanılması şer'-i şerife uygun mudur? Akâid kitaplarında bunlarla ilgili açık hükümler var mıdır?

CEVAP:

Bunlar ve benzeri tasavvufî ıstılahların muhtevâları, şer'-i şerife uygun ve bu ta'birlerle ilgili rivâyetler mevcûttur.

Ey sâlik Allah'a açılan kapılar, şeri'at, tarikat, hakikat ve ma'rifet olmak üzere dördttür: Bunların her biri gerçek, Kur'an ve Sünnetle sâbit olan husûslardır.

Hz. Peygamber sallâllahu aleyhi ve sellem: «Şeri'at sözlerim, tarikat; davranışlarım, hakikat; hallerim, ma'rifet ise; her şeyim olan ana sermâyemdir» buyurmuştur.

Şeri'at; beden ve cesedle ilgili olup, namaz kılmak, oruç tutmak, hacca gitmek, zekât vermek ve kelime-i şehâdet getirmek gibi fıkıh kitaplarında zikredilen farz, vâcib, sünnet ve mûstehablar ile yasaklanan haram ve günahları terketmek gibi vücûd organlarına mahsûs ibâdet ve mükellefiyetlerdir. Neticesi ise cehennemden yakıcı ateşinden kurtulup, selâmete ermek ve Cennetin firdevs bahçelerine girmektir.

Tarikat; bütün güzel ahlâklarla donanmak, her türlü çirkin davranışlardan uzak durmak gibi kalbi mükellefiyetler olup, iyi huylarla hemhal olmak, kötü âdet ve alışkanlıkları kalbden kovmak ve kalben Allah'ı zikretmek ma'nâsında: «Kalbi her türlü kötülükten temizleme, Allah'dan gayrı her şeyi kalbden çıkarma» şeklinde ifâde edilir. Bunun neticesi kalbi kötülüklerden temizleme ve Allah'tan gâfil bırakan duygu ve düşüncelerden arındırma, imanda yakın derecesine ermektir.

Hakikat ise; Allah'ın dışındaki her şey ve her şekilden uzak kalıp, yalnız O'nunla ünsiyet etmek, kesiksiz ve kesintisiz her an huzûr-ı ilâhîde bulunma şu'ûruna varmaktır. «Gönlüm göz açıp-kapayınca kadar kısa bir zaman da olsa Allah'tan gâfil olsa ve O'nun azametini ve huzurunda bulunma duygusunu yitirirse kendini müslümanlardan saymazdım» sözünde ifâdesini bulan, bir an bile Allah'ı unutmadan, her an O'nun murâkabe ve denetimi altında bulunduğu inancı içinde hareket etmek gibi ruha ait mükellefiyetlerdir. Bunun neticesi, nefs-i mutmainne ve selim kalbe erişmek, kâmil bir Allah sevgisi, şahsî irâde ve isteklerini imhâ ederek, ilâhî irâdeye râm olmak gibi güzel hasletlerdir.

Ma'rifet ise; müşâhede, fenâ fi'l-fenâ ve beka bil-

lâh gibi zikri dahi unutturan sırra ait hasletlerin bütünüdür. Şeyh-i Ekber Muhyiddin-i Arabi Hazretleri bu makamda şunları söylemiştir:

«Allah ile aradaki unutturucu engeller açılmadan, perdeler aralanmadan büyük bir felâket içinde idim. Şimdi ise senin kardeşin miyim? Yoksa sana şükreden ve seni zikreden biri miyim? Gecenin zifiri karanlığı gibi gözlerimin önünü kapatan engeller müşâhede güneşinin nûru ile aydınlanıp kalkınca, seni her yerde görmeye ve her şeyde hissetmeye başladım. Anladım ki zikredilen de, zikir de, zikreden de sensin. Varlığında seni o kadar derinden hissediyorum ki, aradan ben kalkmış, içim ve dışımdaki her şeyde sen varısın. Bütün ayrılık ve gayrılıklar yok olmuş.» Bunun neticesi ise irfan ve ma'rifette kemâl, «ihsân» derecesine yükselme, her şey ve her yerde müşâhede-i cemâl ve celâl, gayb ile ilgili husûslara kesin bir imandır.

MA'RİFET VE VUSLAT NEDİR?

Ma'rifet muhabbetten daha değerli bir mertebedir. Çünkü seven, sevgilisini görüp de kendi varlığını unutarak, O'nda yok olduğu zaman, ma'nevî bir lezzet ve haz duyar. Ama ârifin kendi varlığı aradan kalktığı için, şahsi varlığı ile ilgili hiçbir duygusu ve endişesi yoktur. Her zerresinde her şeyde Hakk'tan başka bir şey görmez. Düşünmez, hissetmez. Bu yüzden: «Zâhîde seyyar, ârife tayyar» denilmiştir. Ma'rifet hakîkattan daha yüce bir mevkidir. Çünkü ma'rifet hakikatin sonunda elde edilen nihâyetsiz bir mertebedir. Bu sebeple: «**Dil ile zikir kalb ile zikri kazanabilmek, kalb zikri de murâkabeyi te'min için yapılır**» denmiştir. Kalbin zikri, dil ile yapılan zikrin ma'-

nâsmı bütün boyutlarıyla düşünerek, onun kalbi kaplamasını sağlamaya çalışmak demektir. Bunun için Hakk'ın azamet ve kudretini tefekkür kalbin zikri, Allah'ı aşk derecesinde ve kendi varlığını, istek ve irâdelerini O'nun kudret ve irâdesi içinde eritecek derecede sevmek demek olan aşk ise, ruhun zikri, ma'rifet de sırrın zikridir» denmiştir.

Şiblî'ye: «Ne zaman kâmil ma'nâda rahat ettiğine ve huzûr bulduğuna inanırsın» diye sorulduğu zaman: «Yer yüzünde bütün insanların huzûr ve müşâhede mevkiine erdiklerini; her şey ve her yerde O'nu görüp, O'nun huzûrunda bulunma ve Cenâb-ı Hakk'ın zâtında kendi şahsi varlığı ve iğreti irâdesini ilâhi irâdede ifnâ ederek zikir mertebesine varan ve Allah'ı zikreden insanlar olarak gördüğüm zaman müsterih olurum» cevâbını vermişlerdir.

Yine Şibli: «Nefsim yed-i kudretinde olan Allah'a yemin olsun ki, istiğrak hâlinde, Hakk karşısında kendi varlığımdan habersiz yaşayarak, kalbimin elde ettiği huzûr, ilk ve son bütün ilimlerden hayırlı olan Rabbımın bir nûrudur. Bu nûr ve bu huzûr bütün peygamberlerin ilimlerinin özüdür» buyurmuştur.

Sûfilerden bazıları da: «Allah ile kendi arandaki engeller kalkmadığı için, sen ayrı, O ayrı olduğu halde sâdece dilinle Allah'ı zikretmekle günahlarını artırırsın. Gerçekten kul Hâlik'ında öylesine fenâ olmalı ki, dünyevi varlığından eser ve endişe kalmamasın. Halbuki zikirde bu ayrılığın varlığı bellidir. Basiretler ve kalbler Allah'tan ayrılık ve gafletle bozulur, körelir. Kalbi Hakk'ın dışındaki şeylerle meşgul etmek, onu köreltmek demektir. Çünkü Cenâb-ı Hakk her görülebilen ve hissedilen bir kudretin sahibidir. Bu azametinin meçhûliyeti kulun kendisinden kaynaklan-

maktadır. Muhyiddin İbnü'l-Arabi Hazretleri: bu makamda: «Kul da Hakk, Rabb da Hakk'tır. Kul kendi varlığını Hakk'ın varlığında öylesine ifnâ etmiştir ki, - Ateşin içinde kıpkırmızı kesilen ve ateşten ayırd edilemeyen demir gibi - kulun her zerresinde Hakk müşâhede edilmektedir. N'olaydı benim şiirim bir zorlamadan ibâret olaydı. Eğer ben şiirimde kul diyorsam bilin ki o ölüdür. Rabb dersem o takdirde mükellef tutulacak bir şey yoktur.»

Bâyezîd-i Bistâmi Hazretleri: «Ben kendimi noksan sıfatlardan tenzih ve kemâl sıfatlarla muttasıf addederim. Benim şânım ne yücedir» buyurmuştur.

Cüneyd-i Bağdâdi ise: «Benim şu iğreti kalıbım içerisinde Allah'tan başka bir şey yoktur» demiştir.

Hallâc-ı Mansûr ve benzerleri ise; Allah ile aralarına giren ve O'nu unutturan engellerden kurtuldukları ve fenâ fillâh ve bekâ billâh makâmına erdikleri için: «Ben Hakk'ım, ben Hakk'ım» diye haykırmışlardır. Bu makamdan sonra bir derece daha ileri gidilerek, Allah'ta kâmil ma'nâda fenâ ve Allah'la en mütekâmil ma'nâda bekâ makâmına yükselirler. Bu mevkide Hakk, Hakk, halk da halktır. Bir önceki derecede söyledikleri, zâhirde şer'a muhalif olan ve «şat-hiyyât» denilen sözlerinden hesâba çekilmezler. Çünkü böyleleri tevhîd denizine öylesine varmış ve istiğrâka ermişler ki, nefsleri ve kendi varlıklarından kurtulmuşlardır. İkinci durumda ise Allah onları bu durumdan alarak, kendilerine zâhiren halk, bâtınan Hakk ile berâber olabilme kabiliyetini lütfetmiştir. «**Ne ticâret, ne de alış-verişin Allah'tan alıkoyamadığı...**» (en-Nûr (24), 37) insanlar olma şerefine erdirmiştir.

Teftâzânî Şerhu'l-Mekâsîd'ında bu durumu şöyle açıklıyor:

«Sâlikin seyr ü sülûkü, vuslat ni'metiyle Allah'ta son bulursa, tevhid ve irfan denizinde kendisini öylesine gark eder ki, zâtı Hakk'ın zâtında, sıfatları Hakkın sıfatlarında yok olur. Allah'ın dışında her şey, gözünden kaybolur. O'ndan başkasını gözü görmez, gönü duymaz, aklı düşünmez olur. Bütün mevcûdatta onların varlığını değil, Yaratanını görür. Bu seviyedeki sâlikin durumuna «Fenâ fi't-tevhid» adı verilir.

Şu ma'nâdaki kudsi hadiste bu tür tevhide işâret edilmektedir:

«Kulum bana nâfile ibâdetlerle o kadar yaklaşır ki ben onu severim ve onun işiten kulağı, gören gözü, tutan eli, yürüyen ayağı olurum.»

İbn-i Hâcer ise, **Şerhu'l-Minhâc**'in «irtidât» ile ilgili bölümünde: «Tasavvufi ıstılah ve ta'bîrlerin, diğer ıstılah ve ta'bîrlere çatışmasına itiraz edilemez. Bazıları mes'elenin aslını bilmiyorsa da bu böyledir. Evliyâullahın kendilerinden geçtikleri zaman söyledikleri: «Ene'l-Hakk, Sübhâni mâ a'zame şânî» gibi sözler de ma'zûrdur. Çünkü gaybet hâlinde onların irâde, ihtiyar ve mükellefiyetleri ortadan kalkmış, Leylâ'sı için aklını yitiren Mecnûn gibi akli melekelerini kaybetmişlerdir. Tarihte bazı kimseler, şathiyâtları ve gaybet hâlindeki sözlerinden dolayı velîlerden bir kaçının kanını akıtmışlar - Allah korusun - onların dinden çıkarak irtidât ettiklerine fetvâ vermişlerdir. Halbuki onlar, şeksiz-şüphesiz ehlullah ve evliyâullahtandır.

Kulu Mevlâsına ulaştıran mertebeler şu âyet-i kerîmede dört kapı şeklinde işâret edilmiştir:

«Görmedin mi Allah nasıl bir benzetme yaptı. Güzel söz, kökü (yerde) sâbit, dalları gökte olan bir ağaç

gibidir. Ki (o ağaç) Rabb'ının izniyle her zaman meyvesini verir.» **(İbrâhim (14), 23-24)**

Bu âyet-i kerimede geçen «(Güzel söz) Allah lâfza-i celâli ya da kelime-i tevhid'dir.» (Güzel ağaç) ise; hurma ve benzeri ağaçlardır. Kökü yerde sâbit olan şey şeriat, (dalları göktedir) ifâdesi tarikat, «her zaman yemişini verir» olması hakikat, (Rabbinin izniyle) de ma'rifettir.

«Görmedin mi Allah nasıl bir benzetme yaptı? Lâfza-i celâl ve kelime-i tevhîd gibi güzel söz, hurma gibi güzel bir ağaçtır ki, o ağacın aslı ve kökü olan şeriat sâbit, dallan ve kolları olan tarikatlar ise göklerde. Asa ve fer'i sağlam olduğu takdirde o ağaç her zaman hakikat meyvesini verir. Bu ise Rabb'ın kudret ve ruhsatını tanımak olan ma'rifetle mümkündür.»

Bu âyet-i kerimeden dolayı: Seri'at; temel esas, tarikat; onun kol, dal, teferrû'ât ve incelikleri, hakikat ise; özü ve meyvesi Ma'rifet de mahv ve fenâ'dır. Ma'rifeti gerçek ma'nâda tahsil etmek, ancak Cenâb-ı Hakk'm izin ve keremiyle kazanılabilen bir mertebe ve mevhibedir.

Halvet esnâsında bu hususta hâtırıma şöyle bir şey geldi.

Doğrusunu Allah bilir amma, şeriat meyve veren bir ağaç, tarikat o ağacın kendisi ve boyu, hakikat onun dalları, ma'rifet ise onun meyvesi ve özüdür. Köksüz ve özsüz ağaç bitmez. Bitse de ayakta duramaz. Yaşayamaz. Bu yüzden Cenâb-ı Hak **(İbrâhim Sûresi: 26)** âyet-i kerimesinde: «Şirk, küfür gibi kötü sözlerin benzeri de: gövdesi yerden koparılmış olan ve bu sebeple ayakta durma ve hayatta kalma imkânı

bulunmayan köksüz bir ağaca benzer. Kuvvetlice esen bir rüzgâr onu yerinden kopararak bir başka yere atabilir. Dolayısıyla gövdesi olmayan ağacın dalı, dalı olmayan ağacın da meyvesi olmaz» buyurmuştur.

Tefsir-i Hanefî'de Tevhid; dış kabuk, iç kabuk, öz ve özün özü şeklinde tâze ve olgunlaşmamış bir cevi-ze benzetilerek dört kademedede tavsif edilmiştir. Yeşil, acı ve çiğ kabuk şeri'at, katı kabuk tarikat; iç kabuk hakikat; yenilen lezzetli meyve kısmı da ma'rifettir.

Netice olarak şunu söyleyebiliriz: Şeri'at; şeri'atın özü olan tarikatı, tarikat; tarikatın özü olan hakikati, hakikat ise hakikatin özü olan ma'rifeti koruyan birer kabuğa benzetilmiştir. Tıpkı bir yumurta gibi.. Katı kabuk şeri'at; ince zar, tarikat; yumurtanın akı hakikat; sarısı ise ma'rifettir. Şöyle bir rivâyet nakledilmektedir:

Muhakkak Kur'ân-ı Kerim'in zâhiri ve bâtini ma'nâları vardır. Bâtını da yedi mertebeye kadar varan öz ve iç ve derin ma'nâlar ihtiva eder. Aynen insanın da zâhiri ve bâtını bir dünyâsı vardır. İç dünyasının da yedi katlı kendine has bir iç âlemi vardır. Kur'ân-ı Kerim söz; insan ise fiil ve hareketlerdir. Kur'ân-ı Kerim ise insanın hâlini anlatan ve yorumlayan cansız bir kitaptır.»

«Vakit gibi keskin ol. Makt (evlâdın ölen babasının karısı ile evlenmesi) âdeti İsâ döneminden kalmıştır. Her türlü zayıflık ve endişeden evhâm ve kuruntudan sakının ve kaçının ki o çok şiddetli bir hastalıktır.» Cenâb-ı Hakk peygamberlerini vahy ile destekleyip takviye ettiği gibi, kendisine yakın olan ve azamet ve kudretini her an hatırında tutan velilerini de Kur'ân-ı Kerim ve ilham ile te'yid ederek destek-

lemiştir. Bize gereken Kur'ân-ı Kerim'in harflerini mahrecine ve kâidelerine göre okumak ve sonra da ömrün kalan kısmını zikir, fikir, emirlere imtisal, nehiyelerden sakınmak ve istikâmete yönelmeye sarfederek, ma'rifet sahibi olmaya çalışmaktır.

Ebû Mansûr Mâtüridi: Nefslerinin seyr ü sülûk için girdiği bu yol, uzunluğu-kısalığı, uzaklığı-yakınlığı, eni boyu olan bizim bildiğimiz bir yol değildir. Bu yolda, ancak nefsin gücü ile za'fına bağlı adımlarla yürünebilir. Ya da kalblerin ve şu'ûrun fikir ve düşünce ile girip ilerleyebildiği rûhânî bir yoldur. Bu yolun aşılması ise; akidelere uygun, basiret ve firâsele muvâfık, bir iman ve inanç ile mümkündür. Bu ma'nevi ve rûkânî yolun aslı bir nûr ve ilâhî bir nazardır. Kulun kalbinde meydana gelen, gönüle tevdi edilen ilâhî bir haldir. Bu nazarla çevresine bakarak dünyevi ve uhrevi işlerin hakikatini, eşyanın ve olayların gerçek yüzünü görebilir. Kul bu nûru elde etmek için asırlarca ağlasa-sızlasa, bağırsa-çağırsa yine de bir zerresine sahip olamaz. Bunu bir yıl, bir ay, bir hafta ya da bir an elde eden kimse, o nûru kâbiliyeti ve Cenâb-ı Hakk'ın tevfiği ile kazanmış demektir. Bu sebeple basireti; «**Başlangıcı kesbî olmakla be-râber neticesi vehbî olan bir devlettir**» demiştir.

İsmail Hakkı Bursevi kaddesallahü sirrahul âlî ise; Tâlib ile matlûb, mürid ile mürşid arasında belirli maddi bir mesâfe yoktur. Vuslat müridin kalbini lekeleyen pas ve perdelerin, Allah'ı unutturucu duygu ve düşüncelerin giderilmesi ve gönül aynasının parlatılması demektir. Gönül aynası parlatılan müridin kalbinden Cenâb-ı Hakk'ın zâti nûru bir güneş gibi yansımaya ve parlamaya başlar. Paslı ve kirli olmayan cilâlı ve sırlı aynada zâhiri eşyâların bütün netliği ile yansdığı gibi.» (Rûhü't tefâsîr)

Hâdimi merhûm da bu konuda şunları söylemiştir: İlm-i bâtın, kalbde ilâhi nûrun ortaya çıktığı ve kendisiyle gayb âlemlerinin görülebildiği mükâşefe ilmidir. Bu ilimden gâye Rasûlüllah sallâllahü aleyhi ve sellem'in **Câmi'u's-sağır**'de rivâyet edilen şu hadisin hakikatına ve ma'nâsına erişebilmektir.

«Bâtın ilmi, Allah'ın kullarından dilediğinin kalbine emânet ettiği kendi esrârından bir sır ve kendi hükümlerinden bir hükümdür.» Aynü'l-ilm'de geçen bir hadîs-i şerifte de: «İlâhi nûr tecelli eden kalbin te'sir sahası genişler ve gayb âlemine nüfûz kabiliyeti kazanır, (inşirâh)» buyurulmuştur.

Cenâb-ı Hakk bir âyet-i kerimede bu husûsa işâretle şöyle buyurmuştur: «İslâm için Allah'ın göğüslerini genişlettiği ve hidâyete sevkettiği kimseler Rabb'ından bir nûr üzeredir. Allah'ın zikrine karşı kalbleri katılaştıranlar büyük bir felâket içerisinde.» **(ez-Zümer (29), 22)** Bu âyet-i kerîmenin tefsirinde Tatarhâniyye şöyle bir yorum yapmaktadır: «Mükâşefe ilmi, öğrenmek, öğretmek ve okumakla değil, «Biz uğrumuzda mücâhede edenlere ve yolumuzda savaşınlara gelince, onlara yolumuzu kolaylaştırırız. Muhakkak Allah muhsinlerle berâberdir.» **(el-Ankebût (29), 69)** âyetinde açıklayan mücâhede ile kâzânilabilir.

Ebû Hüreyre radiyallahü anh'den şu rivâyet nakledilmiştir: «Ben Rasûlüllah sallâllahü aleyhi ve sellem'den iki tür ilim aldım. Bunlardan birisini neşrettim. Eğer diğerini de neşredip yaysaydım boğazım kesilir, boynum vurulurdu.» **(Sahîh-ı Buhârî)**

TARİKAT - ŞERİ'AT MÜNÂSEBETİ

SORU:

Tarikat nedir? Tarikat ile şeri'at arasında bir ayırlık var mıdır? Şeri'atsız tarikat düşünülebilir mi?

CEVAP :

Ehl-i sünnet ve'l-cemâ'at akidesine göre, İslâm Fık-
hının dört asıl kaynağı (Kitap, sünnet, icmâ'-ı ümmet,
kuyâs-ı fukahâ)'na sımsıkı sarıldıktan, farz, vâcip ve
sünnetleri eksiksiz ifâ ve icrâdan sonra, kötü ahlâk
ve alışkanlıklardan kaçınıp, güzel ahlâklarla donan-
maya, zikrullah, fikrullah, nâfile ibâdet ve tâ'at ile
meşgûl olmaktan ibâret olan tarikat ile, tarikatın aslı
durumunda bulunan şeri'at arasında bir ayrılık ve
aykırılık yoktur. Şeri'atsız tarikat küfrün ve inkârın
ta kendisidir.

Muhakkak tarikat, şeri'at-ı ğarra-yı Ahmediyyeye
sımsıkı bağlanmak, sünnet-i seniyye-i Muhammediy-
ye edebi ile edeplenmek, ehl-i sünnet ve'l-cemâ'at aki-
desine kuvvetlice sarılmak, kitap, sünnet, icmâ-yı üm-
met ve kuyâs ı fukahâ dediğimiz İslâm fikhının dört
ana esasının dışına çıkmamak, çokça Allah'ı zikret-
mek, amellerin en faziletlisi «Nerede olursan ol, Al-
lah seninle berâberdir.» ve «Nerede olursanız olun Al-
lah sizinle berâberdir» âyetlerine uygun olarak dâi-
mi bir huzûr ve murâkabeye devam etmektir. Bu ko-
nuda ileri geri konuşmak isteyenlerin yersiz konu-
malarına imkân yoktur. Tarikata karşı çıkan kimsenin
elinde itiraz edebilmesi için sağlam bir delil yoktur. Bu
hususla Fetâvâ-yı Halîli'de şöyle bir açıklama yer al-
maktadır:

«Muhakkak dervişler yolu olan tarikat, şu beş te-
mel esas üzerine kurulmuştur. Tâ'at, zikir, başkalarını
kendine tercih etmek, tevhit, kanâat, tevekkül, tesli-
miyet, düşünüp-taşınarak hareket ve davranışlarında
şu'urlu olmak, şükür ve Hakk'ın azamet ve yüce kud-
retini oldukça çok düşünmek, bütün bunları içerisinde
toplayan bir ifâde ile söylecek olursak, bir kelime

ile: «istikâmet ve dosdoğru olmak, kötü fil ve niyyetleri gönlümüzden tahliye etmek ve en güzel ahlâkî hasletlerle donanmaktır.» Bu sıfatlar ve özelliklere sâhip olan kimse derviş (fakir) aksi ise ancak zındık olur. Zira, itâati olmayanın ibâdeti, ibâdeti olmayanın da dervişliği (fakrı) yoktur. Böyle biri değil mürid, olsa olsa zındık olabilir. Dervişliğin (fakr sahibi olmanın) başı Kur'ân-ı Kerim, rûhu ise hadistir. Ya'ni Kur'ân-ı Kerim ve sünnet-i seniyyeye istikâmet ölçüsü içerisinde kesin bir bağlılıktır. Dervişliğin bedeni,- Tarikat meşâyihinin işaretleri, namazı; şeri'at, guslü, tarikat; kiblesi ise hakikattir. Fakr ve dervişliğin esası; güzel ahlâk ve muhabbet, anahtarı; doğruluk ve istikâmet, meyvesi; ma'rifet, hazinesi; meskenet, özü ise nefsini bilmektir. Kulun Hakk'a karşı kulluk görevlerini bilmesi, icâbını eksiksiz icrâ etmesidir. Sana senin her şeyinden daha yakın olan ve seni içten vuran nefsini tanımazsan, senden daha uzaklarda olan yol kesicilerini nasıl tanıyabilirsin?

Tarikat ve Amel-i Sâlih

SORU:

Sûfiyye ricâlinden olduğu iddiasında bulunan bir gurup veya bir şahıs, akıl-bâliğ ve şer'an mükellef oldukları halde «Biz artık vuslat makâmına ulaştık. Namaz, oruç ve benzeri mükellefiyetler bizden sâkit olmuştur. Şarap, içki, zina ve livâta gibi ilâhî yasaklar tamamıyla helâl ve mübahtır. Biz bundan böyle ismet vasfını kazanmış kişileriz. Hiçbir haram ve yasak bize te'sir etmez» şeklinde saçma-sapan fikirleri ileri sürüyorlar. Bazı açık-saçık kadınlar, yanlarına gelerek, ellerini öpmekte, onlara da «Siz bizim evlâdınızsınız. Bundan böyle bizden kaçmayın» nasihatında bulun-

maktalar. İşin iç yüzünü ve doğrusunu bilenlerden biri çıkıp ta: «Bu ne hal?» diye sorduğunda: «Evet! Bunlar şeri'atınızda haram, fakat tarikatımızda helâldir» diye cevap vererek âyet-i kerîme ve hadis-i nebevileri kendi zihniyetlerine göre te'vîl etmekte, bizim namazımız kılınmış, orucumuz tutulmuştur. Biz (salât-ı dâim) dâimi namaz üzerindemiz. Zamanlara ayrılmış muvakkat bir namaz içinde değiliz. Biz «Salât-ı dâim» sırrına mazhar olmuşuz» gibi mesnedsiz, şer'i naslarla uzaktan yakından ilgisi bulunmayan iddia sâhipleri hakkında İslâm'ın hükmü nedir?

CEVAP:

Bu tip iğrenç iddiaların sâhipleri, Allah'ı ve Onun yüce hâkimiyetini inkâr eden kâfirlerden olup yahûdi ve hristiyanlardan daha tehlikelidir. Eğer tevbe ve istiğfar ederek, imanlarını yenilerlerse ne âlâ, aksi halde bir an bile gecikmeksizin öldürülmeleri ve susurulmaları gerekir.

Yakîn Mertebesine Ulaşmak
Mükellefiyetleri Kaldırır mı?

SORU:

Durumları zâhiren ve bâtinen şeri'ata aykırı olduğu halde, gerçek mutasavvıfların izinden gittiği iddiasında olan tarikat erbâbının durumu soruldu. Onların kötü, çirkin ve haram olan davranışlarından birkaçı şöyle: Ma'sûmiyyet ve günahsızlık iddiasında bulunan şeyhlerin kadınlarla başbaşa kalması gibi dînen harâm olan yasakları helâl addetmek, bazılarının bayramlarda ve teşrik günlerinde oruç tutması, şeyhlerinin açık-saçık kadınlar arasına katılması, kadınların onun el ve ayaklarına kapanarak öpmesi, yanlarında mahremi olmadan şeyhlerinin kadınlarla başbaşa ka-

larak halvet etmesi, hanım mûrîdlerine hâmile korkusunu ileri sürerek kocalarına yaklaşmamalarını tavsiye etmeleri, kocalarının izni olmaksızın kadın derişlerin şeyhleriyle halvet etmeleri ve onunla oturmaları, ona güzel ve câzip kokular hediye etmeleri, ilk şeyhlerinin kabri çevresinde bir mescid yaptırarak kabrin etrafında tavaf etmeleri, bu yanlış fikir ve davranışlarına karşı çıkan biri çıktığında da «Bunlar şeri'atta haram, hakikat mertebesinde ise helâldir» gibi saçma-sapan savunma yapmaları. Bizim böylelerini kötü fiilleri ve haramları helâl saymaları gibi tutumları ile başbaşa bırakmamız câiz mi? Kadınların kocaları da onların bu durumlarına ve haram hareketlerine rıza gösterdiklerine göre bize düşen görev nedir? Kendilerine karşı çıkan birini yalanla itham ediyor, eğer nakilde bulunarak reddeden biri çıkarsa nakleden eserin müellifinin yalan söylediğini ileri sürüyor. Sen de yalan söylüyorsun diyorlar. Bunlara karşı alınması gereken tavır ne olmalıdır? Bize açıklayın ki Allah size sevâbını versin.

CEVAP:

Muhakkak tasavvufi tarikatlar bilinen ve sapa-sağlam birer müessesedir. Ehline göre Kur'ân-ı Kerîm ve sünnet-i seniyyeye tıpa-tıp uygundur. Tarikat ehlinin Allah'ın hükümlerinden bir tek hükme bile aykırılığı davranışları yoktur. Ancak kendilerine dalâlet ve bid'at ehli demek daha doğru olan «Onlar sağır, dilsiz ve körlerdir. Akıllarını kullanamazlar» hitâb-ı ilâhisinin muhâtabı câhil pek çok sûfi mukallidinin bulunduğu da bir vâkı'adır. Tarikatta aslanan bir şeri'at, bir kitap vardır. Bu zümre ondan sapmışlardır. Onlar câhillerin tâ kendileridir. Gerçek tarikat; islâm fıkıhçılarının ısrarla üzerinde durduğu şeri'atı sağlamlaştırmak, büyük bir hassâsiyet ve itina ile yaşamaya ça-

lışmaktır. Bu tarikat, her sûfi ve her müslüman için mutlaka lâzım olan bir şeydir. Bid'atçı, sapık ve kâfirlere başka kimse şeri'atın sınırını aşamaz ve zorlayamaz. «Biz ancak zâhire ve görüneğe göre hükmederiz, iç dünyâlarını da Allah'a havâle ederek hükmederiz.» buna göre onlar zındıkların tâ kendileridir. Bunlar meşâyih-i kirâmın izinden gidenler ise hani nerede onların meşâyih-i ittibâları ve prensiplerine bağlılıkları.. Onların ileri gelenleri, bazılarını dosdoğru yoldan saptırdılar, sırât-ı müstakimden ayırdılar. Kendi fikirlerine körü-körüne bağlanarak bozuk bir zihniyete saplandılar. Hem kendileri saptılar. Hem de kendilerine tâbi olan diğerlerini saptırdılar. Tasavvufta kendilerine uyulan ve ileri gelen hiçbir şeyhden haramı helâl saymak, mahzurlu olan bir şeyi mübah kabûl etmek gibi bir şey duydunuz mu? Böyle bir şey kulağınıza geldi mi? ya da; bir şey'in ma'sûmluk iddiasında bulunduğunu, vuslat derecesine ulaştığından şer'i mükellefiyetlerin kendisinden sâkıt olduğunu söylediğini gördünüz mü? Rasûlüllah sallâllahü aleyhi ve sellem, diğer peygamberler, sahâbe ve tâbi'inden hiç birinin ulaşmadığı bir dereceye, bir şeyh nasıl ulaşabilir? Onların iddia etmediği bir şey, şeyhler tarafından nasıl ileri sürülebilir. Bu tür iddialarda bulunanlar zındıkların tâ kendileridir.

Ramazân ve Kurban Bayramları'nda oruç tutmak haramdır. Aynı şekilde; yüzleri ve göğüsleri açık kadınlarla oturup kalkmak da haramdır. Kur'ân-ı Kerim'in kesin hükümlerine aykırıdır. Eğer böyle bir davranış haramı helâl kabûl etmek gibi bir fikirden kaynaklanıyorsa, yapanın kâfir, aksi halde günahkâr olduğu husûsunda icmâ' vardır. Yabancı bir erkeğin elini ve ayağını, diğer yabancı bir hanımın öpmesi kesinlikle haramdır. Birbirine bakması haram olanın.

dokunması da kendiliğinden haramdır. Kadınlarla oturup kalkma konusuna gelince; kadınlar kapalı ve toplu olurlarsa câiz, aksi halde yasaktır. Mürşidlerin kadın dervişlerine, kocalarından uzak durmalarını tavsiye etmesi, büyük bir vebal, elim bir tehlike ve garip bir zulümdür. Bu düşünce nikâhın asıl maksadı olan neslin çoğalmasını engellemek, şer'an yasak olan hristiyanlıktaki ruhbanlığa benzemek gâyesine ma'tûftur. Kadınların şeyhlerine hediyeye olarak güzel kokular götürmesinde bir mahzûr yoktur. Ancak şeyhlerinin kabirlerini mescid yaparak orada tavâfa benzer garip hareketlerde bulunmalarına gelince:

«Allah, peygamberlerinin kabrini mescid yapan yahudi ve hristiyanları lâ'netlemiştir» hadisine göre mürşidlerinin makberlerini mescid ittihaz edenler lâ'netlenmiştir. Peygamberlerin kabri için yasaklanan bir durum, başkaları için nasıl düşünülebilir.

Bu tâifenin: «Şerî'atta haram, fakat hakikatta helâldir» sözlerine gelince, bu büyük bir vebal, çirkin bir iftira, çok kötü bir yalan, haram ve küfürdür. Elinde Kur'ân-ı Kerim ve sünnet-i seniyye'den bir delil olmadığı halde, bu tür iğrenç iddia, isnâd ve iftirâda bulunanların kılavuzu ve akıl hocaları şeytandır. Şeytanın alenen isyân ve tuğyâna sevkettiği kimselerdir. «Azim ve yüce Allah'tan başka güç ve kudret sâhibi yoktur.»

Her mü'min ve muvahhidin bunlara karşı çıkması, menfi fikir ve temâyüllerinin yayılmasını önlemeye çalışması, kendilerine mürted ve zındık muâmelesi yaparak kendi inanç ve akidelerini korumaları vâcibtir.

Z İ K İ R

SORU :

Anlatılan sapık fikirlere sâhip olan, kendileri namaz kılmadığı halde, aşk ve muhabbet duygularını artırmak için şarap ve benzeri sarhoş edici içkileri içerek zikreden ve tarikat erbâbı iddiasında bulunan kimselerin, zikir ve sohbet meclislerine katılmak câiz midir?

CEVAP :

Câiz değil, aksine haram ve yasaktır.

«Benim zikredildiğim bir mecliste zâlimlerle bir arada bulunmayın» buyurulmaktadır. Bu konuda eserin müellifi merhûm Ömer Zıyâuddin-i Dağüstânî, okuyucuları ve dervişleri ikaz etmek üzere şöyle demektedir:

«Bütün tarikatların aslen Hz. Peygamber sallâlahü aleyhi ve sellem'e nisbet edildiğini, şeri'atsız bir tarikat ve hakikat anlayışının zındıklık olduğunu anladınız. Haramlığı, yasaklığı ve çirkinliği icmâ'-ı ümmetle sâbit olan, namazı terketmek, sarhoşluk verici içki içmek, alkol almak, zinâ, livâta gibi haramları helâl saymak, büyük günahları pervasızca işlemek, küçük günahlarda ısrâr etmek, «Bunlar her ne kadar şeri'atta haram ise de, tarikat ve hakikatte helâldir» demek gibi iddiada bulunan ve böyle davranışlarla karşılaşırın, onlardan derhal uzaklaş, yırtıcı yılan ve arslandan kaçır gibi onlardan kaç. Onlara asla yaklaşma. Muhakkak bu tür insanlar, şeytanın orduları, isyân, tuğyân ve inkârın körükleyicileridir. Onlar kendileri sapan, başkalarını da saptırın ve Nebiy-i Ekrem Efendimizin müstakim tarikatından kovulmuş olan bozgunculardır.

Üzerinde tereddüt ve şüphe bulunan, mekrûh olan, ya da hakkında zanni bir delil mevcûd olan; mevlevîlerin raks ve semâ'î, rifâî ve kâdirîlerin def ve devrânı gibi husûslara gelince; onların dayandıkları bazı deliller bulunmaktadır. Açık ve sesli zikir, sigara içmek ve bıyıkları kesmeksizin uzatmak tenzîhen mekrûhtur. Bunlarla ilgili daha geniş bilgi ileriki bölümlerde verileceği gibi, irşâdda da kötü karşılanmaz.

Câmi ve Mescidlerde Zikir

SORU:

Câmilerde ve mescidlerde yüksek sesle zikretmek câiz midir?

CEVAP:

Evet câizdir. Mekrûh değildir. **(Fetâvâ-yı Ali el-Cemâli)** Ancak Cenâb-ı Hakk'ın zikrinin dışında, mescid ve câmilerde yüksek sesle konuşmak haramdır. (Ebulleys es-Semerkindî Tenbihü'l gâfilin)

Hamamlarda yüksek sesle Kur'ân-ı Kerim okumak mekrûh, gizlice okumak ise câizdir. Tesbih ve tehlîl ise yüksek sesli bile olsa mekrûh değildir. **(Umdetü'l-ibrâr)** Ancak hamamlarda kir ve pislik bulunma ihtimâline rağmen yüksek sesle tesbih câiz görülmüş ise de, avret mahalleri açık kimseler var ve ortada gözüken pislik mevcûd ise tecviz edilmemiştir.

Halvetin mescid, zâviye ve evlerde, temiz mahallerde yapılması câizdir. Aksi halde değildir. **(Câmi')**

Hız. Peygamber sallâllahü aleyhi ve sellem ashâbıyla birlikte, topluca ve yüksek sesle zikreder, tesbih ve tehlîllerde bulunurdu. **(Bustânü'l-envâr)**

Bir hadis-i şerifte: «Ashâb-ı kirâmdan bir kimse.

yüksek sesle zikreden diğer bir sahâbeyi gördüğünde: Sesini kıssan ve biraz alçaltsan iyi olur» diye ikaz ettiğinde Hz. Peygamber sallâllahü aleyhi ve sellem: «Onu kendi hâline bırak. Çünkü o kendini duâya ve zikre vermiş biridir. «Biz de öyle idik» buyurdu.

SORU :

İmam Suyûti Netîcetü'l-fiker isimli eserinde: «Her türlü hamd Cenâb-ı Hakk'a, salât ü selâm da O'nun seçtiği seçkin kulları üzerine olsun. Bana şöyle bir soru soruldu :

— Allah sana iyilik versin. Sûfiyye ricalinden bazılarının âdetleri üzere mescidlerde açık zikir ve âyin halkaları düzenlemeleri, yüksek sesle tesbîh ve tehlîlerde bulunmaları mekrûh mu? değil midir?

CEVAP:

Mezkûr konularda bir kerâhet yoktur. Açık, gizli, münlerid veya toplu olarak yapılan zikrin müstehab olduğuna dâir muhtelif rivâyetler vardır. Bu, zaman ve zeminin durumuna, şahısların meşreb ve karakter yapılarına göre değişir. Bu hususları ben ayrı-ayrı müstakil birer risâlede ele aldım. Geniş bilgi almak isteyenler oralara başvurabilir.

Vecd ve Zikir

SORU:

Zikir esnâsında sûfiyye ricâlinden bazılarının vecd ve tevâcüd hâline gelerek kendilerinden geçercesine raksetmeleri, devrâna girerek dönüp dolaşmaları câiz midir?

CEVAP:

Câiz ve şer'-i şerife uygun bir davranıştır. Zira Hz. Peygamber sallâllahü aleyhi ve sellem, Ca'fer-i Tayyar radiyallahü anh'e: «Yâ Ca'fer, sizin simânız,

ahlâk ve davranışlarınız bana benziyor» diye iltifatta bulununca Ca'fer-i Tayyâr radiyallahü anh hemen ayağa kalkmış ve Hz. Peygamber'in huzûrunda sevincinden raksetmeye ve dönmeye başlamıştır. Efendimiz sallâllahü aleyhi ve sellem de O'nun bu hâlini gördüğü halde sükût ederek Ca'fer-i Tayyâr'ın coşkusundan kaynaklanan bu davranışını onaylamıştır. Arşın etrafında bulunan melâike-i kirâmın vecd ve tevâcüd ile dâimi bir raks içerisinde zikrettikleri rivâyet edilmektedir.

SORU:

Mescidlerde açıktan ve toplu olarak zikir halkası tertip etmek, yüksek sesle «Yâ Geylinâ şey'en lillâh» gibi sözlerle tasavvufî kasideler söylemek, raks ederek ve dönerek zikretmenin hükmü nedir?

CEVAP:

Bunların hepsi de câizdir. Çünkü ameller ve davranışlar maksad ve gâyelerine göre değerlendirilir. Açıktan ve sesli olarak yapılan zikir, seri'ata uygundur. Tasavvufun hakikatına vâkif olan sûfiler, bunların hiçbirini yersiz ve kötü kabûl etmezler. Ancak bilgisiz ve cahil olan ve sûfilik iddiasında bulunanlar karşı çıkabilir. «Cenâb-ı Hakk insanları sevdikleriyle birlikte haşreder» buyurulmuştur. Sûfilere seven ve onlara benzemeye çalışanlar da onlarla birlikte haşrolunacaktır. (Fetâvâ-yı Hayriyye Kitâbü'l-hatar ve'l-ibâha bölümü)

SORU:

Sûfi ve dervişlerin vecd hâlinde kendilerinden geçerek, ayakta ve halka şeklinde dönerek zikretmeleri konusunda dîni bir delil var mıdır?

CEVAP:

Allâme İbn Hacer bu husûsta sahih ve sağlam ri-

vâyetlerin varlığını ileri sürerek Hz. Peygamber sallâllahü aleyhi ve sellem'den şöyle bir hâdise nakle-
der :

Ca'fer İbn-i Ebî Tâlib radiyallahü anh: «Rasûlül-
lah sallâllahü aleyhi ve sellem kendisine: «Senin ah-
lâk ve yaratılışın aynen bana benziyor» buyurduğu
zaman, O, müjde-i nebevinin etkisiyle huzûr-ı pey-
gamberide ayağa kalktı ve kendinden geçerek dön-
meğe başladı. O'nun sevincinden kaynaklanan bu ha-
reketini Aleyhissalâtü vesselâm Efendimiz normal kar-
şladı ve yasaklayıcı bir tavır içinde bulunmadı.

Bu hâdise dikkate alınarak, semâ ve toplu zikir
meclislerinde, ayağa kalkarak, dönerek ve sallana-
rak zikretmenin doğru olduğu İzzüddîn b. Abdüsse-
lâm gibi büyük imamlar tarafından kabûl edilmiştir.

Bu rivâyetler, sûfîlerin zikir ve semâ meclisle-
rinde, içinde buldukları kendinden geçme ve vecd
hâlinin te'sîriyle ayakta ve dönerek zikretmenin ce-
vâzına kesin ve sarîh dinî birer delildir. (İbn Hacer'-
in sözü burada sona erdi.)

Hz. Peygamber sallâllahü aleyhi ve sellem'den
şöyle buyurduğu nakledilmiştir: «Cenâb-ı Hakk celle-
celâlühû Hz. Âdem aleyhisselâm'ı yeryüzüne indir-
diği zaman, elem ve kederinin etkisiyle üçyüz sene
ağladı.» Bu hadiste ifâde edilen ma'nâyı aşağıdaki ha-
dîs-i şerif de te'yîd etmektedir:

«Hz. Âdem aleyhisselâm'ın göz yaşlarıyla nesli-
nin göz yaşları tartılsa, O'nun neslinin göz yaşları
kadar hattâ onlardan daha fazla ağladığı» rivâyet
edilmiştir. Cenâb-ı Hakk tarafından kendisine: «Ni-
çin bu kadar ağladığı?» sorulduğunda Hz. Âdem aley-
hisselâm şöyle cevap vermiştir:

«Allah'ım! Ne cennetini istediğim, ne de cehenneminden korktuğum için değil, yalnızca yetmiş bin saf hâlinde arşın etrafında tavâf etmekte olan meleklerinden ayrı düştüğüm için ağlıyorum. Onlar orada, dönerek zikrediyor ve kendilerinden geçerek vecd hâlinde bulunuyorlar. Her biri diğerinin elinden tutarak yüksek sesle:

«Sen bizim Rabb'imizsin ve bizim gibi kim olabilir? Sen bizim habibimizsin. Bizim gibi kim olabilir?» şeklinde çağırıyorlar. Onların gıbtaya değer olan bu halleri kıyâmete dek devam edecektir.» Bu cevap üzerine Cenâb-ı Hakk celle celâlühû Hz. Âdem aleyhis-selâm'a:

«Ey Âdem! Başını kaldır da gökyüzüne bak!» buyurdu. O, gökyüzüne baktığı zaman: «Arşın etrafında uçmakta olan melekleri gördü. Yaşarken de arşın ahvâlini seyredabilmenin verdiği sevinç, Hz. Âdem'in endişesini hafifletti.» Sûfiler bu hadîs-i şerifi dikkate alarak: Vecd konusunda meleklerin arş etrafında zikrederek dönüşlerini örnek almışlar, mürîdlerin vecd ve tevâcüd hâlinde kendinden geçercesine zikretmelerini benimsemiş ve uygun görmüşlerdir. Bu durumda gerçek vecd'e ermeseler bile, meleklerin vecd hâlini taklid ile onların davranışlarına benzemeye çalışmaları da yeterli görülmüştür. Nitekim hadis-i şerifte: «Ağlayamasanız bile ağlar gibi gözükünüz» buyurulmuştur. Öyle ise: «Vecd hâline eremeseniz bile, onlar gibi vecde gelmeye gayret ediniz. Yâni vecde eremeseniz de tevâcüd ile bu hâli yakalamaya çalışınız» denilmiştir. (**Fetâvâ-yı Hafîfî**. Hadis için bkz. Ta-berânî, **Mu'cemül-Kebîr**, II, 398).

Toplu Zikir ve İstimdâd

SORU:

Cehri zikri esas alan Halvetiyye ve benzeri diğer tarikat meşâyihinin usûlü üzere, müridlerin zikrederken halka hâline gelip birbirinin ellerinden tutmaları ve ayakta dönerek zikretmeleri, zikrederken: «Hû Hû» veya «Allah, Allah» veya Esmâ-i Husnâ'dan birini yüksek sesle söylemeleri, zikir esnasında tevessül ve tavassut maksadıyla arada bir: «Yâ Pir, Yâ şeyhim, yâ Şeyh Gilâni, Yâ Şâh Nakş-bend, Yâ Seyyid Rifâi, Yâ Seyyid Bedevi, Yâ Seyyid Celâleddîn-i Rûmi» diye istimdâd dilemeleri dinimizce câiz midir?

CEVAP:

Bunların hepsi câizdir. İhtilâf da yoktur. Zira Cenâb-ı Hakk'ı esmâ-i hüsnâsıyla zikretmenin belirli bir şekli yoktur. Zikrin yeri, zamanı, şekli ve sayısı sınırlandırılmamıştır. Gizli, açık, yüksek sesle bağırarak, ayakta, oturarak, dönerek, sallanarak ve elele tutuşarak çok çeşitli şekillerde zikredilebilir. Ancak dönerek ve elele tutuşarak ayakta zikretmekten gâye bir oyun ve eğlence değil, yalnızca ilâhi aşk ve muhabbetin artması ve Hakk'ı zikretmeye karşı gösterilen ta'zim ve hürmetten ibarettir.

Tevessül ve tavassut maksadıyla evliyâullahı hatırlamak, onlardan şefâat ve yardım istemek, kendilerine duyulan sevgi hissiyle onlara rabîta yapmak, gönlünü onlara ve onların davranışlarına bağlamak dinen uygun ve güzel karşılanan bir durumdur. Bunları reddetmek ve bu tür davranışlara karşı çıkmak büyük bir yanlışlıktır.

SORU:

Hicri 1105 yılında Mısırlı âlimlere şöyle bir soru yöneltilmiştir:

Halvetiye ve benzeri diğer tarikat mensûblarının halka, hâlinde, elele tutuşarak, ayakta ve dönerek zikretmelerini ileri sürüp onların küfrüne fetvâ veren kimse hakkında ulemânın görüşü nedir? Bu fikri ileri sürenler, bu tür zikrin câiz olduğunu söyleyenleri de tekfir etmektedir. Onların oynayarak, dönerek ve raks ederek zikretmelerini gösterip, Kur'ân okumak, salât ü selâm getirmek ve Hakk'ı zikretmek maksadıyla toplanan bu insanları İslâm'ın dışında saymak isteyenler için, hadis-i şeriflerden, selef-i salihinden nakledilmiş, delil olabilecek dinî bir dayanak var mıdır? Bu sūfiyye topluluğu ile, onları benimseyenlerin arkasında namaz kılanlara: «Namazlarınızı kazâ ediniz!» iddiasında bulunmaktalar. Ayrıca böyle bir namazın câiz olduğunu kabûl eden ve istimdâd kasdıyla Yâ Seyyid Ahmed Bedevi, Yâ Geylâni, Yâ Rifâî ve benzeri diğer evliyadan birini çağırarak kimse Allah'a ortak koştuğu için küfrüne fetvâ verilir. Ne var ki böyle bir istimdâd talebinde bulunan müridler Allah dostu vefilerden biri ile tevessülü kastetmektedir. Buna göre mezkûr itirazlar geçerli midir? Enbiyâ ve evliyânın ismiyle tevessül ve yardım talebi onlar hayatta iken veya ölümlerinden sonra var mıdır? Yok mudur?

CEVAP:

Bu soruya Büyük Şeyh İmam Allâme Ebu'l-izz Ahmed el-A'cemî, eş-Şâfi'î, el-Vefâi, el-Ezheri, Hamdele ve Salvele'den sonra şöyle cevap vermiştir: Bu tür itirazcılarının görüşleri, dini dayanaktan mahrûm olduğu ve indî mütâlaalardan ileri gitmediği için önemli değildir. Fikirlerine uyulmaz. Aksine sūfilerin topluca küfre girdiğine inanan böyle bir kimse, ta'zir cezasıyla tecziye edileceği gibi kendisinden imanını yenilemesi istenir. İslâmî emir ve yasakları üstün bir

hassâsiyetle yaşama gayreti içinde bulunan topluluğa karşı edeb ve terbiyesizliğinden dolayı ayrıca te'dib olunur. Allâme Şûrûnbülâlî ve Allâme Makdisî gibi şeyhülislâmlardan pek çoğu sûfilerin toplu zikir meclislerine katılmışlardır. Dinî hükümleri güvenilir kaynaklarından tarayarak çıkarmaya muktedir en güçlü âlimler, ilmî tercihlerini yaparak onların saflarına katılmışlar ve zikir meclislerinde bulunmuşlardır. Ulemânın bu davranışı en güvenilir bir sened ve o âlimler de selefın tâ kendisidir.

Sûfilerin toplu zikir esnâsında yaptıkları hareketler sıradan bir raksetme değildir. Aşk-ı ilâhî karşısında duyulan kendinden geçme hâlinin ifâdesi olan sâde bir devrân (: Dönme)'dir. Eğilip bükülerek, iki kat olurcasına sallanma gibi hareketlerden uzak bulunan ve içerisinde harama sevkeden bir unsur bulunmayan rakslar haram değildir. Ancak bir takım çalgı âletleri harama vesile olan şeyler arasındadır.

Bu düşünceye sâhip olanların: «Sûfilerin ardında kılınan namazların kaza edilmesi gerektiği»ni ileri sürmeleri, kendilerindeki akide ve inanç bozukluğunun açık işâretidir. Zira onlar: Namazın kabul edilebilmesi için ya ma'sûm bir imamın ardında kılınması gerektiğine inanmakta ya da sûfilerin itikadlarının küfür olduğunu sanmaktalar. Böyle bir kanaata sâhip olmaktan Allah'a sığınırız.

Bilindiği gibi günahkâr bir imamın ardında kılınan namaz sahihtir. Kazâ edilmesi gerekmez. Ne var ki; imam abdestsiz olur veya elbisesinde ya da namaz kıldırıldığı yerde ibâdetin sıhhatine mânî necâset bulunduğu anlaşılırsa kılınan namazın i'âdesi gerekir.

Mürîdlerin ve sûfilerin: «Yâ seyyidî, Yâ Bedevi,

Yâ Şeyh» diye yüksek sesle yardım talebinde bulunmaları şirk sayılamaz. Onların bu sözlerinden gâyeleleri Allah'a eş ve ortak koşmak değil, aksine Hakk'ın huzuruna yüz akıyla çıkabilmek için O'nun sevdiği ve «Velilerim» diye ifâde buyurduğu dostlarından kılavuzluk istemek, tevessül ve yardım talebinde bulunmaktır. Nitekim Cenâb-ı Hak:

«Ey mü'minler! Allah'tan korkunuz ve O'na vuslatta vesile arayınız» **(el-Mâide (5), 35)** buyurmaktadır. Onların bu tür zikretmeleri ve zikirleri esnâsında da şeyhlerinden yardım istemeleri, kendilerini, Allah'a ulaştırıcı ve gafletten uzaklaştırıcı bir yolda rehberlik etmelerini istemekten ibârettir.

Halvetiyye ve benzeri diğer tarikat erbâbının halka hâlinde, ayakta ve yüksek sesle «Hû, Hû» diye zikretmelerinin şer'i durumu Allâme eş-Şeyh Muhammed Şuveyri'ye soruldu. Onların bu davranışlarına karşı çıkan ve zikirlerinde yaptıkları hareketleri yasaklayan bir âlimi tanıyıp tanımadığını da sorularına ilâve ettiler. O şöyle cevapladı:

Vuslata ermek ve gafletten kurtulmak için Halvetilerin ta'kip ettikleri yol, ma'rifet kazanma ve irfan elde etme yollarının en büyüklerinden biridir. Pek çok âlim, imam ve müslümanlara yol gösterme mevkiinde bulunan bilginler, kalblerinin gafletten kurtulması, iç dünyalarının huzur duygusu ve Allah şu'ûruna kavuşması, sırlarının keşfi ve basiretlerinin açılması, nefsânî isteklerinden sıyrılmak, ve ma'rifet sırlarına sâhip olanların ahlâkıyla ahlâklanmak için, Halvetiyye yol ve usûlünü tercih etmişlerdir. Yemin ederek söyleyebilirim ki; ma'rifet nûrları onlar üzerine doğmuş, onlar arasında ve yine onlar vasıtasıyla irfân sırları deverân etmiştir. Onların işlerinin ne ka-

dar tatlı ve müşâhedelerinin ne kadar güzel olduğunu ancak irfan sırrına âşinâ olan âlimler anlar. Halvetilerin yaptıklarının yasaklanması için bir sebep yoktur. Ma'nevi terakkiye ermek için ta'kib ettikleri yol inkâr edilemez. Onların yoluna ve usûllerine karşı çıkmak için bir delil mevcüd değildir. **(Fetâvâ-yı Halili)**

SORU :

Sûfiyye topluluğunun ayağa kalkarak zikir halkasına dâhil olmaları, devrâna girip döne döne ve yüksek sesle zikretmeleri ve bir kimsenin bu halkalara girmesi helâldir diyen kimse kâfir olur iddiasında bulunan birinin dinî bakımdan durumu nedir? Böyle kimseye ne lâzım gelir?

CEVAP :

Böyle bir inanç küfürdür. Bu fikirde olanların iman ve nikâhını tâzelemesi gerekir. Ayrıca şiddetli bir ta'zîr cezasıyla cezalandırılması lâzımdır. **(Fetâvâ-yı Ali Cemâli)**

SORU :

Anlatılan şekliyle cehri zikir icrâ ederken hâlin galebesi ve zikrin te'siriyle müridlerin «âh», «Hû», «Hayy», «Hakk» demeleri câiz midir? Bunlara kâfir diyenin dini hükmü nedir?

CEVAP :

Müftâ bin olan kavle göre açıktan ye yüksek sesle zikir kerâhatsiz olarak câizdir. Sûfilerin döne döne zikretmeleri, alaya ve hafife alma kasdıyla olmayıp aksine zikir neticesinde doğan hâlin gâlib gelmesi, Cenab-ı Hakk'a duyulan sevgi hissinin gönülleri kuşatması, hâsıl olan şuurlu bir Allah inancıyla O'na karşı gösterilen ta'zim ve hürmetten ibârettir. Bun-

lara kâfirdir diye hükmeden kimsenin kendisi küfür içindedir. Nefslerimizin kötülüğünden Cenâb-ı Hakk'a sığınırız. **(Fetvâ-yı Ali Cemâli)**

SORU :

Hâfız, Muhakkık, Muhaddislerin şeyhi Allâme Celâleddin es-Suyûtî'ye şöyle bir soru yöneltildiği Hâvil-fetvâ isimli eserinde nakledilmektedir:

Zikretmek maksadıyla bir araya gelen sûfler topluluğu arasından birisi ansızın ayağa kalkarak zikretmeye başlasa, diğerleri bu şahsın zikrine mâni olabilirler mi?

CEVAP:

Böyle bir müridin yaptığı zikir dini ölçülere uygundur. Asla inkâr edilemez cevâbını vermiştir.

Aynı soruya Şeyhülislâm Sirâcüddin Belkânî'nin cevâbı ise: Kimse zikredeni zikrinden alıkoyma hakkına sâhip değildir. Engellemek isteyenin ta'zir cezası ile tecziyesi gerekir şeklindedir.

Allâme Burhânüddin Enbâsî'nin aynı soruya cevâbı ise; mezkûr ifâdelere ilâveten şöyledir: Hal sâhibi olan kimse o hâlin te'sîri altındadır. Yâni zikirle hâsil olan hâl onu kuşatmış ve etkisi altına almıştır. O'nun bu durumunu reddedip inkâr eden kimse bu hâlden mahrûmdur. Selâmet, bu topluluğun hâlini anlayıp normal karşılamaktadır. Mâliki ve Hanefî fıkıhçılarından pek çok imam böyle cevap vermiş ve muhalefet etmeksizin bu fetvâyı benimsemişlerdir. Durum böyle iken ayakta zikreden kimse nasıl yadırganabilir? Cenâb-ı Hakk:

«Allah ü Azimü'ş-şân'ı ayakta, otururken ve ya-

tarken zikredenler...» (Âl-i İmrân (3), 191) âyet-i celilesinde zikir keyfiyetine işâret buyurmaktadır.

Hız. Âişe radiyallahü anhâ ise: «Hız. Peygamber sallâllahü aleyhi ve sellem her zaman Cenâb-ı Hakk'ı zikrederdi..» ifadesiyle Efendimiz'in hâlini anlatmaktadır.

Ayakta zikretmeye, dönme ve raksetme gibi hareketlerin ilâve edilmesi reddedilemez. Çünkü bu, onların vecd ve kendilerinden geçme hâlinin şiddetinden kaynaklanmaktadır. Yukarıda nakledildiği gibi Hız. Peygamber sallâllahü aleyhi ve sellem, bir müjdesini ilettiği Ca'fer b. Ebi Tâlib'in sevincinden huzûrlarında dönmesi ve raksetmesini normal karşılamaş ve O'nun bu hareketine mâni olmamıştır.

Kendisine yöneltilen böyle bir soruya Allâme şeyh Şebrâhti el-Mâliki şöyle cevap vermiştir: «Halvetiyye Tarikatı ve benzeri diğer tarikat bağlularının zikirleri meşhûr olduğu gibi, zikirleri esnâsında zâkirleri kuşatan ma'nevî hâlin tezâhürü de görülmüştür. Onların zikir meclislerine nice âlimler ve nice fıkıhçılar şu âna kadar katılmışlar ve katılmaya devam edelmişlerdir. Onlar dinen övgüye lâıyk, hayırlı bir yolu ta'kîp etmektedir. Bu tür zikri anormal karşılamaş ve böyle zikredenlere eziyet etmeye kalkışanlar aşâğıdaki kudsî hadîste ifâde edilen cezâ-yı ilâhiye hak kazanmış olurlar:

«Benim velîlerimden birine eziyet eden, kin tutan ve düşmanlık edenlere savaş açarım...» Velî olmadığı halde onları seven, benimseyen, tavır ve davranışlarını örnek alan kimseler ise velî kullarımın himâye kanatları altındadır.

Bizler Mısır'da bulunan Halvetiyye ve Demirtâ-

şiyye Tarikatı mensûbları ile Üstâd Kerimüddin Halveti ve bağlılarının, zikir meclislerinde îman mertebesinden yakın derecesine ermeye çalıştıklarını görmekteyiz. Yine zikirleri sırasında Cenab-ı Hakk'ın ism-i şerifini azametine lâıyk bir ta'zimle anmaya çalıştıklarına şâhid olmaktayız. Böylesine feyz ve bereket dolu zikirlerle zâkirlerin sırları gaflet duygularından arınmakta, huzur hissiyle dolmakta, iç dünyaları diri ve etkili bir Allah şuûruna sahip olmaktadır. Böylelerinin küfrüne inanan kimsenin kendisi küfre girmiş olur. Onların namazları da gerçek anlamda bir namaz olup sahihtir. Bu durum karşısında onları tekfir eden kimse îmanını tazelemelidir. İdarecilere düşen ise: onları korumak ve haklarında konuşulması uygun olmayan söylentilere mâni olmaktadır. Böylesine Hakk'ı zikretmeye çalışanlara muhabbet duyan ve onlara sevgi besleyenler de onlardan sayılır. Arkalarından dedi-kodu yapmak, aleyhlerinde konuşmak doğru değildir. Halvet ve celvet tallerinde Hakk'ı zikretmeleri, nafîle namaz ve oruçları ile onlar Allah katında beşeriyete rahmet vesilesi olan velî ve efendilerdir. İbâdet, zikir ve davranışlarıyla Hakk'a yakınlık kazanmış bu insanlara karşı çıkanlara itibar edilmez. Çünkü onlar böyle bir yakınlıktan ve bu yakınlığın sebep olduğu halden mahrum kimselerdir. **(Fetâvâ-yı Halîf)**

SORU:

Sûfilerin kabul ettiği şekilde, ayakta, yüksek sesle zikrederek raks ve devrân etmek, halka hâlinde «Hû Hû» diye zikretmek haramdır şeklinde Bezzâziyye, Tahtâvî, Câbi'u'l-fetâvâ ve Tarikat-ı Muhammediyye gibi bazı kitaplarda fetvalar yer almaktadır. Hattâ mezkûr kitaplarda bunların helâl olduğunu ileri sürenlerin de küfrüne hükmedilmiştir. Bu sözler

doğru mudur? Açıklanan şekliyle zikretmenin haram olduğuna işâret eden âyet-i kerîme ve hadis-i şerifler var mıdır? Bazı âlimlerin haram olduğunu söylemeleri hakîkata uygun mudur?

CEVAP :

Adı geçen zikir şeklinin haram olduğu husûsunda hiçbir delil yoktur. Yasak olduğunu ileri süren fikirlerin hepsi de zayıf ve mesnedsizdir. Meselenin özünü kendilerinin kavrayamamasından ya da hissî bir takım kıskançlıklardan kaynaklanması gerektir. (Fe-tâvâ-yı Ali Cemâli)

SORU:

Sûfilerin zikrederken seslerini yükseltmeleri, ayağa kalkarak »Hû Hû» diye halka olup dönmeleri, zikir esnasında enbiyâ, evliyâ ve sâlih kimselerin isimlerini zikrederek tevessül etmeleri, onlardan medet umarak yardım talebinde bulunmaları, zikrederken sağa, sola ve diğer yönlere doğru sallanmaları, rakederek semâ yapmaları, vecd ve tevâcüd gösterisinde bulunmaları, mûsikî nağmeleri ile beyitler, şiirler ve na'tlar söylemeleri, bunları belirli bir usûl ve edeb çizgisi içerisinde icrâ etmeleri dînî bakımdan ibadet sayılır mı? Mezkûr zikir türü câmi ve mescidlerde icrâ edilirken, ma'bedlerde böyle zikretmek câiz değildir diye onların zikrine mâni olunabilir mi?

CEVAP:

Bunların hepsi meşru, câiz ve faziletli ibâdetlerdendir. Dinen kimsenin buna mâni olmaya hakkı yoktur. Böylesi zikir meclislerine karşı çıkmaya kimse yetkili değildir. Hattâ Askâb-ı Kirâm'ın zikrederken şiddetli rûzgârın etkisiyle sallanan ağaçlar gibi sallandıkları rivâyet edilmiştir. îçki, zinâ ve livâta gibi ilâhi yasaklardan uzak bulunan mûsikî nağmeleri-

le şiirler ve beyitler okunması câizdir. Bunların bu-zağıya tapan yahûdilere değil, arşın etrafında döne-rek zikreden meleklerle veya Hz. Peygamber sallâlla-hü aleyhi ve sellem'in huzûr-ı sa'âdetlerinde dönen Ca'fer-i Tayyar'a benzetilmeleri gerekir.

Zikir ve Semâ

SORU :

Sûfilerin zikrederken seslerini yükseltmeleri, raks etmeleri, halka hâline gelerek «Hû Hû» diye dönme-lerine karşı çıkmak câiz midir? Değil midir? Nebile-re, velilere ve sâlih kimselere tevessül etmek, onların isimleriyle Cenâb-ı Hakk'tan himmet dilemek doğru mudur? Zikrederken sallanmak, semâ yapmak bâtil midir? Bir oyun ve eğlence midir? Değilse helâl mi-dir? Üzerinde zikrederken rakedilen hasır yıkanma-dıkça namaz için kullanılamaz diye buna karşı çıkan ve iddiasına Kadîhân isimli fetvâ kitâbından delil gösteren bir kimsenin dayandığı dinî bir mesned var mıdır? Yok mudur? Zikir esnasında raksetmek ve vecd gösterisinde bulunmak Sâmiri'nin icâd ettiği bir şey-dir. Pâdişah ve idârecilerin bu gibi kimselerin cami-ye girmelerini engellemeleri gereklidir iddiaları ge-çerli midir? Zikrederken döne döne yürümek mekrûh mudur? Bazıları böyle yapanların küfrüne hükmet-tiler mi? Hz. Peygamber sallâllahü aleyhi ve sellem'-den: «Zikir hâlinde yürüyen, kendinden geçerek yere düşen ve odun gibi kaskatı kesilen birini gördüğünde ashâbına: onu boğazlayın, üzerine de bu direkleri atın. Onlar îmanlarını tâzelemedikçe yerimden ayrılmam» şeklinde bir rivâyet var mıdır? Sünnet-i seniyye'de böyle bir hâdisenin vukûu vârid midir? Bezzâziyye isimli eserde: Sûfilerin zikrederken dönmeleri bir

oyun ve eğlenceden ibârettir. Onların bu davranışları müşriklerin hareketlerine benzemektedir şeklinde bir kayıt var mıdır? Tahâvî, sûfilerin devrânı haramdır. Onların Devrân zikrine katılmak ta haramdır diye fetvâ vermiş midir? Câmiu'l-Fetâvâ sâhibi: Sûfilerin ayakta ve dönerek zikretmeleri haramdır. Bunu helâl kabûl etmeleri onların küfre girmelerine sebep olur demiş midir? Tartûşî, onların Devrân şeklindeki raksa benzer zikirleri Sâmiri'nin ihdâs ettiği bir raksdan ibârettir demiş midir? Devrân zikri haram mıdır? Böyle bir zikir kâfirlere ve müşriklere benzemek midir? Adı geçen konularda bizi şüphe ve tereddütlerden kurtaracak kadar yeterli, iddia sâhiplerinin fikirlerini çürütecek kadar da geçerli cevaplar vereceğiniz ümidi ile, Cenâb-ı Hakk'ın iyiliğiniz karşısında sizi cennet sevâbı ile mükâfatlandırması temenni ve niyaz olunur.

CEVAP:

Sûfilere, zikir ve ibâdetlerinden dolayı karşı çıkan kimse ya hissi ve nefsânî bir garazından dolayı itiraz etmektedir ki böyle bir itiraz üzerinde durmaya değmeyecek kadar geçersiz ve boş bir iddiadır. Ya da itiraz eden kimse tarikat ehline duyduğu kin ve kıskançlıktan dolayı yersiz ve mesnedsiz iddialara başvurmaktadır. Böylelerinin itirazları bid'at ve dalâletten başka bir şey değildir. Sûfiler hak ve hakikat üzredirler. Onların yol ve usûlleri tefviz ve teslim üzerine kurulmuştur. Adı geçen usûl üzere zikredenlerin tekfir edileceğini ileri sürenlerin günahı hattâ küfrü açıktır. Çünkü bir müslümanı, inancından dolayı te'vilsizce tekfir eden kimse küfre girmiş olur. Ancak onların raksetmeleri, halka hâlinde «Hû, Hû» diye zikretmelerini ileri sürerek bu iddiada bulunursa, böylesi bir düşünce küfrü gerektirmediği gibi gü-

nahı da mûcib olmaz. Fıkıh âlimlerimiz raksetmenin ve halka hâlinde «Hû, Hû» diye zikretmenin haram ve mekrûh olmadığını açıkça belirtmişlerdir. Bu konuda Sahîh-i Buhâri ve Müslim'de rivâyet edilen şu hadis-i şerifi delil olarak getirmektedirler. «Rasûlullah sallâllahü aleyhi ve sellem Hz. Âişe vâlidemizi yanına oturtmuş, oynamakta ve raksetmekte olan Habeşlilere bakması için O'nu gizlemişti.» Bu hadis-i şerif'de raksetmeyi ifâde eden «Ze-fe-ne» fiili öne ve arkaya eğilerek hareket etme ma'nâsına gelmektedir. Eğer bu tür hareketler kadınlar gibi kıvırtarak ve kıvırtarak yapılırsa o takdirde haramdır. Kaldı ki sûfiler kıvırtarak ve kıvrılarak raksetmiyorlar. Herkesçe bilindiği gibi zikrin muhtelif şekillerde yapılması dinen övülmüş ve tavsiye edilmiştir. İster tesbih, ister takdis, ister zikir ve benzeri şeyler olsun hüküm aynıdır.

Konu ile ilgili pek çok âyet ve hadîs-i şerif vardır. Ancak sûfilere yaptıkları zikir sebebiyle karşı çıkmak ve itiraz etmek iddia sâhiplerini mahrûmiyetlere sürükleyebilir. Onları hüsrân vâdisine düşürür. Akıbetlerinin sû'-i hâtime ile sona ermesinden korkulur. İmamlarımızdan İbn-i Hacer böyle söylemektedir.

«Allah kimi doğru yola iletmek isterse onun göğsünü İslâm'a açar. Kimi de saptırmak isterse onun göğsünü, (o kimse) göğe çıkıyormuş gibi dar ve tıkanık yapar. Allah inanmayanların üstüne işte böyle pislik (sıkıntı ve musibet) çökertir.» **(el-En'âm (6), 125)**

Enbiyâ, evliyâ ve ulemâdan isimleriyle istimdâd edilmenin câiz olduğunu imamlarımız ifâde etmişlerdir. İstimdâda lâıyk sâlih ve hayırlı kimselerin hayat-

ta olup olmaması bu bakımdan bir mahzûr teşkil etmez. Bu durumu ancak mahrumiyete mübtelâ olan kötü akide sâhihleri inkâr ederler. İnkarcılardan ve onların kötü davranışlarından Allah'a sığınırız.

Hâfız Ebû Nu'aym Ahmed b. Abdullah Isfahâni'nin Hz. Ali b. Ebî Tâlib'e ulaşan bir senetle rivâyet ettiği bir hadiste de ifâde edildiği gibi zikrederken titremek mendûb görülmüştür. Hz. Ali radiyallahü anh zikretmek için bir araya gelen ashâbın durumunu şöyle anlatmaktadır: Onlar zikrettikleri zaman, şiddetli rüzgârdan sallanan ağaçlar gibi sallanırlardı. Gözlerinden boşalan yaşlar elbiselerini ıslatıyordu.»

Bu rivâyet açık olarak gösteriyor ki; ashâb-ı kiram zikir esnâsında sağa sola şiddetli bir şekilde hareket ediyorlardı. Onların bu hareketi rüzgârlı bir günde sağa sola sallanan ağaçların hareketine benzetilmiştir. Bu işâret ve ifâdeler zikrederken hareket etmenin mubah olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla sallanarak, ayakta, oturarak ve durarak zikreden kimsenin zikrine karşı çıkmak imkânı ortadan kalkmış oluyor. Rasûlüllah'ın kesinlikle yasakladığı bir şekilde olmadığı sürece istenen her türde zikir yapılabilir. Sallanarak zikretmenin haramlığı konusunda Hz. Peygamberden her hangi bir yasak duyulmamıştır. Eğer böylesi bir şekilde icrâ edilen zikirde bir sakınca ve kerâhet olsaydı Rasûlüllah mutlaka bunu yasaklardı. Açıklamanın ihtiyaç vaktinden sonraya bırakılması câiz değildir.

Şâfi'i ve benzeri diğer fıkıh âlimlerinin verdiği fetvâlarda olduğu gibi, semâ övülmeye lâayık bir şeydir. Ancak fâsık kimselerin içki, zinâ gibi yasak fiiller ve âletlerle yaptıkları ve semâ adını verdikleri hareket buna dahil değildir. Zira amellerin niyetlere

göre değerlendirildiği bilinmektedir. Raksı ve tevâcüdü ortaya çıkararak Sâmirî'dir. Dolayısıyla raks ve devrân câiz değildir şeklindeki iddia geçersizdir. Allah'ı çokça zikretmeye çalışanları kâfirlere benzetmek nasıl mümkün olur. Cenâb-ı Hak şöyle buyurmaktadır :

«Müslümanları mücrimler gibi kılar mıyız? Size ne oluyor ve nasıl böyle hüküm veriyorsunuz?» **(el-Kalem (68), 35)**

Diğer bir âyette de ;

«Yoksa kötülükleri işleyen kimseler, kendilerini, inanıp iyi amel işleyenler gibi yapacağımızı mı sanıyorlar? Yaşamaları ve ölümleri onlarla bir olacak öyle mi? Ne kötü hüküm veriyorlar!» **(el-Câsiye (45), 21)** buyurulur.

Bu gerçekler apaçık ortada iken Sâmirî ve yakınlarının bunu yaptığı ve ihdâs ettiğini kim ve nasıl biliyor? Her türlü güç ve kuvvet yalnızca yüce olan Allah'a aittir. İtiraz edene karşı Allah bize kâfidir ve O ne güzel vekil ve yardımcıdır. **(Fetâvâ-yı Halîlî)**

SORU :

Belirtilen şekillerde camilerde zikretmekte olan kimselerin bu zikrine pâdişah ve idareciler mâni olabilirler mi?

CEVAP:

Olamazlar. Çünkü câmiler ve mescidler ancak Allah'ı zikretmek, namaz kılmak ve Kur'ân-ı Kerîm okumak için yapılmıştır. Pâdişâhlara ve yardımcılarına, zikredenlerin câmiye girmelerini engelleme hakkı verilmiştir şeklindeki isâbetsiz sözlerden, Cenâb-ı Hakın sultanları ve yardımcılarını korumasını niyâz ederiz. Nitekim Cenâb-ı Hak Bakara Sûresi'nin 114. âyet-i

kerimesinde bu konuya işâretle şöyle buyurmaktadır.

«Allah'ın mescidlerinde, Allah'ın adının anılmasına engel olan ve onların harab olmasına çalışandan daha zâlim kim vardır? Bunların oralara korka korka girmeleri gerekir. (Başka türlü girmeğe hakları yoktur.) Bunlar için dünyâda rezillik, âhirette de büyük azab vardır.» **(el-Bakara (2), 114), (Fetâvâ-yı Halîlî)**

Her Yerde Her Zaman Zikir

SORU :

Zikrederken yürümek veya yolda yürürken zikretmek dinen câiz midir?

CEVAP:

Oldukça güzel ve iyi karşılanan bir durumdur. İbn-i Hıbbân radiyallahü anh'ın Ebû Hüreyre radiyallahü anh'den rivâyet ettiği bir hadîs-i şerîfde: «Allah ü Teâlâ'yı anmadan atılan her adım, sahibi için ilâhî bir vebâl ve mes'ûliyeti gerektirir» buyurulmuştur. Buna göre; zikrederken yürümeyi mekrûh kabûl eden ve böyle yapan kimsenin küfrüne fetvâ veren kimselerin bu tür iddiaları asılsız ve anlamsızdır. Çünkü zikrederken yürümek veya yürürken zikretmek için şer'i, aklî ve nakli bir engel yoktur. **(Fetâvâ-yı Halîlî)** Cenâb-ı Hakk'ı zikretmek maksadıyla toplanan, ve yüksek sesle Allah'ı çokça anan, zikrin te'siriyle de ayaklarını yere vuran kimselerin bu hareketi; Eyyüb aleyhisselâm'ın rahatsızlığından kaynaklanan bedenindeki acıları dindirmek için ayaklarını yere vurmasında olduğu gibi gönüllerdeki ruhi sıkıntı ve ma'nevî ızdırapları gidermek gâyesine yönelik olursa câiz-

dir. **(Tefsir-i Rûhü'l-beyân)** Sâd Sûresi'nin 41 ve 42. âyet-i kerimelerinde ifâde buyurulan «Kulumuz Ey-yûb'u da an: (O), Rabb'ine «Şeytan, bana bir yorgunluk ve azap dokundurdu» diye seslenmişti. Ayağını (yere) vur, işte yıkanacak ve içilecek (bir su), (dedik)» ma'nâları da buna işâret etmektedir.

SORU:

Zikir esnâsında bazı sûfi ve dervişlerde meydana gelen vücûdun taş gibi kas-katı kesilmesi, demir gibi hissiz ve soğuk hâle gelmesini yasaklayan bir hadîs ya da bir sünnet var mıdır? Böyle bir halde bulunan kimsenin boğazlanmasına ve cesedinin üzerine direkler atılmasına ve sâhibinin imanını tâzelemesine işâret eden bir rivâyet nakledilmiş midir?

CEVAP:

Hz. Peygamber sallâllahü aleyhi ve sellem'den böyle bir rivâyetin nakledildiği doğru değildir. Hakk'ı zikrederken kendinden geçen bir kimsenin bu hâli, yerilecek değil, beğenilecek ve takdir edilecek bir haldir. Rasûlüllah sallâllahü aleyhi ve sellem'e isnâd edilerek rivâyet edilen: «Zikrederek yürüyen, dönen, sonra da zikrin etkisiyle odun gibi kas-katı kesilerek yere düşen birini gördüğünde Hz. Peygamber: Onu boğazlayın, üzerine de direkler atın. Onun imanını tâzelediğini görmedikçe yerimden ayrılmayacağım» hadisi sahih değildir.

Rasûlüllah sallâllahü aleyhi ve sellem'e, akla ve nakle aykırı böyle bir ifâdeyi yakıştıran yalancının cehâletine ve bilgisizliğine bir bakın. Hz. Peygamber sallâllahü aleyhi ve sellem Allah'ı zikir görevini isteyebilir? İman sebebi olan Hakk'ı zikretmeyi ifâ eden birini Allah'ın Rasûlü nasıl tekfir edebilir? Hz. Peygamber, ümmetini ifaya çağırdığı ve teşvik ettiği bir

husûsu nasıl yasaklayabilir? «Ben insanlarla (Lâ ilâhe illâllah) deyinceye kadar savaşıla emredildim» buyuran bir peygamber, bu emrini yerine getiren bir kimseyi nasıl tekfir eder ve nasıl ondan imanını tâzelemesini isteyebilir? Savaşta (Lâ ilâhe illâllah) diyen birini, kılıç korkusuyla söylediği zannıyla öldüren Üsâmetü'bnü Zeyd radiyallahü anh'e: «Onun göğsünü yardım mı? nereden ve nasıl korkuya kapılarak söylediğine inandın?» diye karşı çıkan bir peygamber'e bir mü'minin boğazlanması ve üstüne direkler örtünmesi emrinin isnâd edilmesi cidden çok çirkin bir tutumdur. Müslümanlara kılıç çeken, sonra da müslümanların ellerine düşen ve kelime-i tevhid getiren bir esire bile böyle bir muâmeleyi lââyık görmeyen ve yasaklayan bir peygamber, bundan daha ağır bir cezayı Allah'a ve âhîret gününe inanan ve yalnızca O'nun yüce adını zikreden birine nasıl lââyık görülebilir. Bu durum hem akla, hem de naklin ruhuna aykırıdır.

SORU:

Bezzâziyye, Takâvî, Câmi'u'l-fetâvâ, Tartûşi ve Tarîkat-ı Muhammediyye isimli eserlerde bu tür zikre karşı çıkan fetvalar doğru mudur? Adı geçen konularda mezkûr eserlere güvenilebilir mi? Bunların fetvaları uymaya değer mi?

CEVAP:

Mezkûr eserlerin fetvaları zayıftır ve bunlarla fetvâ vermek ve amel etmek câiz değildir. Zira bunlar fıkhîta mukallidlerden olup, fikir ve fetvâları tercih edilecek derecede değildirler. Bunun dışında Kadîhân ve benzeri diğer fıkîh kitaplarında böyle bir fetva yoktur. Ancak fâsıkların oyun ve eğlence maksadıyla ve çeşitli çalgılar eşliğinde yaptıkları hare-

ketlere haram demişler ve bunları yasaklamışlardır. Aksi bir nakil Kadıhan'a iftirâdan başka bir şey değildir.

Bu iddiayı ileri sürenlerin: Bezzâziyye Kitâbı'nda, «alenen ve yüksek sesle zikrin harâm olduğunun açıklandığını» söylemeleri, asılsız ve anlamsız bir sözdür. Bezzâziyye'nin Kerâhet ve'l-istihsân bölümünde Fetâvâ-yı Kadıhân'da da belirtildiği gibi: «Hamamda ve fisk u fücûr mahallerinde bile açıktan ve yüksek sesle zikir, kerâhetsiz olarak câizdir» fetvâsı nakledilmiştir. İbn-i Mes'ûd radiyallahü anh'a isnâd ile nakledilen: Mescidde toplanan ve orada kelime-i tevhid zikri icrâ eden ve Hz. Peygamber sallâllahü aleyhi ve sellem'e salât ü selâm getiren mü'minlerin varlığını duyunca İbn-i Mes'ûd onların yanına gitti. Onlara: Hz. Peygamber'in zamân-ı sa'âdetlerinde böyle bir şeyle karşılaşmadıklarını ileri sürerek: «Sizi ancak bid'atçılar olarak kabul ediyorum» diyerek «onların mescidden çıkarılması ve zikirlerinin engellenmesini istediği» şeklindeki rivâyet bâtil ve boş bir sözdür. İbn-i Mes'ûd radiyallahü anh onları nasıl mescidden çıkarır ve onların Allah'ı zikretmesine nasıl mâni olur? Çünkü O, mescidlerde Allah'ın zikrine mâni olanların, kulların en zâlimi olduklarını bilir. Nitekim:

«Allah'ın mescidlerinde, Allah'ın adının anılması-na engel olan ve onların harab olmasına çalışandan daha zâlim kim vardır? Bunların, oralara korka korka girmeleri gerekir. (Başka türlü girmeğe hakları yoktur.) Bunlar için dünyâda rezillik, âhirette de büyük azab vardır.» (el-Bakara (2), 114) âyet-i kerimesinde bu husûs açıkça gösterilmektedir. Ayrıca açıktan ve yüksek sesle zikredilmesi yalnızca câiz değil, mutlaka yapılması gerekli olan bir mükellefiyettir.

Ezan, hutbe, hacca yapılan telbiye, namazın içinde ve dışında okunan Kur'ân-ı Kerim bunun açık örnekleridir. Cehri zikre karşı çıkan kimse, ne yaptığının farkında olmadığı için tutarsızlıklar içinde yüzmektedir.

Yine böyle iddiada bulunan kimselerin: «Tahâvi: Sâfilerin Devrân adını verdikleri dönerek yapılan zikir haram olduğu gibi buna katılmak da haramdır.» «Câmi'u'l-Fetâvâ sâhibi ise: Devrân zikri haramdır. Bunun helâl olduğunu ileri sürmek ise küfürdür.» «Tartûşi ise: Sûfilerin devrânı bir raks, bir oyun ve eğlenceden ibârettir. Bunu ilk defa Sâmiri ortaya çıkarmıştır. Oyun ve eğlence şeklinde yapılan zikir, sapık kâfirlere benzediği için ittifakla harâm kabul edilmiştir» şeklinde fetvâ vermişlerdir. Eğer bu fetvâlarda yasaklanan devrân ile, Mevleviyye dervişlerinin ve diğer tarikat erbâbının yaptıkları zikir türünü ve onların vecd hâline gelerek kendilerinden geçtikleri anda yaptıklarını kasd ediyorsa bunun câiz olduğunu evvelce söylemiştik. Bunun cevâzı ile ilgili Cafer İbn-i Ebî Tâlib'in huzûr-ı peygamberi'de dönmesi, Hz. Peygamber sallâllahü aleyhi ve sellem'in oynamakta olan habeshlileri seyretmesi için Hz. Âişe radiyallahü anh vâlidemize fırsat vermesi gibi sünnet-i seniyyede delil ve dayanak bulunmaktadır.

Arşın etrâfında dönerek Cenâb-ı Hakk'ı zikreden melekler gibi Allah'ı zikreden kimselerin, bu hareketlerinin, Allah'ı inkâr ederek buzağıya tapan yahûdilere benzetilmesi yerine, melâike-i kirâma benzetilmesi daha doğru ve daha güzeldir. Bir müslümanın Allah'ı zikretmesinin kâfirlerin küfrüne, Allah'ı çokça zikreden zâkirlerin de O'nu inkâr eden kâfirlere benzetilmesi nasıl söylenebilir? Bu tür fikirlerin Ta-

hâvi, Câmi'u'l-fetâvâ sahibi ve Tartûşi'ye isnâd edilmesi doğru değildir. Lüzumsuz ve gereksiz yere söylenmiş yalan ve iftiradan ibârettir. Ümmet-i Muhammed'in âlimlerine karşı söylenmiş bir yalandır.

Allah'a, Rasûlüne ve O'nun ashâbına yalan isnâd eden kimselerin, İslâm ümmetinin âlimlerine karşı yalan söylemesi daha kolaydır.

Eğer bu nakillerin doğruluğunu kabul etmemiz hâlinde: Fetvâlarının zamanlarında yaşayan, fisk u fücûr içinde yüzen ve bazı çalgılar eşliğinde kıvrılakıvrıla, eğile-büküle dans eden ve bunu alışkanlık hâline getiren, aynı zamanda sûfi olduklarını iddia eden bir gruba mahsûs olduğu söylenebilir. Aksi halde Allah'a ve âhıret gününe inanan ve huşû' dolu bir kalb ile zikreden kimselerin bu hareketine nasıl haram ve münker hükmü verilebilir? Nitekim Cenâb-ı Hakk:

«İnananlar için hâlâ vakit gelmedi mi ki kalbleri Allah'ın zikrine ve inen hakka saygı duysun ve buncan önce kendilerine kitap verilmiş, sonra üzerlerinden uzun zaman geçmekle kalbleri katılaştırmış, çoğu da yoldan çıkmış kimseler gibi olmasınlar?» **(el-Kafîd (57), 16)**

«Mü'minler o kimselerdir ki, Allah anıldığı zaman yürekleri ürperir, kendilerine Allah'ın âyetleri okunduğu zaman (o âyetler, onların) imanlarını artırır ve (onlar) Rabb'lerine tevekkül ederler.» **(el-Enfâl 18), 2)**

«Allah, sözün en güzelini, (Kur'ân'ın âyetlerini güzellikte) birbirine benzer, ikişerli bir kitap hâlinde indirdi. Rabb'lerinden korkanların, O'ndan derileri ürperir. (Ondaki müjde ve tehdidi duyunca tüyleri diken diken olur, sonra Allah'ın feyzi içlerine dolar, huzura ererler), derileri ve kalbleri Allah'ın zikrine

yumuşar. İşte bu (kitap) Allah'ın (gönderdiği) rehberdir. Dilediğini bununla doğru yola İletir. Ama Allah kimi sapıklığında bırakırsa artık ona yol gösteren olmaz.» **(ez-Zümer (39), 23)**

«Biz bu Kur'ân'ı bir dağa indirseydik, Allah'ın korkusundan onu, baş eğmiş, parça parça olmuş görürdün. Bu misâlleri, düşünsünler diye insanlara veriyoruz.» **(el-Haşr (59), 21)** buyurmaktadır. Bu âyetlerde Cenâb-ı Hakk'ı anmanın kişilerde nasıl tezahür ettiğine dâir işâretler yer almaktadır. Allah'ı zikretmenin verdiği ürperti ve kalb huşû'una sâhib olan kimse, aklını kaybeder, insanların ve mecliste bulunanların değer ölçüsünü bir tarafa bırakır, ayağa kalkar, döner, döner sonra da vecde gelerek upuzun yere serilebilir. Bu durum müridlerin ve zikredenlerin kendilerinde tecellî eden vâridât-ı ilâhiyyeye tahammül kabiliyetine göre değişebilir.

Avam müslüman ve mü'minlerde tecelli böyle olunca, âlim, ârif ve kabiliyetli havassda tezahürünü kıyâs etmek gerekir. Ulemânın kendi zamanlarındaki bir gurup için söylediklerini, sût-i zanla bütün sûfi-lere teşmil etmek ve çağdaşları olmayan diğerlerine de aynı hükmü vermek doğru değildir. Zamanımızdaki sûfilerin zikirleri, huşû' ve hareketlerine küfür hükmünü vermek büyük bir yanıldır.

Fukahâdan bu fetvaları nakledenlerin bir sûfiye topluluğu ile ilgili menfî tutum ve görüşleri, onların Hakk'ı zikredenki hallerini oyun ve eğlence şeklinde yorumlamaları, gerçek yönünü Allah'ın bildiği bir husûsta onları ayıplamaları bizi bağlamaz. Onlara uymamız gerekmez. Zikir ehli ile ilgili söz ve zanlarını bütün zamanlara teşmil etmemiz doğru olmaz. Aksi halde onların işlediği suç ve günahı biz de işle-

miş oluruz. Zikir ehlinin yaptığı şeylerin ibâdet ve itâat olduğuna inanırız. Nitekim Cenâb-ı Hakk:

«Ey inananlar! Zandan çok sakının. Zira zannın bir kısmı günahtır. Birbirinizin gizli şeylerini araştırmayın; biriniz diğerini arkasından çekiştirmesin. Biriniz ölmüş kardeşinin etini yemeği sever mi? İşte bundan öğrendiniz. O halde Allah'tan korkun, şüphesiz Allah, tevbeyi çok kabûl eden, çok esirgeyendir.» **(el-Hucürât (49), 12)** âyetiyle, sû-i zannı kesin bir şekilde yasaklamıştır. Aksine hüsn-i te'vil ile onların söz ve davranışlarını iyiye hamletmek gerekir. Sûfilerin icrâ ettikleri toplu zikir şekli olan Semâ', haram olan semâ değildir. Her ne kadar bazı fakih ve âlimler böyle deseler de, sûfilerin semâ ederken niyetleri sahih, gönülleri de her türlü lüzumsuz düşünce ve kötü zanlardan uzak bulunmaktadır. Bu tür sorulara cevap veren müstakil bir risâlemiz vardır. Yukarıdaki cevap ve fetvalar oradan kısaltılarak nakledilmiştir. Ayrıca meşhûr allâme Şeyh Abdülğânî Nablusi'nin de nefis bir risâlesi mezkûr iddialara karşı kaleme alınmış güzel bir kitaptır. Burada aslolanın niyet, maksad ve gâye olduğu ortaya konmuştur. Doğruyu en iyi bilen Allah'dır. Cenâb-ı Hakk hayr ile mükâfatlandırısın. **(Fetâvâ-yı Halili)**

SORU :

Üzerinde rakedilen hasır ve döşemede yıkanmadıkça namaz kılınmaz. Aynı şekilde üstünde dönerek zikir meclisi akdedilen bir toprak kazınmadıkça ve yüzündeki toprak atılmadıkça üzerinde namaz olmaz. Şeklinde zikre karşı çıkanların bazıları tarafından ileri sürülen fikirler doğru mudur?

CEVAP :

Bunlar asılsız ve mesnedsiz iddialardır. Kaldı ki:

Üzerinde namazın sıhhatine mâni bir necâset bulunmayan ve içki içilen, zinâ edilen ve puta tapılan hasırlarda bile yıkanmasına lüzum kalmadan namaz kılmak câizdir. Üstünde zikredilen bir hasır ve toprak için ileri sürülen böyle bir iddia nasıl doğru kabûl edilebilir? Gerçek güç ve kuvvet sâhibi yalnızca Allah ü Te'âlâ'dır.

SORU:

Sûflerin arşın etrâfında döne döne zikreden melekler gibi, dönerek ve ayakta yaptıkları zikir câiz ve helâl midir?

CEVAP :

Câiz ve helâldir. **(Kemâl Paşa)**

SORU:

Sûflerin ayakları üzerinde ve kendi istekleriyle döne döne yaptıkları zikir câiz midir?

CEVAP:

Câizdir. Zira zikirde belirtilmiş bir şekil yoktur. Bu sebeple Efdal-zâde: Hangi şekilde olursa olsun mes-cidlerde zikredenlerin zikri engellenemez buyurmuştur. **(Fetâvâ-yı Halîfî)**

Devrân zikri ehline helâldir. Evvelce hürmetine kâil olarak verdiğim fetvadın vazgeçtim. Onun şüphesiz câiz olduğuna inandım. Doğruyu en iyi bilen Allah'dır. **(Ebu's-Su'ûd)**

Zikir ve Devrân

SORU:

Bistâmiyye, Kâdiriyye, Sa'diyye, Rifâiyye ve diğer tarikat bağlılarının âdetleri üzere halka hâlinde

zikretmeleri, câmilerde mûsikî nağmeleriyle kaside, beyitler ve şiirler okumaları, zikrederken dönmeleri tevessül kasd ve niyyetiyle Yâ Bâyezîd-i Bistâmî, Yâ Abdülkâdir Gilâni, Yâ Ahmed er-Rifâi şey'en lillâh» demeleri câiz midir?»

«Yeryüzünde kabara kabara yürüme. Çünkü sen yeri yırtamazsın, boyca da dağlara erişemezsin.» (İsrâ (17), 37) âyet-i kerimesi ayakta ve yürüyerek zikretmenin haram olduğuna delil olmaz mı?

CEVAP:

Bunların hepsi de câizdir. Mescid-i Nebevi'de ve Hz. Peygamber sallâllahü aleyhi ve sellem'in huzûrunda Kâ'b İbn-i Züheyr Hazretleri, Bânet Su'âd isimli meşhûr kasidesini mûsikî nağmeleri ile okuduğunda kendisine Hırka-i Sa'âdet ihsân edilmiştir. Hz. Peygamber'in huzurunda def çalınması ise bilhassa ci-hâd zamanlarında çokça vukû bulmuştur. Ehlullahdan olan iyilik ve hayır sâhibi kimselerden istimdâd maksadıyla bir şeyler istemek câizdir. Ayrıca Ca'fer-i Tayyâr radiyallahü anh Hz. Peygamberin huzûrunda raks ettiği zaman, azarlanmamış ve onun sevincinden kaynaklanan bu hareketi sükût ile karşılanmıştır. Bu sebeple semâ, kınanması gereken değil takdirle karşılanması lâzım gelen bir harekettir. Yukarıda zikredilen İsrâ Süresi'nin 37. âyet-i kerimesi ise, kibir, azamet ve herkesi küçük görerek, böbürlene böbürlene sokaklarda yürümek ma'nâsma olup asla zikrederken dönme ma'nâsında değildir. İmam Gazzâlî İhyâ'smda böyle açıklamıştır. Allâme Şeyh Hayreddin er-Remli, adı geçen sorulara bütün şüpheleri izâle edici fetvâlarında, özet olarak şöyle cevap vermiştir:

Fıkıh kitaplarında meşhûr olan bir kâideye göre: «Bütün işler yapıldığı maksadlara göre değerlendirilir.»

dirilir.» Herhangi bir şeyin helâl veya haram olduğunun söylenebilmesi, ne maksadla yapıldığının bilinmesine bağlıdır. Bu hüküm; Buhârî ve Müslim'den rivâyet edilen: «İnneme'l-a'mâlü bi'n-niyyât» (: Ameller niyetlere göredir) hadisinden çıkarılmıştır. İslâm hukukuna göre hükümler umumiyetle bu esaslara dayanılarak verilir. Yeryüzünde Cenâb-ı Hakk'ın öyle kulları vardır ki, ayağa kalktıkları vakit Allah'ı zikrederek kalkar, konuştukları zaman da Allah'ı zikrederek konuşurlar. Sûfîlerin Allah'ı zikretme ve bu zikrin meydana getirdiği te'sirle yaptıkları bir kısım hareketleri, ancak kötü emel ve menfi düşünce sahipleri inkâr eder. Onların bu maksatla yaptıkları zikir halkaları ve mescidlerde açıktan kaside okumalarının İslâm'a uygun olduğunu gösteren deliller vardır. Nitekim:

«Yolunuz Cennet bahçelerine uğradığınızda, ondan istifade ediniz» buyurulduğunda, Hz. Peygamber sallâllahü aleyhi ve sellem'e: «Cennet bahçeleri nelerdir? Yâ Rasûlâllah» diye sorulmuş, O da: «Allah'ı zikretmek için düzenlenen zikir halkalarıdır.» «Onlardan istifâde etmek ne demektir Yâ Rasûlâllah?» denildiğinde de: «Sübhânallah, el-Hamdülillâh ve Lâ ilâhe illâllah diyerek yapılan zikirlerle iştirâk etmektir» buyurulmuştur.

Bir başka rivâyette de:

«Beni bir topluluk içerisinde zikredeni, ben ondan daha hayırlı bir topluluk içinde zikrederim» buyurulmuştur. Bu ise; cehri zikir ve meleklerin arşın etrâfında dönerek zikretmelerinde olduğu gibi ancak açıktan ve alenen yapılabilir. Bu ve benzeri rivâyetler zikrin cehri yapılabileceğini gösterir.

Ne var ki; «Duâ ederken sesinizi kısınız. Yumuşak ve hafif sesle duâ ediniz. Muhakkak ki siz bir sağır - dilsiz veya çok gâibde bulunan birine duâ etmiyorsunuz» hadisinde açıklandığı gibi bazan da gizli yapılmasının istenmesi ile ilgili rivâyetler, gizliliği gerektiren bir sebepten kaynaklanmıştır.

Yukarıda zikrin açık ya da gizli yapılmasını emreden hadis-i şerifler arasındaki ihtilâf, zikreden şahısların ve durumlarının değişmesi ve karakter yapılarına göre zikir türünün tercih edilebileceği ile çözümlenebilir. Ulemâdan bazıları: Daha fazla gayreti gerektirdiği, zikirten meydana gelen faydanın dinleyicilere de yansıtacağı, cehri zikrin sâhibinin gönülünü daha çok uyandıracığı, uyku ve tembelliği gidereceği ve ma'nevî neş'eyi artıracığı cihetle cehri zikrin daha faziletli olduğu fikrini ileri sürmüşlerdir.

«Rabb'ini, içinden yalvararak ve korkarak, yüksek olmayan bir sesle sabah, akşam an, gâfillerden olma!» (A'râf (7), 205) ile

«De ki: «İster Allah diye çağırın, ister Rahmân diye çağırın. Hangisiyle çağırırsanız, nihâyet en güzel isimler O'nundur. Namazında pek bağırma, pek de (sesini) gizleme, bu ikisinin arasında bir yol tut.» (el-İsrâ (17), 110) âyet-i kerimeleri Mekki olduğu için, kâfirlerin işitip de Kur'ân-ı Kerim'e sövmelerine meydan vermemek için nâzil olmuştur. Cenâb-ı Hakk, aynı sebeple putlara sövülmesini de yasaklamıştır. Sebep ortadan kalkınca mâni de ortadan kalkar. Bu yüzden cehri zikir câizdir. Cevâzı ile ilgili cildlerce kitap yazılmıştır. (Feâtâvâ-yı Halîlî) Tesbih ve tehlîl zikri açıktan yapılmış olsa da mekrûh değildir. (Halebî)

Mescidlerde şiir okunmasına gelince: Eğer içinde Kâ'b İbn-i Zühre'nin Bânet Su'âd isimli kasidesindeki

sözler gibi güzel ve anlamlı sözler varsa bu konuda Hz. Peygamber'in, mezkûr kaside okunurken, ashâbına dinlemeleri için işâret buyurması, câiz olduğuna yeterli bir delildir. Hz. Peygamber'in evlerinde beslenenmiş şiirler söylendiği, huzûrunda def çalındığı, Mescid-i Nebevi'de askerlerin mûsiki parçaları söyleyerek raksettiği ve güzel sesleriyle şiirler okuduğu Buhâri ve benzeri diğer kaynakların rivâyet ettiği «müstefîz» derecesinde, naslarla sabittir. Şiir hâlinde söylenen söz, sözün en güzel, şiir halinde söylenen, kötü söz de, sözlerin en çirkinidir. Yine Hz. Peygamber sallâllahü aleyhi ve sellem: müşrikleri hicvetmek için Hassân'ı minbere çıkarır ve Cebrail seninle beraberdir diyerek onu teşvik eder ve müjdelerdi. Nesr olarak ifâdesi câiz olan sözün, şiir olarak söylenmesi de câizdir.

Sûfilerin zikir esnâsında: «Yâ Abdülkâdir» şeklinde çağrılmaları bir nidâdır. Bu nidâyâ: «şey'en lil-lâh» şeklinde bir isteğin izâfe edilmesi, onların yüzü - suyu hürmetine Allah'tan ikrâm olarak bir şeyin istenmesidir. Bunun haramlığını gerektiren bir şey yoktur. **(Fetâvâ-yı Hafîfî)**. İçinde içki, fisk u fücûr gibi menhiyyâtın bulunduğu arap şiirlerini okumak ise, çirkin ve kötülüklerin zikri demek olduğundan mekrûhdur. **(İhyâü'l-ulûm)**

Zikrederken Kendinden Geçme

SORU :

Vecd hâlinde, kendinden geçip, def, ney gibi çalgı âletleri eşliğinde semâ' ederek zikretmek câiz midir, yoksa haram mıdır?

CEVAP:

İbâdet ve zikretmek gibi sahih bir niyetle yapılıyorsa câizdir. Çünkü Fahr-i Âlem sallâllahü aleyhi ve sellem Efendimiz Hazretleri Medine-i Münevvere'ye teşrif buyurdıkları zaman, ahâlî kendilerini karşılarken def ile berâber mûsiki nağmeleri ile:

«Seniyyetü'l-vedâ tepesinden üzerimize dolnay doğdu. (Bu sebeple üzerimize şükretmek vâcib oldu» beytini söyleyerek istikbâl ettikleri **(Fetâvâ-yı Hayriye)** ve **(İhyâu ulûmi'd-din)**'de kaydedilmektedir.

Semâ Nedir?

SORU:

Def, ney gibi âletler eşliğinde semâ' yapmak helâl mi yoksa haram mıdır?

CEVAP:

Semâ'm kendisinde olumsuz etkiler yapabileceği muhtemel kişiler için haram, aksi durumda olan kişiler için ise helâldir. Bu da zikredenlerin duygu durumlarına göre değişir. Darbuka tipinde olanlar dışında davul çalmak câizdir. Çünkü davul, ritmiyle kalbleri Çenâb-ı Hakk'a yönelişte harekete geçirebilir.

Semâ'ı ilmi bir delile dayanmadan haram kabul edenlere şöyle cevap verilebilir: Hiçbir delil ve kıyas onun haram olduğuna delâlet etmez. Aksine güzel sesin ve sesi güzel kullanmanın mübahlığına işâret eden rivâyetler vardır. Selmân-ı Fârisi'nin sesinin güzelliğine işâret etmek üzere Hz. Peygamber sallâllahü aleyhi ve sellem'in: «Sana Dâvûd aleyhisselâm'ın neyelerin-

den bir ney verilmiştir» hadisi çirkin sesin kötülenmesi konusunda da: »Seslerin en çirkinini eşek sesidir» âyeti buna misâl olarak verilebilir.

Ayyaşların ve eğlenmek isteyenlerin şîârı olmadığından hakkında şer'î bir yasak bulunmayan seslere haram hükmü verilemez. Keman, ud ve ney gibi güzel ses veren âletlerin sesi ile bülbül sesi arasında bir fark yoktur. (İhyâ)

SORU :

Sûfiyye topluluğunun yaptıkları semâ, raks ve kullandıkları defler helâl mi, haram mıdır? Semâ'nın helâl olduğuna dâir fetvâ veren kimse tekfir edilebilir mi edilemez mi?

CEVAP:

Âhireti hatırlatıcı duyguları harekete getiren semâ mendûbdur. Semâ'ı sırasında, karısını veya câriyesini sevmek gibi mübah bir duyguya sâhip olan kimsenin semâ'ında bir mahzûr yoktur. Aksine haram duygular içinde bulunan kimsenin semâ'ı da haramdır. Bunun dışında kalan kimselerin semâ'ı ise mekrûhtur. Haram değildir. Semâ edenlerin küfrüne fetvâ veren kimse büyük bir yanlgı içindedir. Hattâ dalâlet ve küfr içine düşmekle karşı karşıya bulunabilir. Uhrevî cezâyâ hak kazanabilir. Bir mü'min kendisini küfre sürükleyecek bir inkâr ile ancak îmandan dışarı çıkabilir. Aksi halde bir mü'mine kâfir diyenin kendisi küfre girer. «Nikâhınızı defle de olsa ilân ediniz» buyurulmuştur. Bu yüzden yalnızlığı gidermek ve korkudan kurtulmak için def ile şarkı söylemek, kâfiye düzenlemek ve fesahat öğrenmek için şiir okumak câizdir. Ca'fer-i Tayyâr, Hz. Ali, Üsâmetü'b-nü Zeyd ve diğer sahâbelerin Hz. Peygamberin huzurunda raksetmelerinin sükûtla karşılanmış olması

dikkate alınırsa, raksın hükmü de aynıdır, denebilir.

Netice olarak: Def, semâ, raks ve mûsiki nağmele-riyle şiirler okumak hayır ve iyiliğe sebep oluyorsa helâl, aksi halde haramdır. **(Fetâvâ-yı Hayriyye)**

Tevâcüd - Vecd - Vücûd

SORU:

Allah'a duyulan aşk ve sevginin müridi kuşatma-sının sebep olduğu vecd hâlinin te'siriyle semâ etmek, dönerek zikretmek ve diğer âletlerle zikrullah câiz ol-duğu gibi, bu hâle ermek için, vecd hâlini taklid et-mek veya onlara benzemek için vecd'e ermeye çalış-mak câiz midir?

CEVAP :

Câizdir. Çünkü tecâvüd, vecd ve vücûd tasavvuf-ta övgüye değer mertebelerdir. Tevâcüd; vecd'i zorla ve taklid ile elde etmeye çalışmak, vecd; mes'elenin hakikati vücûd ise; sonudur. Bunların her biri terak-ki ifâde eden rütbelerdir. Tevâcüd; sâdık bir müridin vecd'i arzulaması ve istemesini ifâde eden bir menzil-dir. «Ağlayamasanız bile ağlar gözüünüz» denmiştir. Bu haller soraki taklîdlerle başlar, sonlara doğru ger-çekleşme imkânı bulur. **(İhyâ)** Hz. Peygamber sallâ-lahü aleyhi ve sellem'in tevâcüdü hakkında: huzûrun-da şiir okuyan bir a'râbî:

قَدَّاسَعَتْ حَيَةَ الْهَوَى كَبْدَى

«Hevâ yılanı kalbimi çalıştırmıştır» beytini oku-yunca ridâsının sırtından düşmesi ve sonra onu as-hâbı arasında parça parça taksim etmiştir rivâyetini

Aliyyü'l-kâfî Mevzû'ât'ında, İmam Gazzâli de İhyâ'-sında zikretmiştir.

Mücerred olarak raks, fisk u fücûr mahallinde ve kadınımsılar gibi kırılarak ve kıvırtarak yapılmıyorsa Şâfi'yye nezdinde câizdir. Raks üç kısımda mütâlâa edilir:

1. Eğer raksın sebebi harâm ise hükmü de haram, sebebi mubah ise kendisi de mubah, iyi ve güzel bir sebep ise raks da iyi ve güzeldir. Semâ da aynen böyledir. Semâ, kalbde olmayan bir şeyi harekete geçirmez. Bu sebeple raks ve semâ, Allah'a duyulan sevgi ve şevkin kuşattığı mürid için mubahdır. (İhyâu ulûmi'd-din'de özet olarak böyle ifâde edilmiştir. Geniş bilgi almak isteyenler, aynı eserin II. cildindeki Semâ bölümüne mürâcaat etsinler.)

Hiz. Âişe'den: «Yanımda Buâs günü ile ilgili şarkı söyleyen ensarın iki câriyesi varken Ebû Bekir içeri girdi ve «Bayram gününde Hiz. Peygamber'in evinde şeytan çalgıları ha?» diye Âişe'ye çıkışınca Efendimiz Aleyhissalâtü Vesselâm: «Yâ Ebâ Bekir onları kendi hallerine bırak. Her kavmin bir bayramı var. Bu da bizim bayramımız..» buyurdu. (Buhâri, Kitâbü'l-Iydeyn) Aynı şekilde Hiz. Peygamber, bayram günü mızrak ve kalkanla oynamakta olan Sûdanlıları seyretmesi için Hiz. Âişe'yi ardında durdurmuştu.» (Buhâri)

SORU:

Fisk ve fücûr bulunmayan bir düğünde veya diğher sevinç günlerinde zilsiz def çalınması câiz olduğu gibi, zil eşliğinde çalmak ve çalınırken de elleri birbirine vurmak câiz midir?

CEVAP:

Câizdir. Dügün ve sünnet düğünlerinde zille beraber olsa da def çalmak câizdir. Hz. Peygamber'in huzûrunda def zilsiz olarak çalındı iddiasında bulunan kimse, bunu isbât etmelidir. (İbn-i Hacer, Şehâdet bölümü, Mültekat, mine'l-Hanefiyye, İkametü'd-din, Hutâm)

El ayalarını ve avuç içlerini birbirine vurmamak haram değildir. Sûr'un üflemesini hatırlamak ve dinleyicileri ikaz etmek için kös vurma da böyledir. Zira Nefh-ı sûr ile aralarında bir benzerlik bulunmaktadır. Mezkûr âletleri bu niyetle vurmamak helâl, aksi ise haramdır. Ameller ancak niyet ve maksadlara göre değerlendirilir. Eğer eğlenmek ve dinlenmek için kötü bir mahalde yapılıyorsa haram, değilse helâldir. (Reddü'l-Muhtâr ale'd-dürri'l-muhtâr fi Bâbi'l-hatar)

Zikr-i Cefî

SORU:

Cenâb-ı Hakk'ı yüksek sesle zikretmek veya açığa Kur'ân-ı Kerim okumak, ayakta, yürürken, çalışırken ve yatarken zikretmek câiz midir?

CEVAP:

Câiz ve faziletli bir ibâdettir. (Halebî)

SORU:

Halka oldukları halde hep bir ağızdan Kur'ân-ı Kerim okumak câiz midir?

CEVAP:

Câizdir. (Nevevî, Kitâbü'l-ekzâr)

SORU:

Herkese ayrı ayrı cüz'ler hâlinde dağıtılarak Kur'ân-ı Kerim okumak câiz midir?

CEVAP:

Câizdir. (Nevevî)

SORU:

Câmilerde dünya kelâmı konuşmak haram değil midir?

CEVAP:

Haram değildir. Bu konuda rivâyet edilen hadîs-i şerif mevzûdur. (Aliyyü'l-kâri)

SORU:

Cenâb-ı Hakk'ın farz kıldığı ibâdetleri, vâcib olan emirleri ve Hz. Peygamber'in sünnet-i seniyyelerini bütünüyle icrâ ettikten sonra; Kur'ân-ı Kerim okumak, bazı evrâd ve du'âlarla zikretmek, nafîle namazlar kılmak ve benzeri sâhibine güçlük veren diğer tâât ve ibâdetlerle meşgûl olmak mı daha faziletli, dil, kalb ve yalnız kalben Allah ü Te'âlâ'yı ism-i a'zam olan «Allah, Lâ ilâhe illâllah» ve benzeri esmâ-ı hüsnâsından biriyle zikretmek, O'nun kudretini tefekkür etmek mi daha faziletlidir? Kur'ân-ı Kerim'de özellikle emredilen zikir, hangi tür zikirdir? Allah'ı çokça zikretmekten maksad nedir? O'nu zikretmek için özel olarak belirlenmiş bir şekil, bir du'â demeti belli bir zaman, belli bir sayı ve ta'yin edilmiş bir yer var mıdır? Yoksa her hâl ü kârda zikretmek câiz midir?

CEVAP:

Allah ü Te'âlâ'yı zikretmek daha faziletlidir. Allah'ı zikretmeyi, ve O'nu çokça anmayı emreden âyetlerden maksad; gerek namaz içinde ve gerekse namaz dışında Allah'ı zikretmek ise de: «Zikirlerin en fazî-

letlisi. Lâ ilâhe illâllah diyerek yapılan kelime-i tevhid zikridir» buyurulmuştur. Yâni kalb huzûru ile Cenâb-ı Hakk'ı hatırlamak ve bir an bile O'ndan gâfil olmamaktır. Böyle bir zikir için belirlenmiş bir şekil, muayyen bir du'â, belli bir zaman, belli bir yer yoktur. Her halde, ayakta, oturarak, yatakta, hareket ederken ve dururken veya dönerek her an ve zamanda, hattâ hamamda ve helada, cinsi münâsebet esnasında bile zikredilebilir. Kalbi zikirten gâfil olmak mürid için büyük bir felâket ve pişmanlık doğurabilir. Nitekim hadis-i şerîfde: «Amellerin en faziletlisi, nerede olursan ol, Cenâb-ı Hakk'ın seninle beraber olduğunu bilmen ve idrâk içinde hareket etmendir» buyurulmuştur.

Zikir; bütün tarikatlarda asıl olan bir rükündür. Kişiler ve müridler Cenâb-ı Hakk'a ancak zikir, fikir, huzur ve murâkabe ile ulaşabilir. Bu, farz ve vâciblerin edâsı, sünnet-i seniyyelerin icrâsından sonra, ibâdetlerin en faziletlisi, insanları Allah'a ulaştıran birer yol olan tarikatlarda, en kestirme bir yol ve en faydalı kulluk görevidir.

Zikir, fikir ve murâkabe dışında gece-gündüz diğer tâ'at ve ibâdetlerle meşgûl olan kimselerde nefis tezkiyesi ve kalb tasfiyesi nâdiren meydana gelir. İnananlara yapılması emredilen bu zikir, kitap, sünnet, icmâ'-ı ümmet ve kıyasla sabittir.

ZİKRİN FAZİLETİ VE DELİLLERİ

Nitekim zikrin fazileti âyet-i kerimede şöyle ifâde edilmektedir:

«Kitaptan sana vahyedileni oku ve namazı da kıl. Çünkü namaz, kötü ve iğrenç şeylerden vazgeçirir.

Allah'ı anmak, elbette en büyük ibâdetdir. Allah, ne yaptığınızı bilir.» **(el-Ankebût (29), 45)** Burada «Allah'ın zikri en büyük (ibâdet) 'dir» den maksad; kalbi hastalık ve ma'nevî illetlerin giderilmesi husûsunda zikir, namazdan ve Kur'ân-ı Kerim okumaktan daha büyük ve önemli bir te'sire sâhiptir. Namaz ve Kur'ân, çirkin ve iğrenç şeylerden vazgeçirirse de, sâhibini cennete veya sevâba ulaştırabilir fakat Allah'a ulaştıramaz. Ne var ki zikir, kişiyi Allah'a ulaştırır. Bu ikisi arasında çok önemli bir fark vardır. Çünkü zikrin kıymeti, zikredilenin kıymet ve yüceliği ile ölçülür. Öyle ise Allah'ı zikretmek, Kur'ân-ı Kerim okumak ve nâfile namaz kılmaktan daha büyük ve önemlidir. **(Rûhü'l-beyân'dan kısaltılarak alınmıştır.)**

Cenâb-ı Hakk'ı zikretmek vücûb ifâde eden ilâhi emirlerdendir. Fıkıh usûlü âlimlerine göre bir emrin ısrarla tekrar edilmesi vâcip olduğunu bildirir. Allah ü Te'âlâ'yı zikretme gereği Kur'ân-ı Kerim ve Hadis-i şeriflerde sayılamıyacak kadar çok tekrar edilmiştir. **(Huccetü'z-zâkirin'den kısaltılarak alınmıştır.)**

Cenâb-ı Hakk, namaz, oruç, hacc ve benzeri ibâdetler için belirli bir vakit ta'yin etmiş ve bu ibâdetlerin vaktinde edâ edilmesini emretmiştir. Ancak zikir için böyle bir vakit ve biçim ta'yini sözkonusu edilmemiştir. O, diğer ibâdetlerden farklı olarak her zaman ve her yerde, her hâl ü kârda icrâ edilebilir. Aşağıdaki âyetler de bu inceliğe işâret etmektedir:

«Ey imân edenler! Allah'ı çokça zikredin». **(el-Ahzâb (33), 41)** Burada istenen çokça zikir, sayı yönüyle değil, Allah'ın kalb huzûru ile düşünülmesi ve bir an bile unutulmamasıdır.

«Allah'ı zikreden erkekler ve zikreden kadınlar

için (Allah), bağış ve büyük bir mükâfat hazırlamıştır.» **(el-Ahzâb (33), 35)**

«Namazı bitirdiğiniz zaman, ayakta, oturarak ve yanlarınız üzerinde (uzanarak) Allah'ı anın; güven ve itmi'nâna kavuştunuz mu namazı (tam) kılın. Çünkü namaz, mü'minlere vakitli olarak farz kılınmıştır.» **(en-Nisâ (4), 103)**

«Hacc ibâdetlerinizi bitirince, atalarınızı andığınız gibi hattâ daha kuvvetli bir anışla Allah'ı anın.» **(el-Bakara (2), 200)**

Sayıli günlerde Allah'ı anın (tekbir alın.)» **(el-Bakara (2), 203)**

(Bu âyetteki emrin gereği olan zikir vâciptir.)

«Meş'ar-i Haram'da Allah'ı anın. O'nun size gösterdiği biçimde (veya O size nasıl güzel hidâyet ettiyse siz de O'nu öyle güzel bir şekilde) anın.» **(el-Bakara (2), 198)**

«Namaz kılındıktan sonra yeryüzüne dağılın ve Allah'ın lütfundan (nasibinizi) arayın. Allah'ı çokça anın ki kurtuluşa eresiniz.» **(el-Cumu'a (62), 10)**

Zikretmenin gereğine işâret eden bu emirlerin bir kısmı vücûb ifâde etmekte ve mutlaka yapılmasının lüzûmunu emretmektedir. Sahih olan görüş budur. (Geniş bilgi almak isteyenler, mezkûr âyetlerin tefsiri için Rûhü'l-beyân'a baksınlar.)

Zikrin lüzûmuna işâret eden hadis-i şeriflerden bazıları da şunlardır:

«Gaflet hâlinde iken Cenâb-ı Hakk'ı zikrederek gafletten kurtulan kimse, Allah yolunda cihâd eden mücâhid gibidir. **(Dâmâd, Kitâbü'l-istihsân bölümü)**

«Size amellerinizin en hayırlısı, en temiz ve derecelerini en fazla yükseltenini, size verilen altın ve gümüşün tasaddukundan daha hayırlı olan bir amelî, hatta düşmanlarınızla karşılaştığınız vakit onların boynunu vurmanızdan veya şehid düşmenizden daha hayırlı bir ibâdeti haber vereyim mi? İşte o zikirdir. O halde Allah'ı çokça anınız.» (**İbnu Hıbbân, an İbn-i Ömer**)

Zikrin açıklanması ve fazileti konusunda müstakil olarak yazılmış pek çok risâle ve sayılamıyacak kadar çok hadîs-i şerif vardır. Detaylı bilgi almak isteyenler mürâcaat edebilirler.

Zikir ve Tesbih

SORU :

Zamanımızda pek çok müslümanın elinde bulunan tesbihlerle zikretmesi ve tesbîh çekmesi dinen doğru bir davranış mıdır?

CEVAP:

Evet doğru ve güzel karşılanan bir davranıştır. Tesbih çekmek ve elde tesbih bulundurmamak husûsunda hadis-i şerif bulunmaktadır. Sünnette tesbîh konusunda bir delil var mıdır? Faziletli olan, parmaklarla tesbîh çekmek mi? Yoksa tesbih taneleriyle zikir etmek midir? diye sorulan bir soruya şöyle cevap verilmiştir:

Tesbîh için sünnet-i seniyyede sahih olan deliller vardır. Bunlardan biri, Abdullah İbn-i Ömer radiyallahü anh'den sahih olarak şöyle rivâyet edilmiştir: O: Rasûlüllah sallâllahü aleyhi ve sellem'i elinde tesbîh çekerken gördüm» buyurmuştur. Sahih olan bir başka rivâyet ise şöyledir: Hz. Safiyye radiyallahü anh:

Önümde bulunan 4.000 kadar çekirdek tânesiyle tesbih çekerken Hz. Peygamber sallâllahü aleyhi ve sellem geldi ve «Bunlar nedir?» diye sordu. Ben de onlarla tesbih çekmekte olduğumu söyledim. Bunun, üzerine Rasûlüllah: «Senin yanına geldiğimden şu ana kadar, senin söylediğinden daha çok tesbihde bulundum» deyince: «Bana da öğret Yâ Rasûlâllah» dedim. O da: «Sühbânallahi adede mâ-halâka min şey'in» (Yarattığı eşyâ sayısınca Allah'ı tesbih ederim» cümlesini söyleyiniz» buyurdu. (Bu konuda Celâleddin es-Süyûtî müstakil bir risâle te'lîf etmiştir. Geniş bilgi almak isteyenler oraya başvurabilirler.) Bazı âlimler, parmakla tesbih tânelerini sayarak zikretmenin, tesbihsiz zikirden daha faziletli olduğunu söylemişlerdir. Bazıları da: Eğer zikreden kimse, zikir sayısında yanlışlık yapmaktan emin ise, parmaklarıyla tesbih çekmesi daha faziletli, emin değilse bu kimseye tesbih taneleriyle zikretmesi daha faziletlidir demişlerdir.

Allâme İbn-i Hacer böyle fetvâ vermiştir. (**Fetâvâ-yı Hafîli**) Nitekim: «Tesbih zikrin sayısını belirlemede ne güzel bir şeydir» denilmiştir.

SORU:

Allah ve Lâ ilâhe illâllah kelimesinden başka diğer esmâ-ı hüsnâdan biriyle zikretmek câiz midir? Zikirde söylenmesi gereken belli bir isim ve belli bir çekim var mıdır?

CEVAP:

Cenâb-ı Hakk'ın esmâ-ı hüsnâ'sından hangisiyle zikredilmiş olursa olsun, yapılan zikir câizdir ve kerâhet de yoktur. O'nu zikretmek için söylenmesi gereken bağlayıcı bir isim yoktur. Zikir için muayyen bir şekil, belli bir isim, belli bir sayı, muayyen bir yer ve muayyen bir zaman yoktur. «Bütün güzel isimler Al-

lah'indir. Ona onlardan biriyle du'â edin» âyetinde de ifâde edildiği gibi Cenâb-ı Hakk'ı isim ve sıfatlarından biriyle zikretmek câizdir.

ÖZEL ZİKİR TÜRLERİ

SORU :

Bazı sûfi ve dervişlerin (özellikle Yesevîlerin) «zikr-i erre» diye bilinen, (Lâfza-i Celâl-i hançereden testere sesine benzer bir ses çıkararak zikretmek) zikirleri câiz midir? Hiçbir şey ilâve etmeksizin yalnızca «Allah, Allah Allah..» diyerek zikretmek, Allah'ı zikretmek midir?

CEVAP:

Câiz ve dinen de uygun olan bir zikirdir. «Allah, Allah» diyerek zikretmek, zikrin en faziletlisidir. Allah ü Te'âlâ'nın isimlerinden ve sıfatlarından biriyle ve bunlara delâlet eden zamirlerle benzeri diğer bütün çeşitleriyle Cenâb-ı Hakk'ı zikretmek câizdir. Yalnız kalben veya yalnız hançere ile de yapılmış olsa zikir geçerlidir. Cenâb-ı Hakk'ı hatırlama ve hissetmenin sebep olduğu hal zikredenin etkisi altına aldığı zaman, ilâhi isim ve sıfatlardan biriyle veya bunlara delâlet eden «Hû, Hâ ve Hi» diyerek, arapça olmayan cümlelerle de olsa zikretmek câizdir. Doğruyu en iyi bilen Allah'dır. **(Fetâvâ-yı İbn-i Hacer)** İnsan vücûdunda hançere ile kalbi birbirine bağlayan bir kanal vardır. Hançereden ses çıkarmak sûretiyle yapılan Lâfza-i Celâl zikri, kalbde bir harâretin doğmasına sebep olur. Bu harâret, kalbi tasfiye eder ve orada zikrin nûrunun zuhûrunu sağlar. **(Bustânü'l-Fıkh ve Fetâvâ eî-Hadîka)**

Gizli Zikir

SORU:

**Nakş-bendiyye'nin Hâlidiyye koluna mensûb der-
vişlerin yapmakta olduğu, sessiz, hareketsiz, dil dama-
ğa rabtedilmiş olduğu halde susarak, yalnızca kalben
yapılan zikir doğru mudur?**

CEVAP:

Doğrudur. Aynı zamanda zikirlerin en üstün de-
recesidir. Nitekim Cenâb-ı Hakk, A'râf Sûresi'nin 205.
âyetinde şöyle buyurmaktadır: «Rabb'ını içinden yal-
vararak ve korkarak (Amellerindeki kusûrlar sebe-
biyle O'ndan korkarak, huzû' ve huşû' içinde, boyun
bükerek ve ürpererek) yüksek olmayan (Birlikte ol-
duğın kimseler veya önünde ve ardında bulunan me-
leklerin bile işitemeyeceği) bir sesle, sabah-akşam (bü-
tün vakitlerinde) an. Sakın (Cenâb-ı Hakk'ın azamet
ve kudretinin huzûrunda bulunduğunu unutan) ga-
fillerden olma.» (**Rûhü'l-beyân**) İmam Nevevi, Sahih-i
Müslim şerhinde, tesbîh, tehlîl ve benzeri zikir türle-
rinin, yalnız kalb ile, ağzı ve dili oynatmaksızın yapıla-
nı mı, yoksa kalbi bir huzûr duygusu içinde ve lisâ-
nen yapılanı mı daha faziletlidir, konusunun ihtilâflı
bir husûs olduğunu açıklamış ve şöyle demiştir: Birin-
ci tür zikri tercih edenler, gizli ve kalbi zikrin riyâ-
dan uzak olduğunu ileri sürmüşler, ikinciler ise, ceh-
ri zikrin daha çok enerji sarfını gerektirdiği ve bu zi-
kirden hâsıl olan te'sirin dinleyenleri de etkisi altına
aldığını, dolayısıyla diğerinden daha fazla bir ibâdet
olduğunu söylemişlerdir. Doğru olan, riyâdan uzaklı-
ğı sebebiyle gizli ve kalbi zikrin üstün oluşudur.

Bana göre bu ihtilâfın giderilmesi, evvelce de işâ-
ret ettiğimiz gibi şahısların ve durumlarının değişme-
siyle, tercihlerin de değişebileceği şekilde mümkün

olur. Ancak, tesbih, tahmid ve tekbir gibi farz ibâdetlerin ardından yapılması emredilen zikirlerin dil ile söylenmesi gereklidir. **(Nevevî)** Bir özür bulunmadığı takdirde, namazda okunan Kur'ân-ı Kerîm, söylenmesi gereken tesbih ve tekbîrler, aksırana (Yerhamükallah) demek, ezan okuyan müezzine ve selâma karşılık vermek de dil ile yapılmalıdır. Lâfzan söylenmesi uygun olmayan helâ ve benzeri yerlerde olursa o takdirde yalnızca kalben yapılabilir. **(Bâcûri, Fi âdâbi'l-helâ)** Hakkında belli bir kayıt bulunmayan zikirlerin her hâl ü kârda yapılması câizdir.

Zikrin kendine göre bir takım derece ve mertebeleri vardır. Dil ile yapılan zikir, kalben yapılan zikirden biraz daha aşağı bir derecedir. Nitekim bir rivâyette şöyle nakledilmektedir: Hz. İsâ aleyhisselâm zikrin mertebelerini kademe kademe aşarken, bir ara İblis geldi ve O'na Allah'ı zikretmesini söyledi. Yarattığı gereği zikre mâni olması lâzım gelen bir mahlûkun bu tavrı, Hz. İsâ aleyhisselâm'ı hayrete düşürdü. Daha sonra İsâ aleyhisselâm hakikati kavradı. Çünkü şeytan O'nu, kalb zikri seviyesinden dil zikrine düşürmek istemişti. Zira, lisânen zikir O'nun içinde bulunduğu peygamberlik makâmının gereği, kalbi zikirden bir düşüş demektir. Peygamberlerin, kemâle ermiş evliyanın zikirleri, dâimi bir huzur, kalbi bir müşâhede ve murâkaba, ruhî bir makamdır. Dillerini veya diğer organlarını zikre zorlamaya ihtiyaç duymazlar.

Zekeriyyâ aleyhisselâm'a hitâben bir âyet-i celilede şöyle buyurulmuştur:

«Rabbim, o halde bana (oğlum olacağına dâir) bir alâmet ver!» dedi. (Allah) buyurdu ki: «Senin alâmetin, üç gün insanlarla işâretten başka türlü konuş-

mamandır; Rabb'ini çok an, akşam-sabah (O'nu) tesbih et! (**Âl-i İmrân (3), 41**) Bu âyet-i kerime iki şekilde yorumlanmıştır: Birincisi: Cenâb-ı Hakk Zekeriyâ aleyhisselâm'dan kendisini bütün dünyevi işlerden alıkoymasını, dilini zikir ve tesbih dışındaki şeylerden uzak tutmasını ve isteğini işaretlerle ifade etmesini istemektedir. İkincisi ise: Dilini dahî oynatmaksızın yalnızca kalbi zikirle meşgul olmasını emretmektedir. Bu yüzden: «Allah'ı tanıyan ve bilen kimsenin dili tutulur» denmiştir. (**Rûhü'l-beyân**)

Bir hadîs-i şerif de: «Hafaza ve Rahmet meleklerinin duyamayacağı kadar gizli yapılan zikrin sevâbı, onların duyacağı şekilde yapılan zikrin sevâbından yetmiş kat daha fazla olur» buyurulmuştur. (İbn-i Hibbân, Hz. Âişe'den rivâyet etmiştir.)

Yâni: Kirâmen Kâtibin meleklerinin bile işitemeyeceği kadar gizli yapılan kalb zikri, Hafaza ve Rahmet meleklerinin işiteceği şekilde açık yapılan dil zikrine göre, sevab ve dereceyi yetmiş kat daha fazla artırır. Bunun sebebi, Kalb zikrinin, riyâ, gösteriş ve debdebeden uzak bulunması, beden maddî -ma'nevî bütün gücüyle Cenâb-ı Hakk'a yönelmesi ve kalbin Allah'ın zikrinden başka, diğer duygu ve düşüncelerden arınmış bir şekilde, ilgi ve alâkasını Cenâb-ı Hakkı zikre hasretmiş olmasıdır. Bir başka hadîs-i şerifte de: «Allah'ı hafif sesle ve gizlice zikredin» buyurulmuştur. Hafif sesle zikretmek ne demektir? Yâ Rasûlallah! diye sorulduğundan; Efendimiz sallâllahü aleyhi ve sellem: «Gizlice zikretmek» şeklinde cevap vermiştir. Diğer bir hadîs-i şerifte ise: «Zikrin hayırlısı gizli, rızkın hayırlısı da yeterli olandır» buyurulmuştur.

Hasbihli's-sâlik isimli eserde zikir iki şekilde mü-

tâlâa edilmiştir. Birincisi: Tezekkür: Sâlikin, dilini, Allah'ı zikretmeye zorlamasıdır. İkincisi ise Hakikî zikirdir. Bu zikrin ve Allah şu'ûrunun kalbi kuşatması, dili zikre katmayarak kalbin her an zikir duygusuyla meşgûl olmasıdır. Birincisine zikir adının verilmesi mecâzidir. Zikreden insanların çoğu, diliyle söylerken, kalbi ve şu'ûru ile zikredilenden gâfil bulunmaktadır. Bu tür zikre zikir denilmesi, dil ile zikrin gerçek zikir gibi değerlendirilmesinden dolayıdır. Netice olarak şunu söyleyebiliriz Dil zikri; kalb zikrine, kalb zikri; Cenâb-ı Hakk'ın huzûrunda bulunma duygusuna, Huzûr-, Murâkabe'ye, Murâkabe de; Müşâhede'ye, her an ve her yerde Cenâb-ı Hakk'ı hissetme ve görme mertebesine vesiledir. Nitekim tefekkür, (Allah'ı ve O'nun yüce azamet ve kudretini düşünme) kalbin zikri; aşk. (Allah sevgisinin sâlikin bütün dünyâsını kuşatması) ruhun zikri; ma'rifet (Allah'ı gerçek ma'nâda tanımak ve bilmek de sırr'ın zikridir.

Zikir konusunda İmam Gazâlî İhyâu Ulûmi'd-dîn'inde şöyle demektedir: Zikir, dille, kalble ve diğer organlarla yapılabilir. Ne var ki, bu zikirlerde organların: «Allah'a itâat eden, O'nu çokça zikretmiştir» hadîs-i şerifinde ifâde edildiği gibi yasaklardan kaçınması ve ilâhi emirlere boyun eğip, onlarda müstağ-rak olması lâzımdır.

Dil zikri, Lâfza-i Celâl'i dil ile söylemek, hamd etmek, tesbih, tehlil, tekbîr ve Kur'ân-ı Kerîm okumak sûretiyle ifâ edilir.

Kalb zikri ise Ya muhtelif şüphe ve tereddütlerden kurtulmak için Allah'ın varlığı ve birliğine delâlet eden deliller üstünde çokça düşünmek, ya ilâhi emir ve yasaklara uymayı kolaylaştırmak için O'nun emirleri, yasakları, va'd ve va'idi üstünde düşünmek ve mükellefiyetlerin hikmetini tefekkür etmek, ya da :

Mahlûkatın esrârı ve hakikati üzerinde düşünmek, öyle ki onlardan her birinin, Cenâb-ı Hakk'ın zâtını gösteren ve hatırlatan parlak bir ayna hâline gelmesidir. Mahlûkat ve olaylardan meydana gelen bu aynaya kalb gözüyle bakan sâlikin gönlünde, Cenâb-ı Hakk'ın azamet ve celâl'i tezâhür eder. Çevresindeki her şey, bütün olaylar ve yaratıklar sâlike Allah'ı hatırlatır. Bu makam için bir sınır yoktur, (Özet olarak Gazâlî'den naklettiğimiz sözler burada sona erdi.)

T e f e k k ü r

SORU :

Yalnız kalb ile tefekkür etmek, Cenâb-ı Hakk'ı, Onun azamet ve kudretini düşünmek ibâdet midir?

CEVAP:

İbâdetlerin en faziletlisidir. Cenab-ı Hakk: «Onlar ayakta oturarak ve yanları üzerine yatarken (her hallerinde ve dâima) Allah'ı anarlar, göklerin ve yerin yaratılışı üzerine düşünürler: Rabb'imiz (derler.) bunu boş yere yaratmadın, sen yücesin, bizi ateş azâbından koru.» (Âl-i İmrân (3), 191) buyurmaktadır. Burada olaylar ve yaratıklar üzerine tefekkür: «Mahlûkât üzerinde düşünün, fakat Hâlık üzerinde Onun Zât'ı hakkında düşünmeyin,» hadis-i şerifi gereğince mahlûkata tahsis edilmiştir. (Yerin ve göğün yaratılışını ibret almak için kalb ve tahayyül yoluyla tefekkür ediyor ve ilâhi azameti hissetmeye çalışıyorlar) demektir. Halk üzerinde düşünüp, Hâlık üzerinde düşünmenin yasaklanmasının sebebi, O'nun kudretinin takdir edilemeyeceği ve O'nun Zâtı'nın künhüne ve hakikatine vâkıf olmanın imkânsızlığındandır. Buna rağmen Hâlık'ın hakikatini düşünen kimsenin helâke

sürükleneceği muhakkaktır. Bu husûsu Ebû Bekr-i Siddik Efendimiz şöyle dile getirmektedir:

«Allah'ın Zâtının idrâki husûsundaki aczin anlaşılması, gerçek idrâktir. Yüce Allah'ın zâtının sırrını araştırmaya kalkmak ise şirktir.»

İnsanoğlu için, Cenâb-ı Hakk'ın Zütını değil, sıfatlarını, azametini, kudretini ve büyüklüğünü, O'nun büyüklüğü yanında mahlûkatın küçüklüğünü düşünmek ve ibret almak yeterlidir.

SORU :

Allah'ı abdestsiz anmak câiz midir?

CEVAP:

Câizdir ve mekrûh da değildir. Hattâ âdet günlerinde lohusalık hâlinde ve cünüpken bile Allah'ı zikretmek, tesbih, tehlil okumak ve du'â etmek câizdir. Fakat Kur'ân-ı Kerim okumak haramdır. Âdet günlerinde, lohusalık hâlinde ve cünüpken bazı du'âları okumak, onlara dokunmak ve üzerinde taşımak, Allah'ı zikretmek, tesbih ve tehlil getirmek, yemek-içmek ve kabir ziyâretinde bulunmak, ağzı, burnu ve elleri yıkadıktan sonra câizdir. Bir mahzuru yoktur. **(Dür-rü'l-Muhtâr)** Abdestsiz olan kimsenin, dokunmamak şartıyla Kur'ân-ı Kerim'i okumasında bir sakınca yoktur. Bunun mekrûh olmadığı icmâ' ile sâbittir. Ancak cünüp iken dokunmaksızın da olsa Kur'ân okumak haramdır. **(Halebî)**

SORU:

Asî, fâsık ve alenen ilâhî emirlere karşı gelen kimselerin Allah'ı zikretmesi doğru mudur? Böyle kimselere zikir telkin etmek ve Kur'ân-ı Kerim okumasını öğretmek câiz midir? Aralarında genç delikanlıla-

rm da bulunduğu bir yerde düzenlenen zikir meclisine katılmak haram mıdır?

CEVAP:

Hepsi de câiz ve haram değildir. Çünkü Cenâb-ı Hakk, kendisini zikretmeyi ve Kur'ân okumayı yalnızca sâlih ve muhlis kullarına tahsis etmemiş, emirlerinde bütün ehl-i îmana hitab etmiştir. Nitekim namazını beş vakit kılmayan kimsenin, bayram namazı kılmasının kerâhetsiz câiz olduğu da bunu gösterir. Cenâb-ı Hakk: **«Ey îmân edenler! Allah'ı çokça zikredin.»** (el-Ahzâb (33), 41) âyet-i kerîmesinde; «Ey sâlihler!» şeklinde değil «ey iman edenler» diye bütün mü'minlere hitâb etmiştir. **«O halde Kur'an'dan kolayınıza geleni okuyun (ne miktar kolayınıza gelirse o kadar gece namazı kılın. Kendinizi zorlamayın. Namazda Kur'ân okunduğundan, gece namazı mecâzen Kur'ân okuma ile ifâde edilmiştir.)** (el-Müzzemmil (73), 20) âyet-i kelimesindeki emirde de bir kısıtlama sözkonusu değildir. Günah ve kusûr çokluğu sebebiyle hayır ve iyilikler asla terk ve te'hîr edilemez. Bu husûsa işâret etmek üzere bir hadîs-i şerifte şöyle buyurulmuştur: **«Üzerlerinde dağlar kadar günah yükü ile zikir meclisine gelen öyle kimseler vardır ki, zikirden sonra üzerlerinde günahdan bir iz bile kalmadan kalkarlar.»** Aksine günahkâr olarak işlenen iyilikler, sâhibini bu yükten kurtardığı için ayrı bir ecir çokluğuna da sebep olur. **(Ahmed b. Hanbel Zühed bâbında rivâyet etmiştir.)**

Genç ve tâze delikanlılara, içinde şehvet bulunmamak kaydıyla bakmak haram değildir. Onların meclislere girmesi de haram olmaz. Zâviye ve zikir meclislerine girmelerinin hükmü de böyledir. Nitekim Hz. Peygamber sallâllahü aleyhi ve sellem'in torun-

lan Hz. Hasan ile Hz. Hüseyin'i mescide getirmesi debunu gösterir. Az bir kötülükten dolayı, çokça olan bir hayrı terketmek en büyük kötülüktür. Bir fisk u fücûr meclisinde bulunan ve Allah'ı zikir ve tesbih eden bir kimse için; eğer orada kötülükle meşgul ise ve buna niyyet etmişse fisk, yok burada Cenâb-ı Hakkı zikr ile vakit geçiriyorum derse, zikir ile meşgûldür demişlerdir. Böyle birinin durumu çarşıda-pazar- da Allah'ı zikreden kimsenin durumu gibidir. **(Kadîhân)**

MUKÂBELE VE NİYAZ

SORU:

Mevleviyye tarikatı bağlarının, âdetleri gereği şeyhlerine hürmet ve saygı göstermek maksadıyla secde eder gibi yerlere kadar eğilmeleri küfür müdür?

CEVAP:

Küfür değildir. Çünkü, secde: Bedenin yedi organını, ibâdet kasdıyla, Kible'ye yönelerek, abdestli bir şekilde yere kapamaktan ibârettir. Buradaki hareket ise şeyhe olan saygının ifâdesi olarak yere kapanmaktır. İbâdet gâyesi gütmeksizin bir kimsenin, hürmet ve saygı göstermek için Sultana secde etmesi küfür değildir. Bunun aslı, meleklerin Hz. Âdem'e yaptıkları saygısecdesi ve kardeşlerinin Hz. Yûsuf'a gösterdikleri hürmet secdesinden alınmıştır. **(Kadîhân Fetvalarının İstihsan bölümünden, alınmıştır.)** Eğer bir konuda küfrü gerektiren veya tekfîre mâni olan fetvâ türleri varsa, müftînin küfre mâni olucu fetvâ ile hüküm vermesi gerekir. **(Fetâvâ'yı Ali Efendi)** İmanın şartlarından birini inkâr etmek gibi kişiyi küfre sokan bir redd ve inkârda bulunmadıkça, mü'min îman dâiresinden asla çıkmaz **(Fetâvâ-yı Ali Efendi)**

IV. BÖLÜM

RABITA

RÂBİTA NEDİR? NASIL YAPILIR?

SORU :

Nakş-bendiyye Tarikatı'nda «Râbîta-i Şerife» adıyla meşhûr olan uygulamaya, tarikattan nasibi olmayan, mutaassıb bazı âlimlerin, fıkıhda bilgisiz olan bazı taklîdçi ilim adamlarının karşı çıkmalarının sebebi nedir?

CEVAP:

Râbîta, Allah'a, Onun yüce Rasûlüne ve Cenâb-ı Hakk'ın veli kullarına duyulan bir sevgiden ibârettir. Râbîta ile sevgi arasındaki alâka «zîkr-i lâzım ile irâde-i melzûm» (birinin bulunması hâlinde diğzerinin de zaruri olarak bulunması) kabîlindedir. Nasıl sevgi; sevgilinin hayâlini, güzelliğini, şahsını, sıfatlarını, hâl ve hareketlerini, yüz hatlarını düşünerek kalbi sevgiliye bağlamaktan ibâret ise râbîta da öyledir. O da: Sevginin fazlalığından kaynaklanan kalbî bir alâkadan ibârettir. Bu, şahsına, hal ve durumuna göre her mü'minin kalbinde az veya çok bulunur. Zira, her mü'minin kalbinde az ya da çok Hz. Peygamber sallâlahü aleyhi ve sellem ve Dört büyük halîfesine yönelik bir sevgi ve bir alâka vardır.

Râbîta, lügatta, artırmak, kuvvetlendirmek, güçlendirmek ve bağlamak ma'nâlarına gelir. Aşağıdaki âyet-i kerimelerde bu anlamda kullanılmıştır.

«Kalblerinizi (birbirine) bağlamak ve ayakları (nı-

zı) pekiştirmek için üzerinize gökten bir su indiriyor-
du.» (el-Enfâl (8), 11) (Rabıta ile ayaklarınızı birbiri-
ne sağlamca bağlamak ve bu bağı kuvvetlendirip sağ-
lamlaştırmak) şeklinde ifâde edilmiştir.

«Ey inananlar! Sabredin, direnip (düşmanlarını-
za) üstün gelin. Cihâda hazırlıklı, uyanık bulunun ve
Allah'tan korkun ki, başarıya eresiniz.» (**Âl-i İmrân**
(3), 200) Burada «Râbitü» emri; Mevzilerde bedenleri-
nizi ve bineklerinizi kuvvetli bulundurun.» «İtaatla-
ra karşı dâima nefsinizi gözetin ve denetim altında
tutun» ma'nâsındadır. Bu ma'nâyâ işaret etmek üzere

bir hadis-i şerifte: «Bu râbitadır, bu râbitadır» buyu-
rulmuştur. Bu ma'nâlara göre âyet şöyle açıklanabi-
lir: «Âdetleri terketmek husûsunda nefsin üstün gel-
me isteklerine karşı çıkın, tâ'at ve ibâdetlerin ağırlık
veren acılığına karşı dayanma gücü gösterin. Cenâb-ı
Hakk'tan tecelli edecek ilâhî vâridatları gözetebilmek
için sırr'larınızı takviye edin. Şerî'at, tarikat ve ha-
kîkat'a göre zuhûr edecek varidâta surlarınızı hazır-
layın.» Murâbatasız musâbara, musâbarasız da sabır
olmaz. Bunların eksiksiz ve semereli bir şekilde yapı-
labilmesi seyr ü sülûk ile mümkündür. Kul ancak
böyle ma'nevi bir terbiye ile hal ve makamları sonu-
na kadar aşabilir. Nitekim Cenâb-ı Hakk:

«Eğer biz, (va'dimize) inananlardan olması için
onun kalbini (sabır, sebüt, kuvvetli bir irtibat ve güç-
lü bir bağ ile) iyice pekiştirmemiş olsaydık, nerede ise
işî açığa vuracaktı.» (**el-Kasas (28), 10**) (Bu açıklama-
lar Rûhü'l-beyân'dan kısaltılarak alınmıştır.)

Râbita Çeşitleri

Nakş-bendiyye Tarikatı ıstılâhında râbita, dinî ba-

kundan doğru kabûl edilen bir yorum ile üç şekilde mütâlaa edilmektedir:

(Râbitatü'l-Huz'ûr), (Râbitatü'l-mevt) ve (Râbitatü'l-mürşid)

Râbitatü'l-huzûr: Bu tür râbîta, müridin kalbini tam bir sevgi ile Allah'a bağlaması, «Her ne kadar sen O'nu görmüyorsan da, O, seni görmektedir. (İhsan)» ve «Her nerede olursanız olun, O, dâima sizinle berâberdir.» emirlerinde ifâde edilen şekliyle, Allah'ın her an kendisiyle berâber olduğu, her yerde hâzır ve nâzır bulunduğu, her şeyi en iyi gören, işiten ve bilenin Allah olduğu inancıyla hareket etmesidir. Böylece, müridin «Amellerin en faziletlisi, nerede olursan ol, Allah'ın seninle beraber olduğunu bilinendir» hadisinde ifâde edilen bir hareket çizgisine gelmesidir. Üç şekilde ele alınan râbîtaların en kıymetlisi budur. Hattâ diğer râbîta türleri, müridi bu noktaya getirmek içindir.

Râbitatü'l-mevt: «Ölmeden evvel ölünüz», «Âhirette hesâba çekilmeden önce, bu dünyâda kendinizi hesâba çekiniz», «Dünyâda sanki bir yolcuymuş veya bir garîbmiş gibi yaşa», «Dünyâda kendini ölülerden say» hadislerinde ifâde edilen ma'nâlara uygun olarak, müridin kalbini, ölüme, kabire, kıyâmet ve âhi-rette bağlaması, bunların şiddeti ve korkunçluğunu düşünmesi, böylece nefsinin kötülüğe yönelik eğilimlerini engellemeye çalışmasıdır.

Râbitatü'l-mürşid: Ellerinde bir delil bulunmadığı halde, ehlullah'ın kemâl ve feyzinden nasibsiz bazı âlimlerin, çoğu taklidçi ve bilgisiz bazı kimselerin karıştığı râbîta türü budur. Bu da müridin kalbini, Allah'ın peygamberlerinden birine, veya O'nun veli

kullarından bir veliye, veya hepsine birden, ya da silsilesi Hz. Peygamber sallâllahü aleyhi ve sellem'e ulaşan kâmil bir mürşide veya şeyhine, ya da hakkında güzel duygular beslediği ve üstünlüğünü takdir ettiği birine bütün sevgi ve samimiyetiyle bağlanmasından ibârettir. Kullara emredilen ve onlardan istenen râbıta budur. Bunun gereği ise, müridin kalbini bağladığı kimselerden feyz alması, sıkıntıya düştüğü zamanlar onlardan yardım dilemesi ve problemine onların söz, hareket ve halleriyle çözüm bulmaya çalışması, onların bedeni veya ma'nevî sûret ve siretlerini hayâlinde canlı tutmasıdır. Böylece bütün sevgi ve samimiyetiyle kalbini bunlardan birine bağlayan mürid, «**Ey îman edenler, Allah'tan korkun ve sâdıklarla berâber olun.**» (et-Tevbe (9), 119) âyetinde emredilen şekliyle onların meclislerinde, kendisini sanki onlarla yüz-yüze ve diz-dizeymiş gibi hisseder. Onlarla bir arada bulunma, imkân olursa cismen ve bedenlen, eğer böyle bir fırsat yoksa o takdirde ruhen ve ma'nen gerçekleştirilebilir. Büyüklere gıyâbında râbıta etmek ise, onların sûret ve sûretlerini tahayyül ederek onlara benzemeye çalışmak, ma'nevi ve maddi tavır ve hareketlerini düşünerek onlar gibi olmaya gayret göstermekle mümkündür. Çünkü sevgi ve muhabbet, kalbin, sevgilinin kalbine yönelmesi ve meyletmesi, duygu ve düşüncenin sevgilinin güzellik ve özelliklerine uzanması ve devamlı onunla meşgûl olmasıdır. Öyle ki bu yöneliş ve bu meşgûliyetle, seven ile sevilen arasında ruhî ve ma'nevî bir dostluk ve sevgi bağı meydana gelir. Böylece sevgi kuvvetlenerek dostluğa, dostluk güçlenerek hevâ'ya. hevâ da artarak aşka dönüşür. Aşk derecesinde sevginin tezâhürü, muhabbetin en ileri derecesidir. Böylece seven, sevdiğini düşünmeden ve onu hayâl etmeden kendini bir an bile alıko-

yamaz. Zikri, fikri hep sevdiği ile meşguldür. Sevgilisi hatırından ve düşünce dünyâsından bir an bile çıkmaz. Bu husûsa işâret etmek üzere İmam Yâfi'i bir şiirinde şöyle demiştir:

«Sevgi, sevgilinin dışındaki her şeyi yakıp yok eden bir ateştir. O'na kavuşmanın verdiği tadın ardından alışkanlığın neticesi bir soğukluk gelir.»

Kendisini sevdiğine, şeyhine, Hz. Peygamber'e veya Cenâb-ı Hakk'a gerçek ma'nâda bağlayan, onlarla kalbi ve ma'nevî bir irtibat kuran sâlik'in, râbitası gerçekleştiği zaman, râbita edenle edilen arasında bir sevgi ve dostluk meydana gelir. Onu düşünmek müride zevk vermeğe başlar. Böyle bir sâlikin, irtibat te'min ettiklerinden yardım dilemesi, onların tavır ve davranışlarından kendi problemlerine çâreler bulması, feyz ve bereket dolu hayatlarından istifade ve istifâza etmesi mümkündür. Cenâb-ı Hakk'a vuslat konusunda, onlardan şefâat, himmet ve yardım dileyerek, delâlet temenni eder. Onların gıyâbında da sanki onların huzûrundaymış gibi edebli ve terbiyeli hareket etmeye bakarak feyz kazanmağa çalışır. Böylelikle ma'siyet ve kötülüklerden uzaklaşmaya gayret eder. Bize göre gerçek râbita budur. Allah'ı, Rasûlünü ve Allah'ın veli kullarını seven mü'minlerin, - kadın olsun erkek olsun, - kalblerinden onlara yönelik bir sevgi râbitası vardır. Muhabbet, sevgi ve kâbiliyetlerine göre böyle bir alâkanın bulunması tabii ve zarûridir. Hz. Peygamber'in ve ashâbının hayâtında bunu görmek mümkündür. Her bir mü'minin kendi kalbiyle, Hz. Peygamber'in kalbi arasında telgraf hattı gibi uzun, nûrâni bir hattın varlığını düşünmesi ve bu hat vâsıtasıyla, her an ve her durumda O'ndan feyz almaya çalışması gerekir. Namazlarda farz olan tahiyat-

ta oturulduğunda Hz. Peygamber'in şahsını tahayyül etmek de bir nevi böyle bir râbitadır. Nitekim İmam Gazzâlî İhyâu ulûmi'd-din'inde bu konuya işâret ederek şöyle demektedir: «Tahıyyât'ta kalbine Hz. Peygamber'i ve O'nun mübârek şahsını gelir, sonra es-selâmü aleyke eyyühe'n-nebiyyü ve rahmetullahi ve berekâtühü» de. Bu düşüncenin doğru olması için, selâmının sanki Hz. Peygamber'e ulaştığını ve O'nun da selâmına: «ve aleykümü's-selâm ve rahmetullahi ve berekâtühü» diyerek karşılık verdiğini tahayyül el. (Gazzâlî'den kısaltılarak alınmıştır.) .

Sevgi ve muhabbetten kaynaklanan kalbi râbita, sahâbe, tâbi'în ve tebe-i tâbi'în Hazretleri'nde zorlanmaksızın kendiliğinden meydana geliyor, ayrıca onlara uyarıcı bir ikazda bulunulmuyordu. Araya uzun zamanın girmesi, kalblerin lekelenmesi ve sevginin azalması sebebiyle Meşâyih, râbita konusunda müridlerini ikaz etme, nasıl yapılacağını açıklama mecbûriyeti duydular. Halifeler, mürşidler sâliklerine kalblerin toparlama, lüzumsuz meşgalelerden sıyrarak ma'nevî değerlerle meşgûl olmalarını sağlamak, mürşidleriyle istifâde ve istifâyayı te'min için aralarında ki dostluğu geliştirmek maksadıyla râbita konusunda çalışmalarını istediler. Sevginin sürekliliğini ifâde eden bu alâkaya da râbita adını verdiler. Çünkü aşk ve muhabbet sevenin kalbini sevgiliye bağlar. Böylece ikisinin arasında ruhânî bir irtibat meydana gelir.

Bu sebeple, râbita yolunu benimseyen tarikatlara «aşk ve muhabbet» tarikatı ve bu alâkaya da «mensû biyet» adı verilmiştir. Bu aşk ve bu sevgi, Allah'ın dışında başka bir şeye değil yalnızca O'nun rızasına yönelik olmalıdır. Nitekim bir hadîs i şerifde bu ilâhi sevginin yüceliğine işâret etmek üzere: «Amellerin en

faziletlisi Allah için sevmek ve Allah için buğzetmek-tir» buyurulmuştur. Bu sevgi bağı kişinin kendi aklı ve irâdesiyle gerçekleşir. Kişi böyle bir sevgi ve ilgi-yi düşüncesinin neticesinde ve kendi yararına seçer.

Evlât sevgisine gelince bu tabi'i ve normal bir sevgidir. Râbita ile ilgili olan sevgi, seven ile sevilen arasındaki rûhâni bir alâkadan sonra zaruri bir sevgiye dönüşür. Muhakkak râbita ve muhabbet Rasû-lüllah'a ulaştırıcı bir vâsita ve O'nun ma'nevi miras-çılarına uymayı sağlayan bir yoldur. Buna nasıl karşı çıkılabilir. Nitekim Cenâb-ı Hakk şöyle buyurmaktadı: «De ki: İşte benim yolum budur: Allah'a basiretle da'vet ederim. Ben ve bana uyanlar da (böyledir). Al-lah'ı (ortaklardan) tenzih ederim, ben ortak koşan-lardan değilim.» (Yûsuf (12), 108) Bu âyet-i kerimede Cenâb-ı Hakk, da'vet ve irşâd konusunda, Hz. Pey-gamber ile ma'nevî mirasçılarını müşterek kabûl et-tiği açıkça anlaşılmaktadır.

Gerçek ma'nâda Hz. Peygamber'e tâbi' olanlara duâ ve niyaz kasdıyla salât ve selâm getirmek câiz olduğu gibi. böylelerine «tebeyyet» yoluyla râbita et-mek de câizdir. (Âlim kardeşimiz Bağdatlı Fasih Efen-di'nin oldukça faydalı olan Râbita Risâlesi'nden alın-mıştır.)

Edirne Müftüsü adıyla meşhûr Muhammed Fevzi Efendi'nin, râbitayı inkâr eden Seyyid Hoca'ya cevâ-ben yazdığı risâle bunlardan biridir. Molla Câmî'nin, Mevlânâ Hâlid el-Bağdâdi'nin, Abdülğani Nablûsi'nin, Hâdimi ve diğer ulemânın bu konu ile ilgili risâleleri vardır. Buradaki bilgilerle iktifâ etmeyenler mezkûr risâlelere başvurabilirler.

SORU :

Gerek hayatlarında, gerek ölümlerinden sonra peygamberler veya velîlerden birini hatırlamak, düşünmek, onların şekillerini veya rûhâniyetlerini kalbinde tahayyül ederek, onlann tavır ve davranışlarına bürünmeye çalışmak, kalbi bir râbita ile onlara sevgi duymak ve saygı göstermek, böylece onlardan feyz almak, yardım talebinde bulunmak, çözümünde güçlük çektiği konularda onların söz, tavır ve davranışlarından delâlet istemek dînen doğru mudur?

CEVAP :

Doğrudur. Oldukça da güzel ve semereli bir harekettir. Belki de mutlaka lâzım olan bir uygulamadır.

Şeyh Muhammed Bûsîrî'nin :

امرتك كرجيران بدي سلم
فزجت دمعاجري من مقله بدم

beytini, Harpûti, şerhinde şöyle yorumlamıştır. Buradaki «Selem»den murad, Dârü's-selâm cenneti veya günahlardan kurtuluş demektir. Buna göre «Cirân»'dan maksad ise, peygamberler, velîler ve sâlihlerin rûhları ile yapılan komşuluktur. Bunların komşulğundan gâye, rûhlar âleminde onlarla yapılacak komşuluk ve meydana gelecek yakınlaşmadır. Nitekim bir hadîsi şerifle:

«Ruhlar toplu olarak bulunan bir ordu gibidir. Orada tanışanlar, dünya hayatında birbirine yakınlık duyar. Uyuşmayanlar ise dünyada derin bir ayrılığa düşer» buyrulur.

Bu açıklamalara göre beytin ma'nâsı: «Ruhlar âleminde Dârü's-Selâm'da bulunan komşularını hatırlamaktan ve şimdi onlardan ayrı kaldığından mı kanlı göz yaşı döküyorsun. Çünkü o komşuların bulunduğu yer a'lâ-yı illiyindir» şeklindedir. Diğer bir beyiti de Harpûtî şöyle açıklamaktadır:

«Evet sevdiğimin hayâli, ve sevgilime duyduğum muhabbet gece gelip beni uykudan uyandırdı. Sevgilisini arzulayan kimsenin kalbi, sevdiğinin hayâli ve aşkıyla dolduğu zaman, iki gözünden de uyku gider ve onlara hiç bir şey gizli kalmaz. Sevgi ise, beraberinde getirdiği elemle, lezzet ve zevklere mâni duyar.

«Peygamberlerin hepsi, Rasûlullah'ın irfan derâsından bir avuç veya kerem yağmurundan bir yudum su isterler beytini de şöyle açıklamaktadır:

Beyitte Hz. Peygamber'e, O'nun huzûrunda bulunmanın huşû' ve hudû'u artırması sebebiyle, sanki yüz yüzeymişçesine hitâb edilmiştir. (**Şerhu'l-'ibâd li-İbn-i Hacer**)

İbn-i Abbâs radiyallahü anh tahiyyât'da «es-selâmü aleyke eyyühe'n-nebiyyü» derken, kalb gözleri önünde Hz. Peygamber'i canlandırır. Kendisini Hz. Peygamber'e bağlamaya öylesine vermişti ki, aynaya baktığı böyle bir gün, kendisini değil Rasûlullah'ı görmüştü. (İbn-i Hacer'in Şemâil Şerhi'nden kısaltılarak alınmıştır.)

Zikreden kimsenin, zikrederken şeyhini hayâlin-

de canlandırması ve O'nun huzûrundaymışçasına zikretmesi, zikrin te'sirini artıran en önemli edeblerden biridir. **(Şa'râni, Nefehâtü'l-kudsiyye)**

Buhârî'nin Du'â Kitabı'nın sonlarında bulunan Zikrullah'ın ve zikir meclislerinin fazileti bâbında şöyle bir nakil yer almaktadır. «Zikredenlerin etrafında dönen meleklere Cenâb-ı Hakk şöyle hitâb eder:

«Sizi şâhid tutarak söylüyorum ki onları affettim. Muhakkak onları bağışladım.» Huzûrda bulunan meleklerden birisi de «Onların arasında biri var. Onlardan olmadığı halde bir ihtiyacını gidermek için aralarında bulunmaktadır. Onu da mı affettin yâ ilâhi!» diye sormuş, Allah ü Te'âlâ cevâben «Onlar beni zikretmek için toplanmış oturan kimselerdir. Onlarla oturan ve berâber olan nasîbsiz kalamaz.» müjdesini vermiştir. (Bu hadis oldukça uzundur. Geniş bilgi almak isteyenler bakabilirler.) Diğer bir hadîs-i şerifte de: Cenâb-ı Hakk'a tazarrû ve niyazda bulunurken, peygamberlerinden veya sâlih kullarından birisini vesile edinmek du'ânın edeblerindendir» buyurulmuştur. (Hısnü'l-hasin'de Buhârî'den rivâyet edilmiştir.)

Râbıtanın üçüncü şekli müşâhede makamına ulaşmış, Cenâb-ı Hakk'ın zâti sıfatlarının hakikatine ermiş olan şeyhlere yapılan râbıta'dır. «Görüldükleri zaman Allah'ı hatırlatırlar» hadîsi gereğince görenlere Cenâb-ı Hakk'ı hatırlatır ve zikrin faydasına ulaştırırlar. «Onlar Allah'ı zikretmek için toplanan kimseler..» hadîsi gereğince de kendileriyle sohbet, Cenâb-ı Hakk'la sohbet lezzeti verir. (Tâcü'd-din Efendi'nin Tâciyye-si ile Abdülğani Nablûsi'nin şerhi'nden alınmıştır.)

SORU :

Düşünceye ârız olan fikirleri defetmek veya diğer zamanlarda mürşide râbıta etmek doğru ve güzel

olduğu gibi, namaz kılarken de, peygamberler veya Velilerden birini hatırlamak ve onları düşünmek câiz ve doğru mudur?

CEVAP:

Namazın huzûr ve huşû'una mâni, dünyevi duygu ve düşüncelerden kurtulmak maksadıyla yapılırsa câizdir.

Namaz kılan kimse, «tahiyyât» okurken: «es-selâmü aleyke eyyühennebiyyü..» diyerek Hz. Peygambere, O'nu kalb gözlerinin önünde tahayyül ederek selâm verir, «es-selâmü aleynâ ve ala 'ibâdillâhi's-sâlihîn..» diyerek de Cenâb-ı Hakk'ın sâlih kullarına selâm verir. Burada Hz. Peygamber ile sâlih kimselerin aynı şekilde zikredilmesi düşündürücüdür. **(Avârifü'l-ma'ârif li's-Sühreverdî)**

Namaza durduğun zaman sen Allah ü Te'âlâ'ya yalvarır ve O'nun Rasûlü ile konuşur ve «es-selâmü aleyke eyyühe'n-nebiyyü..» dersin. Arap dili ve edebiyâtında «eyyühe'r-racül» diye karşımızda bulunan kimseye hitap edilir. Yanımızda olmayana denmez. **(Atâullah İskenderî, Tâcü'l-arûs)**

Kalbine Hz. Peygamberi ve O'nun yüce şahsını getir, sonra: «es-selâmü aleyke eyyühe'n-nebiyyü..» de. **(İhyâu ulûmi'd-dîn)**

Namazda, Hz. Peygamber'den başkasına selâm vermek ve onun şekil ve sûretini hayâl etmek namazı bozar. Çünkü, gıyâbında kendileriyle konuşabilme özelliği yalnızca makâm-ı mahmûd sâhibi ve Mutlak Vücûd'un rûhi tecellilerine ermiş kişilere mahsûstur. **(Mevlânâ Hâlid, Rabita Risalesi)**

İhtimal bu cümlelerin ma'nâsı: «Tahiyyâtta es-selâ-

mü aleyke eyyühe'n-nebiyyü..» derken Hz. Peygamber'in değil de bir başkasının şekil ve sûretini tahayyül etmenin doğru olmadığı şeklindedir. Bu mümkün olmadığı takdirde, huşû' ve huzûru elde etmek için namazda, evliyâullahdan birinin şekil ve sûretini canlandırarak, onun huzûrundaymış veya onun kıldığı gibi namaz kılmaya çalışmak şer'an güzel, meşrû' ve arzû edilen bir davranıştır. Nitekim İmam Gazzâlî İhyâ'nın Huşû' bâbında şöyle demektedir. «Namazında huşû'u bulamayan ve huzûra eremeyen kimse, kendisinin yanbaşında, önünde veya ardında sâlih bir kimsenin bulunduğunu farzetsin. Bu şeyhi, üstâdı veya kendisinden utandığı ve saygı duyduğu bir kişi olsun. Sanki o zât, kendisine bakıyor, davranışlarını ve namazını ta'kib ediyor gibi rükû'unu, secdesini, huşû'ünü ve huzûrunu tamamlasın. (Geniş bilgi için İhyâ ulûm'a bkz.)

«Yakın akrabalarından olan sâlih iki kişiden utandığın gibi Allah'tan utan.» , «Sâlih kimselerin anıldığı meclislere ilâhi rahmet iner.» hadis-i şerifleri de bu konuya işâret etmektedir. Hâl böyle olunca zikri ile emrolduğumuz sâlih kimseleri hatırlama ve onları düşünme nasıl doğru karşılanmaz?

Cenâb-ı Hakk'ın Fâtiha sûresi'nde: «Yâ Rabb! bizi ni'met verdiğin kimselerin yoluna ilet» diye tavsif ettiği, «es-selâmü aleynâ ve alâ ıbâdillâhi's-sâlihîn..» şeklinde selâm verdiğimiz sâlih zâtları zikretmek, onları düşünmek nasıl câiz olmaz? Aksine biz onlarla birlikte bulunmak ve zikretmekle emrolunduk. Zamirlerin teveccüh yönü ve dönüş yeri bilinmeden ve ma'nâsını düşünmeden: «es-selâmü aleynâ ve alâ ıbâdillâhi's-sâlihîn» diye kuru-kuru okumak olur mu? Bunu söylerken biz onları düşünür, tahayyül eder ve bü-

yük bir sevgi ve saygı ile hatırlarız. Aynı şekilde «Eü-zü billâhi mine'ş-şeytâni'r-racim» derken şeytani, «gayri'l-mağdübi aleyhim..» derken de yahûdi ve hris-tiyanlan, bir düşmanlık ve kin duygusu ile anarız. Onların adı zikredilince, pis, çirkin suratlarını kin, nefret ve düşmanlık duygusu ile hayâl ederiz. Bu ko-nularda düşündüklerim bu kadar, işin doğrusunu Al-lah bilir.

Zikreden kimsenin Cenâb-ı Hakk hakkındaki dü-şüncelerini gayr-ı meşrû fikirler işgâl etse bile, Allah onun zihnini, kendi vekili ve nâibine çevirir de, zâ-kir böylece menfî fikirlerin etkisinden emin olur. Bu da râbîta'nın faydalarındandır. Cenâb-ı Hakk'ın yer-yüzünde yarattığı ni'metleri, arz ve semânın yaratılışı üzerinde düşünmek câiz oluyor ve teşvik ediliyor da, mahlûkâtın en faziletlisi, O'nun ni'metlerinin en yü-cesi olan Hz. Peygamber ile, her biri dinin hidâyet rehberleri olan halife ve tâbilerini zikretmek, tefek-kür etmek nasıl doğru karşılanmıyor. Halbuki bunla-rı tefekkür, diğerlerinden kat - kat daha semereli ve faydalıdır. **(Fasîh Efendi'nin Râbîta Risâlesi)** Aynı şe-kilde Hz. Peygamber duâ ve niyazlarında Ebû Cehil, Übeyy b. Halef ve Utbe'ye la'net eder, onlara bed-duâ okurdu. Ashâb-ı kirâm da filân, filân, filân kimseye selâm olsun derlerdi..

SORU :

Yukarıdan beri anlatılagelen Râbîta-i Şerife, yalnızca Nakş-bendiyye Tarikatına mı mahsûstur? Diğer tarikatlarda da bu uygulama var mıdır? Böyle bir uygulamaya «Râbîta» adının verilmesi eskiden beri kul-lanılmakta mıdır?

CEVAP:

Bütün tarikatların vazgeçilmez rükünlerinden biri, Şeyhe muhabbet ve mürşide râbîta etmektir. Bu ta'bîr, öteden beri kullanılmaktadır. Hattâ Arabistan' da bütün tarikat erbâbına «Murâbîtin» adı verilmektedir.

Şeyh Sühreverdî, Avârifü'l-ma'ârifin 51. bâbında şöyle anlatmaktadır: Şeyh Abdülkâdir Gilânî Hazretleri'nin bir davranışını duydum. Kendisini ziyârete mürîdlerinden biri geldiği zaman, onu karşılamak için dışarıya çıkmaz, yalnızca kapıyı açar, onunla musâfaha eder, selâmını alır, berâber oturmadan, halvetine çekilirdi. Eğer gelen, mürîdlerinden olmayan yabancı biri ise onu kapı dışına kadar karşılamaya çıkar, içeri alır ve onunla birlikte otururdu. Mürîdlerinden bazıları, şeyhlerinin bu davranışını tenkîd etmeğe ve doğru bulmamaya başladılar. Onların bu tutumu Abdülkâdir Gilânî'ye ulaşınca, cevâben şöyle dedi: Bizim dervişlerle olan râbitamız, kalbi bir irtibat olduğu için, onlarla yalnız kalblerin uyuşması ve karşı karşıya gelmesiyle yetiniriz. Ama gelen bizim bağlarımızın dışında birisi ise, ona karşı zâhiri davranışların hakkını vermeye ve onu incitip ürkütmemeye çalışırız. O yüzden onlarla zâhiren biraz daha fazla ilgileniriz. **(Sühreverdî, Avârifü'l-ma'ârif)**

Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî, Mesnevi-i Şerîf'indeki farsça bir beyitte me'âlen şöyle demektedir: «**Allah'ın ve Rasûlü'nün ahlâkı ile ahlâklanmış**», Cenâb-ı Hakk'ın kendilerini beşeri varlıklarından fâni ve kendisiyle bâkî kıldığı peygamber ve velilerinin dışında başka şeylere yönelik her türlü râbîta, irtibât ve alâka, seven ile sevilen, tâlib ile matlûb arasında engelleyici bir perde ve bir mâniadır. Ancak peygamberler

veya velilerden birine yapılan râbîta, sâhibini diğer alâkalardan koparır. Başka ilgilerden kurtarır. Râbîta, kıyâmete kadar devam edecek olan peygamberlere has bir mu'cize, O'nun halîfelerinden olan kâmil mürşidlerin ve sâliklerinin kalblerinde dâimi olarak yenilenen bir kerâmettir. «Eğer rûh üzerinde doğrudan te'sîr yapacak bir şey ararsan, râbîta bunu gizlice fakat devamlı olarak te'mîn edebilir.» **(Mesnevi)**

İnsanları Allah'a, peygamberlere ve velilerine götüren râbîtadan daha kestirme bir yol yoktur. Molla Câmi Hâdimi de meşhûr Risâlesi'nde bu konulara geniş bir şekilde temas etmiştir.

Necmüddin-i Kübrâ ise bu husûsa işâret etmek üzere şöyle demektedir:

Ma'nevi terakki ile istifâza ve istifâde için kalbi şeyhe bağlamak, onunla ma'nevi bir alâka ve yakınlık içinde bulunmak en önemli unsurlardan biridir. Aksi halde mürîd, halvetin semerelerini elde edemez. Kalb aynasını parlatamaz. Bunların verimliliği için râbîta vazgeçilmez bir bağıdır. Biz bunu tecrübe ettik. Netice hâsıl ettiğini de gördük.

Mevlânâ Hâlid-i Bağdadi de râbîtaya şöyle bir yorum getirmektedir: Tarikat telkini ve intisâb merâsiminin sırrı, müntesibin silsile yoluyla Allah ve Rasûlüne bağlantı kurmasıdır. Telkin ile böyle bir tarikat silsilesine giren kimsenin en ufak hareketi, aradaki kalbi irtibat ve silsile sayesinde Hz. Peygamber'e, oradan da Cenâb-ı Hakk'a ulaşır. Silsileye intisâb ile dâhil olmayan kimse onlardan sayılmaz. Onun hareketine evliyâullah'ın rûhâniyyetinden bir cevap verilmez. Tarikatlarda sahih bir nesebe sâhib olmayan

kimse yitik sayılır demişlerdir. Bu konuda meşâyih icmâ' etmiştir.

Gümüşhânevi Ahmed Zıyâüddin, Câmî'u'l-usûl-ünde râbitayı şöyle açıklamaktadır: Râbitanın üçüncü şekli kâmil bir şeyhe duyulan sevgi ile onun sohbet ve hizmetinde bulunmaktır. Öyle ki, bir mürid şeyhine asla itiraz etmeyecek, hiçbir emrine karşı çıkmayacak ve ona: «Ğassâl elindeki meyyir» gibi teslim olacaktır. Nitekim Cenâb-ı Hak:

«Hızır aleyhisselâm Hz. Mûsa'ya: O halde eğer bana tâbi olursan, ben sana (sırrını) anlatıncaya kadar (yaptığım hiçbir şey hakkında bana soru sorma) .» **(el-Kehf (18), 70)** âyet-i kerimesinde bu teslimiyetin ölçüsünü göstermektedir. Bu sevgi ve irtibat, müridin kalbini, zâtî sıfatlarla tahakkuk etmiş ve müşâkede makâmına ermiş bir şeyhe bağlamak, onun şekil ve sûretini huzûrunda ve gıyâbında hayâlen canlı tutmaktan ibârettir. Zira böyle kimseler: «Gördüklerinde Allah'ı hatırlatan», kendileriyle bulunanları salâha erdiren yüce şahsiyetlerdir. Şeyh, Allah Rasûlü'nün kalbinden üzerine feyz ve nûr inen bir oluk gibidir. Hz. Peygamber büyük bir nûr okyanusudur. Müridin kalbi nûrânî küçük bir havuz.. Meşâyih'in kalbi ise kıyısı olan bir denize benzer. Allah katından ilâhi feyz ve bereketler Hz. Peygamber'in kalbine, oradan silsiledeki şeyhler vâsıtasıyla mürşidine, oradan da müridin kalbine iner. Zikir esnâsında bir fütûr ârız olursa mürid, «**Sâdıklarla beraber olun**» âyeti ve «**Kişi sevdiği ile berâberdir**» hadîsi gereğince şeyhini hatırlasın. Onun şekil ve sûretini hayâlinde canlandırınsın. Müridin şeyhinde fânî olması, kendi tavır ve davranışını yitirerek, şeyhinin tavrına bürünmesi, Rasûlüllah'da fenâ'ya başlangıç, Rasûlüllah'da fenâ ve O'nun ahlâ-

kıyla ahlâklanmak da Allah'ta fenânın başlangıcıdır. Şeyh'de fenâ olmak demek, onun ahlâkı ile ahlâklanmak ve onun özellik ve güzelliğini elde etmek demektir. Fenâ, müridleri Allah'a ulaştırıcı müstakil bir yoldur. **(Şa'râni'nin Hadîkası)** Eğer râbîta ile muhabbet arasındaki fark nedir? diye sorarsan, «Bunlar biri bulununca diğeri de zaruri olarak bulunması gereken şey» diye cevap veririm.

İsmail Hakkı Bursevî Râbîta'yi, hakîki râbîta ve tabiî râbîta olmak üzere ikiye ayırmakta ve şöyle izah etmektedir.

Evliyâ ve enbiyâya duyulan muhabbet râbîta-i hakk, evlât, akraba, eş ve dosta duyulan sevgi de râbîta-i tabi'idir. er-Rûm süresi'nin 21. âyeti bu tabiî râbîtaya şöyle işaret etmektedir:

«O'nun âyetlerinden biri de, kendileriyle kaynaşmanız için size kendi nefislerinizden eşler yaratması ve aranıza sevgi ve merhamet koyması (arada bir akrabalık bağı olmaksızın sizleri yakınlaştırması)'dır. Düşünen bir kavim için ibretler vardır.» **(Rûhü'l-be-yân)**

Râbîtaya Karşı Çıkmanın Hükümü

SORU:

Peygamberlerden veya velîlerden birini seven ve onlara kalbini bağlayan müridin, iki kaşının ortasında onları sûret ve şekillerini veya rûhâniyetlerini tahayyül etmesi , onların hareket, söz ve davranışlarını düşünüp, kendisine yön vermeye çalışması tabii ve zarûri iken, buna karşı çıkan birinin, adı geçen şekilde yapılan râbîta puttur. Enbiyâ ve evliyâyâ muhabbet ve onlara kalbi bağlamak, bu irtibat ile onlardan

feyz almaya çalışmak câiz değildir. Böyle râbîta yapanlar kâfirdir dese, böyle bir kimseye şer'an ne lâzım gelir?

CEVAP:

İtikadını yenilemesi gerektiği gibi, şer'an te'dibi ve imânını tâzelemesi de gerekir. Çünkü «Bir müslümana kâfirdir diyen kâfir olur» buyurulmuştur. Sevdiğinin şeklini, sûretini ve hayâlini, iki kaşının ortasında farzetmek, ve onu orada tahayyül etmek ibâdetin tâ kendisidir. Dünyevî olsun, uhrevî olsun birini seven her âşıkın tavrı budur. Sevgi ve râbîta en kestirme bir yoldur. Hz. Peygamber sallâllahü aleyhi ve sellem) buna işâretle şöyle buyurmuştur:

«Nefsim yed-i kudretinde olan Allah'a yemin olsun ki, bir kula, kendisinden, ana-babasından, çoluk-çocuğundan ve bütün insanlardan daha sevgili olmadığım müddetçe o kul iman etmiş olamaz.»

Bir başka hadis-i şerifte ise Hz. Ömer radiyallahü anh:

«Yâ Rasûlâllah, ben seni kendi nefsimden daha çok seviyorum» dediğinde Rasûlüllah sallâllahü aleyhi ve sellem) **«İşte şimdi îmanın kemâl ermiştir»** diye Hz. Ömer'i müjdelemiştir. Yine Hz. Peygamber sallâllahü aleyhi ve sellem: **«Beni seven, Allah'ı sevmiş, bana itâat eden Cenâb-ı Hakk'a itaat etmiş olur»** dediği zaman münâfıklar, «Bize yasakladığı şirke kendisi bizzat yaklaşıyor ve âdetâ hristiyanların İsâ'ya yaptıkları gibi bizim de kendisini rabb olarak benimsememizi istiyor» diyerek karşı çıktıkları zaman:

«Rasûle itâat eden muhakkak Allah'a itâat etmiştir» âyeti nâzil olmuştur. Burada gerçekte emreden Allah, o emri bize ulaştırırsa Hz. Peygamber'dir. Ki-

şeye gereken Rasûlüllah'ı sevmesi, O'na ve Allah'ın veli kullarına tâbi olmasıdır. Evliyâullah'a uymak, Rasûlüllah'a uymadan yapılamaz. «**Kişi dâima sev-dikleriyle berâberdir.**» (Rûhü'l-beyân)

Râbitayı isbât eden açık delillerden biri de:

«Allah ve melekleri peygamber'e salât etmekte, (onun şerefini gözetmeğe, şânını yüceltmeğe özen göstermektedir.) Ey inananlar! Siz de O'na salât edin (Allahümme salli alâ Muhammed, diyerek şânını yücelt-meye özen gösterin) içtenlikle selâm edin (es-selâmü aleyke eyyühe'n-nebiyyü.) diyerek, esenlik dileyin.» Burada Hz. Peygamber'e salât'dan maksad, üzerimize rahmet-i ilâhiyi celbetmek, onun bize vesile ve yol gösterici olmasını talep etmektir. Nitekim bir hadis-i şerifte: «**Bana salât ü selâm getirmekle Allah ü Te'âlâ'ya ulaştırıcı bir vesile arayınız**» buyurulmuştur. Kadı İyaz: «Peygamberlerin dışında kalanlar için Allah'tan salât dilemek rahmet, peygamberler içinse şeref ve keremde artış talep etmek demektir» şeklinde açıklamıştır. (**Şifâ-i şerif**) Allah'tan salât, vuslat; meleklerden salât, rifat ve yücelik; ümmetten salât ise kitap ve sünnete ittibâ, muhabbet ve hikmettir. Hz. Peygamber'e salât ü selâm getirmek, ledünni ilimleri ve ilâhi ma'rifetleri O'nun yüce rûhâniyyetinden elde etmek için bir feyz yoludur. Böylece Hz. Peygamber ile kendisinden feyz almak isteyen arasında salât ü selâm ile rûhâni bir bağ kurulmuş olur. Bu alâka ma'nevi olduğu için ikisi arasındaki böyle bir ilginin uyan-dırılması gerekir. Bu yüzden Hz. Peygamber'e salât ü selâm getirilmesi emredilmiştir. Salât ü selâm, tam bir kalb huzuru ve kâmil bir muhabbetle, ma'nâsı derinliğine düşünülerek, ve tefekkür edilerek yapılmalıdır. Öyle ki O'na «Allahümme salli alâ muhammed..»

diyerek salât getiren ve «es-selâmü aleyke eyyühe'n-nebiyyü..» diye selâm eden kimsenin, Hz. Peygamber'e yönelmesi, O'nun şemâilini tasavvur etmesi ve hayâlinde canlandırması gerekir. Kalbini Rasûlüllah'ın kalbine rabt etmelidir. Feyz almak için elzem olan usûl budur. Bu, akl-ı selim ve tab'-ı müstakim sâhibi kimsenin anlayacağı kadar açık bir gerçektir. Ancak okuduğunu anlamayacak, ismi geçen peygamberi tanıyamayacak kadar câhil olan kimse bu tahayyülden mahrum kalır. Çünkü dille söylenen ve kendisi gözle görülmeyen bir şeyin, hayır olsun, şer olsun tasavvur ve tahayyül edilmesi zorunludur. Bu hatırlama sevgi ve muhabbet ile olacağı gibi, kin ve düşmanlıkla da olabilir. Bir insanın yanında bir şey söylendiği ya da görüldüğü zaman, sultan, filân şeyh, filân âlim, filânca kız, filânca yahûdî diye anıldığında, kişinin zikredilen veya görülen sûretini hayâlinde canlandırması, onu hayâl hazinesinde saklaması, yüzünü iki gözünün ortasından canlandırması, şahsını ve sûretini gözleri önüne getirmesi kendiliğinden olan bir hâdisedir.

Öyle ki, bu hayâli gözönünden kaybetmek asla mümkün olmaz. Eğer böyle bir tefekkül, tezekkür ve hayâl, mecâzî bir sevgi ve şehvî bir duygudan kaynaklanırsa, bedende keskin bir harâret hâsıl olur ve insandan meni gelebilir. Eğer bu da devam eder ve kişi sevgilisi ile sıcak bir ilişkiyi hayâl ederse, sanki onunla münâsebette bulunmuş gibi olur. Aynı şekilde bu tür tahayyül, kin ve düşmanlıktan kaynaklanırsa o takdirde kin, hırs ve düşmanlık artar. Kişinin her hatırlamasıyla bu kini ve düşmanlığı da bilenir. Ondan şiddetle nefret etmeye başlar. Böylece içi sıkılır, kalbi daralır, iç dünyâsında gösterdiği etki kişinin dışına vurur, sâhibine zarar verebilir. Onun bedenini

hasta yapar. Bunların misâli çokça görülmüştür. Aynı şekilde böyle bir tahayyül, tasavvur, tezekkür ve tefekkür Allah'ı sevme şeklinde tecellî eder, O'nun peygamberinden istifâde, istifâza, istimdâd ve tevessül için duyulan sevgiden meydana gelir ve O'nda kalbindeki ilâhi feyzlerin kendi kalbine yansımalarını istemekten hâsıl olursa, o takdirde, dünyâdan yüz çevirme, dünyevî ilgi ve alâkalardan sıyrılma ve yalnızca Cenâb-ı Hakk'a yönelme, ilâhi feyz ve bereketlerin kalbe yansımaları, Allah'ın ve Rasûlü'nün ahlâkı ile ahlâklanma, mürşidinin ve şeyhinin davranış ve kıyâfetine bürünme, ilâhi muhabbetin artması, gaflet ve unutkanlıktan kurtularak Allah'ı daha yakın hissetme, vuslat, fenâ fi's-şeyh'den sonra fenâ fi'l-lâh gibi Allah'ın râzı olduğu, makbul, pek çok rûhânî te'sirler meydana gelebilir.

Fenâ fi's-şeyh: müridin, doğru yolda yürüyen, ahlâk-ı İslâmiyye'den ayrılmayan şeyhinin, ahlâk ve davranışlarını benimsemesi, böylece Allah'ın rızasına ermeye çalışmasıdır. Çünkü müridin mürşidine olan sevgisi yalnız Allah içindir. Eğer o, şeyhinin doğru yoldan saptığını ya da dinden döndüğünü görse, derhal ondan yüz çevirir. Asla onu sevmez. Aksine böyle bir davranış karşısında kını bilenir ve ona buğz eder.

Yukarıda anlatılan şekliyle râbîta ve muhabbet gerçekleştiğinde, diğer güzel te'sirler de kendiliğinden meydana çıkar. Görüldüğü gibi râbîta, tam bir sevgi ve bağlılıktan ibârettir. Böylesine bir bağlılık zaruri olarak beraberinde: «Kişi sevdiğini çok anar» muktezasınca, teveccüh, tasavvur, tefekkür ve kalbi bağlamayı da getirir. Ashâb-ı kirâm Hz. Peygamber'in mübârek şahsını görerek bildikleri, salât ü selâmın

ma'nâsını da kavradıkları halde, gözlerinin nûru, hayatlarının ruhu olan peygamberin, güzelliğini tahayyül etmeden, şahsını kalblerinde canlandırmadan onların salât ü selâm getirmeleri nasıl düşünülebilir? Bu mümkün değildir. Nitekim: Düşünmeden, tahayyül ve tasavvur etmeden bir şeyi istemek muhaldir» buyurulmuştur. Çünkü istek, istenilen şeye karşı kalbin bütünüyle yönelmesi şeklinde açıklanmıştır. İmam Gaz-zâfî, İhyâu ulûmiddîn'inde bu konuya işâretle şöyle demektedir: Namazda «es-selâmü aleyke eyyühe'n-nebiyyü» derken, Hz. Peygamber'in yüce şahsını ve şemailini kalbine getir ve öylece selâm ver. Şunu kat'iyyetle bil ki, selâmın O'na ulaşıyor ve O da daha güzeliyle sana karşılık veriyor. Böyle selâm verirken, Hz. Peygamber'i sevmeksizin, O'nun şahıs ve sûretini tahayyül etmeden, yüce zâtını düşünmeden getirilen, salât ü selâm'ın sahibine faydası pek az olur.

SORU:

Hz. Peygamber sallâllahü aleyhi ve sellem'e veya Cenâb-ı Hakk'ın vefî kullarından birine râbîta yapılırken, bu râbîta ve tahayyül onların şahıslarına, şemâil-i şerife ve bedenî sûretlerine mi yapılacak? Yoksa, yüce ruhâniyetlerine mi yönelik olacak?

CEVAP:

Her ikisi de câizdir. Eğer râbîta eden kimse, onların şemâil ve sûretlerini hayâlinde tutabiliyor, onların tavır ve kıyâfetlerini zihninde muhâfaza edebiliyorsa bedeni yapılarına, aksi halde yalnızca rûhâniyetlerine yönelerek râbîta yapması yeterlidir. Her ikisinde de aslolan, müridin, davranışlarında kendinden çok iyi olan birini benimsemesi ve ona benzemeye çalışmasıdır. Kitaplarda kaydedildiği şekilde Hz. Peygamber'in şemâil-i şerifesini ve hilye-i aliyyesini zi-

hinde tutmak mümkün olmadığı takdirde, O'nun yüce rûhâniyyetine yönelmek ve öylece düşünmek yeterlidir. Kalbi, Hz. Peygamber'e büyük bir sevgi ile bağladıktan sonra, bedeni yapısını ve sûretini imkânlar ölçüsünde karşımızdaymış gibi tahayyül etmek kâfidir.

Böyle bir irtibat ve ma'nevi alâka Hz. Peygamber ile mürid arasında rûhâni bir yakınlık meydana getirir. Böylece ma'nen kâbiliyeti olan sâlikin hâli ve makamı yükselir. Öyle ki, Hz. Peygamberin rûhâni yapısı, onun tavır ve davranışlarında tezâhür etmeye başlar. Böylece râbitadan arzulanan netice de elde edilmiş olur. Bunu yapabilme gücüne sâhip olmayan bir mürid için, Hz. Peygamber'in ma'nen ve ahlâkan mirasçısı durumunda bulunan, Allah'da ve Rasûlullah'da fâni olan bir mürşide intisabı gerekir. Ki şeyhi, sohbetleri, söz ve davranışları vâsıtasıyla Rasûlullah'da ve Allah'ta fâni olmaya, kendi istek ve arzulan ile değil, Allah ve Rasûlünün emir ve yasakları istikâmetinde hareket etmeye yönelebilirsin.

Eğer yaşayan bir mürşid bulma imkânı yoksa o takdirde, söz ve davranışlarını daha rahat anlayabileceği Abdülkadir Gîlânî (Şâh Nakş-bend, Mevlânâ Celâleddin-i Rûmi gibi meşhûr meşâyihden birinin rûhâniyyetine teveccüh etmelidir. Bunu öncelikle yapmak daha iyidir. Müridin vâsıtasız olarak Rasûlullah'a yönelmesi, tavır ve davranışlarına sünnet-i seniyyesiyle yön vermesi de mümkündür. (İbrahim Fasih Efendi'nin. Râbîta Risâlesi'nden alınmıştır.)

Delâil-i Hayrân şârihi Fâsî Efendi: «İnsanların en iyisi, bana salât ü selâmı en çok getirendir» hadis-i şerifinin açıklamasında şöyle demektedir: Çünkü; Hz. Peygamber'e salât ü selâm'ı çokça getirmek «Seven,

sevdiğini çok anar» sözü gereğince, Hz. Peygamber'e duyulan sevgi ve bağlılığın şiddetinden, O'nun sünnetlerine uymanın kuvvetinden kaynaklanır. «Kişi sevdiği ile berâberdir.», «Seven sevdiğine itâat eder» sözlerinde de ifâde edildiği gibi, salât ü selâm getiren kimsenin rûhu ile Hz. Peygamber'in rûhâniyeti arasında bir yakınlık ve tanışma, bir dostluk, irtibat ve alâka meydana gelir. İnsan böylece Rasûlullah'a karşı insanların en iyisi olma özelliğini kazanır.

Hz. Peygamber'e salât ü selâm getirmenin en önemli faydalarından biri de, O'nun yüce zâtına has haslet ve özelliklerin, o kişinin hayatına yansması ve onda değişmez karakter hâlinde yerleşmesidir. Öyle ki Peygamber sevgisi, o kimsenin gönlüne öyle sağlam bir şekilde yerleşir ki, salât ü selâm getiren ile Efendimiz arasında bir ülfet, bir yakınlık hâsıl olur. Bu sevgi ve yakınlık O'na ve O'nun sünnetlerine uymaya, sünnetlerine uymak da Cenâb-ı Hakk'a yakınlık ve visâle sebep olur. Nitekim: «Kim Allah'a ve Rasûlüne itâat ederse işte onlar Allah'ın kendilerine nimetler verdiği peygamberlerle, sıddîklarla, şehidlerle, iyi insanlarla berâberdirler. Onlar ne iyi arkadaşdır.» **(en-Nisâ (4), 69)** âyet-i kerimesi ile «Ruhlar toplu halde bulunan bir ordu gibidir. Orada tanışık olanlar dünyâda birbiriyle uyuşur, tanışmayan ve uyuşmayanlar ise burada da birbirine zıd düşerler» hadis-i şerifi bu konuya işâret etmektedir. (Fâsfi Efendi'nin şerhi burada sona erdi.)

Namazın sıhhati için Kâ'be-i Muazzama'ya yönelmek nasıl gerekli ise, Cenâb-ı Hakk'a yönelmek için de O'nun Rasûlüne kâmil bir ittiba gereklidir. Kalbi, O'na, O'nun peygamberliğine ve kendisi ile Allah arasında Rasûlullah'ın bir vâsıta olduğuna bağlamak,

böylece Muhammedi feyze nâil olmak lâzımdır. Bu bağlılık, Hz. Peygamber'in dışında diğer peygamberlerden birine yönelik olmamalıdır. Onlar her ne kadar peygamber iseler de, kalbi Muhammed Aleyhisselâm'a bağlamadıktan sonra, kendilerinden bir feyz ve bereket hâsıl olmaz. Nitekim, Allah'ın birliğine inanan ve bunu ikrar eden Yahudilerin, kalblerini yalnızca Mûsâ aleyhisselâm'a bağlamalarından bir feyz alamamaları da bunu göstermektedir. «Mûsâ hayatta olsaydı yahûdiler de ona yetişselerdi, bana uymaktan başka bir yol bulamazlardı» hadisi de aynı konuya işâret etmektedir. «Kim İslâm'dan başka bir din ararsa ondan (bu din) aslâ kabûl olunmaz ve o, âhirette en büyük zarara uğrayanlardandır.» (Âl-i İmrân (3), 85) âyetinde bu feyz ve nasibsizliğe atıfta bulunulmuştur.

Hz. Peygamber'e yönelik olarak yapılan râbitanın aslı, sâlikin bütün ma'nevî lâtifelerini Peygamberimizin lâtifelerine yönelterek, büyük bir edep ve tazarrû' içinde ondan feyz almaya çalışması ve araya başka bir vâsitanın girmemesi demektir. Eğer kabiliyeti var ise bir mürid için en iyi yollardan biri budur. Aksi halde, yaşayan bir mürşidin delâletiyle kemâl kazanmaya bakmak gerekir.

Vefîler ve Tasarruf

SORU:

Büyük peygamberlerin veya evliyayı kirâmın ma'nevî ve rûhânî tasarrufları, aynı anda muhtelif bölgelerde bulunan ayrı ayrı şahıslara yine ayrı ayrı şekillerde tezâhür edebilir mi?

CEVAP :

Bunların hepsi de vâki ve sâbittir.

İki âlemde tasarruf ehlidir rûh-ı velî.
 Deme kim bu mürdedir, bunda nice derman ola!
 Rûh, şemşir-i gıdâdır ten, ğılâf olmuş ona
 Dahî a'lâ kâr eder bir tîğ kim uryân ola.
 (Müftî-i's-sakaleyn Kemal Paşa)

«O (kadın) andolsun ona niyeti kurmuştu. Eğer Rabb'ının bürhânını görmemiş olsaydı (belki Yûsuf da) onu kasetmiş gitmişti. İşte biz ondan fenâlığı ve fuhşu ber-taraf edelim diye böyle (bürhân) gönderdik. Çünkü o, (tâatda) ihlâsa erdirilmiş kullarımızdandı.» **(Yûsuf (12), 24)** âyet-i ker'besindeki bürhânı, müfessirlerin çoğu Hz. Ya'kub'un oğlu üstündeki tasarrufu ve O'nun imdâdına yetişmesi şeklinde açıklamışlardır ve şöyle demişlerdir:

Hız. Ya'kub aleyhisselâm elini uzatarak Hız. Yûsuf aleyhisselâm'a gözüktü ve eliyle göğsüne vurdu. Böylece Yûsuf'un şehveti dindi ve kadına yaklaşmadı. Eğer Cenâb-ı Hakk'ın bu delilini görmeseydi, Yûsuf'un münâsebette bulunma ihtimâli vardı. Buna işâreten âyette geçen «Levlâ»nın cevâbı olan «le-câme'a» hazfedilmiştir. **(Keşşâf Tefsiri)**

Bir velinin velâyeti ve kendini her an Allah'a yakın hissetme hâli sürekli olarak gerçekleştiği takdirde, onun muhtelif şekillerde tasavvur edilmesi mümkündür. Muhal değildir. Çünkü burada çeşitli şekilde hissedilen ve gözüken onun rûhâniyetidir. Bu durumlar ma'rifet ehli tarafından çokça müşâhede edilmiştir. (Süyûtî'nin Kitâbü'l-müncelî'sinden alınmıştır.)

Allah'ın veli kulları, bedenlerinde, ilâhi nefha olarak bulunan rûhlarını hâkim kıldıklarından muhtelif şekil ve sûretlerde gözükebilirler. Onların, hayatlarında ve ölümlerinden sonra keramet göstermesi ve

tasarrufta bulunması mümkündür. **(Hamevi, Nefehâtü'l-kurb)**

Dünyâda rûh yetmiş-bin şekil ve sûrette, Berzah'ta ise daha çok şekil ve çeşitlerde gözükebilir. **(Mevlânâ Hâlid, Râbîta Risâlesi)**

Şeytan, Hz. Peygamber sallâllahü aleyhi ve sellem'in kılığında gözükedemediği gibi kâmil bir veli'nin sûretinde gözükmeye de güç yetiremez. **(Fethu'l-bârî, Şerh-ı Sahîhi'l-Buhârî)**

Dünyâda ruh, kınında duran kılıç gibidir. Ölüm-den sonra ise beden kılıfından sıyrılmış kılıca benzer. Kınından çekilmiş kılıç, elbette kınındaki kılıçtan daha çok iş yapabilir. **(Kemal Paşa)**

Evliyâullah'ın müridlerine gözükmesi ve bağlılarının kendisinden feyz alması, ölümlerinden sonra bile mümkündür. **(Şerhu'l-mevâkîf)**

SORU:

Cennet ehli olup olmadığı, hüsn-i hâtımeyle gidip gitmediği bizce meçhul olan, mezhep imamları, müçtehitler, ulemâ ve meşâyihin kabirlerini ziyâret etmek, onlardan delâlet ve kılavuzluk istemek, himmet ve yardım talep etmek ve onlara râbîta etmek nasıl câiz olur?

CEVAP:

«Amma, kim Rabb'ının makamından korktu ve nefsinin hevâ (ve hevesin)den alıkoysa, işte muhakkak ki cennet, onun varacağı yerin tâ kendisidir.»

(en-Nâzi'ât (79), 40-41) âyet-i kerimesine göre onların cennet ehli olduklarına hükmedilir.

Velilikleri tevâtürle sâbit ve velâyetiyle meşhur olan kimseler: «Muhakka ki Allah, iyi hareket eden

ihsan sâhiplerinin mükâfatını zâyi' etmez.» **(et-Tevbe (9), 120)** âyet-i kerimesinin hükmü gereğince cennete girerler. Biz onlar hakkında hüsn-i zan besler ve zâhirlerine göre hükmederiz. İç dünyâlarını ancak Allah bilir. «Ölülerinizi hayr ile hatırlayıp anınız» hadîsi de bizi böyle davranmaya sevketmektedir. Bu yüzden onlardan delâlet istemek, onlar için «Allah razı olsun». «Allah rahmet eylesin» demek câizdir.

SORU:

Peygamberlerin ve evliyâyı kiramın isimlerini, özelliklerini ve ahlâki davranışlarını hatırlayıp, anınız, onların hayat hikâyelerini birbirinize sıkça anlatınız. Söz ve davranışlarınızda onlara uyunuz. Onların güzel hasletlerini kıyamete kadar aranızda yaşatınız şeklinde âyet ve hadislerde teşvik edici açık hükümler var mıdır?

CEVAP:

Vardır, ve bunların hepsi de güzel ve en faziletli kulluk görevlerinden biridir. Nitekim Cenâb-ı Hakk «Peygamberlerin haberlerinden - onunla kalbini (tatmin ve) tesbît edeceğimiz - her çeşidini sana kısra olarak anlatıyoruz. Bunda (bu sûre ile) de sana hak ve mü'minlere bir öğüt ve muhtıra gelmiştir.» **(Hûd (11), 120)** âyet-i kerimesinde buna işâret etmektedir. Bu kıssaların anlatılması, Hz. Peygamber'in yakın'ini artırmak, nefsinin daha da güzelleştirmek, böylece kalbini takviye etmek gayesine bağlanmaktadır. **(Rûhül-beyân)** Aynı şekilde: «İbâdetde kuvvet, dinde basiret sâhibi olan kullarımız İbrahim, İshâk ve Ya'kub'u da an.» **(es-Sâd (38), 45)** «İsmail'i, Elyesa'ı ve Zülkifl'i de an. İşte bütün bunlar, hayırlı (insan)lardı.» **(es-Sâd (38), 48)**

Bu âyetlerde, Muhammed Ümmetinin dilinde son-

suza dek anılacak olan peygamberlerin güzel hasletlerini ve onların şerefli hallerini hatırlama ve anmaya teşvik vardır. «At ölür meydan kalır, yiğit ölür şan kalır» atasözü de bu ma'nâyı doğrulamaktadır. Hz. İbrahim'den naklen Cenâb-ı Hakk eş-Şu'arâ Sûresi'nin 83 ve 84. âyetlerinde şöyle buyurmaktadır: «Rabbim, bana hüküm (dünyâda, ümmetimin beni kendisiyle seveceği ve yine onunla öveceği, eseri kıyâmete kadar yaşayacak olan güzel bir şan ve şöhret veya Hakk'ın hilâfetine ve halkın riyâsetine kabiliyet kazanacağım bir olgunluk) ihsân et ve beni sâlihler zümresine kat. (Benden) sonrakiler içinde, benim için (bir) lisân-ı sıdk (benden sonraki ümmetlerin hayır ve iyilikle anacağı, övgü ile söz ederek ibret alacakları güzel bir zikir ve en büyük devlet olan bu zikrin kıyâmete dek kullarının dilinde yaşayıp yaygınlaşmasını) ver.»

Bir kimsenin hayır ve iyiliklerinin dilden dile dolması ve kıyamete dek bu güzel nâm ve şânını sürdürmesi: «Cenâb-ı Hakk bir kulunu sevdiği zaman, arz ve semâdaki mahlûkâtının gönlüne de o kulunun sevgisini ilka eder. Böylece denizlerdeki balıklar, göklerdeki kuşlara varıncaya kadar bütün mahlûkat o kulu sever» hadîs-i şerifi gereğince Allah ü Te'âlâ'nın sevgi ve rızasını kazanmanın bir delili olmasındandır. **(Rûhü'I-beyân)**

Evliyâullahı zikrederek (rûhâniyetlerini celbetme) Allah'ın ordularından bir ordudur. **(Şa'rânî)**

Netice olarak şunu söyleyebiliriz: Her hangi bir şahsın şekil ve sûretinin iki kaş ortasında, iki göz arasında, kalb gözlerinde veya hayâl hazînesinde tasavvur edilerek canlandırılması mı? düşünce merkezinde saklanması mı? gerektiği ihtilâflıdır. Böyle bir

tahayyül aşın sevgi, şiddetli kin ve düşmanlık ve şehvet fazlalığından kaynaklanabilir. Bu sebeplerden birine bağlı olarak meydana gelen tasavvur, her insanda değişik şekilde tezâhür edebilir. Güzel bir hanımı hayâlinde canlandırdığın takdirde senden meni geldiğini görebilirsin. Aynı şekilde, hanımınla münâsebet hâlinde iken, onu yabancı ve güzel bir hanım olarak tahayyül ettiğin zaman, sanki o hanımla münâsebette bulunmuş gibi olursun. Bu yüzden fıkıhçılar, münâsebet hâlinde yabancı bir kadını düşünmenin mekrûh olduğunu ileri sürmüşler, bazıları da münâsebetin lezzetini artırması sebebiyle bir mahzûru olmadığını söylemişlerdir.

Yine kalbine düşmanını getirdiğin ve onun sûretini gözönünde canlandırdığın zaman, boydan boya terler, ona karşı büyük bir kin ve hırs duymaya başlarsın. Kötü ve karanlık yöne olan râbıta böyle olunca, iyilere ve iyiliğe yönelik râbıta nasıl olur? düşünün. İlâhi feyz ve bereketlerin kaynağı olan enbiyâ ve evliyâyâ râbıta etmenin şirk ve haram olduğuna hükmetmek konusunda nasıl Allah'tan korkmazsın? (Allah bize yeter ve O ne güzel yardımcıdır.)

Türbelere Hürmet ve Ölülerle Râbıta

SORU :

Sûfilerin yaptıkları gibi, enbiyâ ve evliyânın kabirlerini ziyâret etmek, ziyâret ederken ayakta veya oturarak kabirdeki zâta büyük bir kalb huzûru ile yönelerek râbıta etmek, onlardan feyz, bereket ve delâlet istemek, şefâat, yardım ve himmet dilemek, teberrüken de olsa, Ravza-i Mutahhara'nın etrâfındaki demir parmaklıkları veya evliyâullahın kabirlerini

öpmek, hayatta iken veya ölmüş olan velîleri, vuslata ermek için vesile ve vâsita edinmek şer'an câiz midir?

CEVAP:

Hepsi de câiz, dinen doğru ve güzel kabûl edilen durumlardır. Dört mezhebin büyükleri, ölmüş ya da hayatta bulunan enbiyâ ve evliyadan birini Allah'a vuslatta vesile edinmek ve onlardan delâlet istemek câizdir demişlerdir. Aynı şekilde enbiyâ ve evliyânın kabirlerine teveccüh ve onlardan yardım ve kılavuzluk istemenin de hükmü böyledir. Ziyâret eden zât, onlar sanki hayattaymış gibi veya onların huzûrundaymış gibi bir edebe bürünür. Du'âdan sonra rûhlarına fatiha okumak ve kabir sâhibinin ismini zikretmek câiz ve dinen de doğru olan bir husûstur. Ravza-i Mutahhara'yı ziyâret etmek, Hz. Peygamber'in yüce rûhâniyetinden şefâat dilemek ve yardım istemek, dört büyük halîfe ile diğer ashâb-ı kirâmın kabrini ziyâret etmek, onların rûhâniyetlerinden istimdâd, kabirlerini hürmeten öpmek men'edilmemiştir. **(Fetâvâ-yı Halili)**

Enbiyâ ve evliyânın kabirlerini (veya etrafındaki demir parmaklıkları) teberrüken öpmek câizdir. **(Bâcûri)** Uykuda veya uyanıkken iki kişinin bir tek kişiliğe bürünmesi ve âdeta tek şahıs hüviyetinde gözükmesi câizdir. Defalarca vukû bulmuştur. Bu tür karakter ve şahsiyetlerin birleşmesi aradaki sevgi bağını öylesine kuvvetlendirir ki, iki şahıs asla birbirinden ayırt edilemez. Beş esas denilen (Zât, sıfat, ef'âl, ahvâl ve merâtib) özellikleri bakımından birbirinde özdeşleşmiş kişiler arasında veya bu kişi ile evvelki evliyâullah arasında bir şahsiyet ve tavır birliği meydana gelir. İsteddiği zaman bunu gerçekleştirebilir. (Bugün kişilik ve karakter tansıması şeklinde yorumla-

nan bu husûsa Şerhu'l-meşânk'da «men re'âni fekad rae'l-hakk.» hadisinin şerhinde işâret edilmiştir.)

İmam Fahreddin-i Râzi, Metâlib-i Aliyye'sinde, ölüleri ve kabirleri ziyâret etmekten nasıl faydalanılacağını soran Ğavri Sultanı Melik Salih'e bir risâle yazarak şu cevâbı vermiştir.

Burada sözü uzatmamak için size oldukça kısa ve özlü bilgileri hatırlatıyorum. Beşeri nefislerin, bedenden ayrıldıktan sonra da varlığını devam ettirdiği, bedene bağlı olduğu zamankinden daha kuvvetli olarak mâni ve perdelerin yok olması, âhîret ahvâline âit bazı sırların keşfi gibi cüz'iyâtı idrâk edebildiği bize gösterilmektedir. Kat'i delillere dayalı olan bilgiler zarûri bilgi hâline dönüşür. Dünyâdaki rûhânî nefisler, bir toz ve buhar bulutu altındadır. Beden aradan kalkınca bu nefisler parlar, cilalanır ve pırıl pırıl olur. Böylece onlarda bir kemâl, incelik ve olgunluk meydana gelir. Bu giriş mâhiyetindeki bilgileri öğrendikten sonra şunları söyleyebiliriz:

Bir insan, rûhânî yönden güçlü, ma'nevî cevheri kuvvetli, kâmil ve te'sîrli bir zâtın kabrine gittiği zaman, başında bir müddet durur ve düşünür. Türbenin ve türbedeki zâtın te'siri altında kalır. Ziyâretçi ile türbedeki zât arasında bir alâka ve etkilenme hâsıl olur. Ölü olan zât ile türbesinin birbirine bağlantılı olduğunu bilirsin. Böylece hayatta olan ziyâretçi ile mezarda bulunan zât arasında, yüz-yüze ve karşı-karşıya gelmekten kaynaklanan bir mülâkat ve görüşme vukû bulur. Sanki karşılıklı iki kişi gibi birinden diğerine nûr ve güzel hasletler yansımaya başlar. Birinden diğerine yönelik olarak cereyan eden bu transfer ile, ziyâretçide ve ziyâret edilende rûhânî te'sirler ve ma'nevî faydalar ortaya çıkar. İşte bu durum zi-

yâretin şer'iliğinin asıl delillerinden biridir. Bunun dışında kalan bir takım esrârın, daha ince ve narin nüktelerin husûle gelmesi de uzak bir ihtimal değildir. İlmînin tamâmı ve esas gerçeklerini yalnızca Cenâb-ı Hakk bilir. (Fahredden Râzi'nin sözleri burada bitti.)

Bir hadis-i şerifte: «Yalnızca şu üç meşid için yolculuğun ve sehâhatin güçlüğüne katlanılır» buyurulmuştur. Burada kastedilen kabirler değil meşidlerdir. Diğer bir hadis-i şerifte de: «Ölümünden sonra beni ziyâret eden, sanki hayatta iken beni ziyaret etmiş gibi olur» buyurulmuştur.

V. BÖLÜM

TEVECCÜH - KERAMET - VELÂYET

TEVECCÜH NEDİR?

SORU:

Nakş-bendiye meşâyihinin mürîdlerine teveccüh etmeleri câiz midir?

CEVAP :

Câizdir ve güzel kabûl edilen bir davranıştır. Bir hadiste: «Mü'min, mü'minin aynasıdır» buyurulmuştur. Yâni: Kalblerde olan şeyler birinin kalb aynasından diğerinin kalbine yansır. Kalbde bulunan zikrin nûru, kalb aynasından karşısında bulunan kimseye akseder. Öyle ki bu akis, hayvanı, cansız cismi bile zikirle konuşturur. Nitekim Dâvud Aleyhisselâm'a böyle bir hâdisenin vâki, olduğunu Cenâb-ı Hakk şöyle anlatmaktadır: «Biz onu(n fetvâsını) hemen Süleyman'a anlatmıştık. (Zaten) biz, her birine hüküm ve ilim vermiştik. Dağları ve kuşları, Dâvûd ile birlikte tesbih etmek üzere, râm etmiştik. (Bütün bunları) yapanlar bizdik.» **(el-Enbiyâ (21), 79)** Burada dağların Dâvûd'la birlikte Allah'ı tesbih ettiği, bütün kuşların yalnız O'na yönelik olarak zikretmek için toplandığı anlatılmaktadır.

Selmân ve Ebidderdâ Hazretlerinin, başına gelen bir hâdisde de şöyle nakledilmektedir: «Biz zikir ve tesbihlerini duyduğumuz halde yemekleri yiyorduk.» Ma'rifet ehli olan velilerin himmetleri, bakışları, yönelişleri, nefesleri, dokunuşları ve sohbetlerinde muhâtapları için çok büyük te'sirler vardır. Bunu ancak tadan bilir. Aksi halde bilmek mümkün değildir. Aynı

şekilde, eskiden beri hikmet ve mantık gibi ilimlerin, üstâdlann, öğrencilerin kalbine teveccühü ile öğrenildiği, tam bir riyâzattan sonra bu ilimlerin öğrencilerin kalbine ilkâ edildiği meşhûrdur. Sokrat, Hipokrat ve Aristo gibi filozofların hikmet ilmini öğrencilerinin kalbine ilkâ etmeleri husûsundaki tasarrufları sâbit olunca, mâ'rifet ehli âlimlerin ve velilerin kalbinden müridlerin kalbine teveccühün ve tasarrufun faydasını inkâr etme imkânı ortadan kalkar. Zâhiri bakış ve teveccühün faydası âlimler şöyle dursun en câhil kimseler tarafından bile bilinmektedir. Zira konuşan kimsenin hitâbını muhâtabına, sırt sırta değil de yüz yüze yapmasında büyük faydalar vardır. Bu yüzden öğrenciler ders anlatırken hocalarının yüzlerine, ve ağızlarına bakarlar. Eğer sırt-sırta ders vermek ve kolayca öğrenmek mümkün olsaydı, hiç kimse ders hal-kasında oturmazdı. Bu apaçık bir gerçektir.

KERÂMET NEDİR? DELİLLERİ NELERDİR?

SORU :

Evliyâullah'm kerameti hak ve fikhi delillerle sâbit midir? Velilerin kerâmet göstermesine karşı çıkan ve inkâr edenler ehl-i sünnet'ten sayılır mı?

CEVAP:

Velilerin kerâmet göstermesi hak ve dini delillerle sâbittir. İnkâr edenler ise ehl-i sünnet hâricindedir.

Kelb-i Ashâb-ı Kehf etmek tekellüm.
Kerâmet olmasında yok tevehhüm..
Ömer, Yâ Sâriye deyû buyurdu,
Medine'den Nihâvend'e duyurdu.
Ebu'd-Derdâ vü Selman'dan rivâyet
Olundu kıssa-i kas'a hikâyet

**İçti Hâlid zehr-i kâtil ölmedi
Hiç zarar ârız vücûda olmadı.
Kıssa-i Meryem ü Âsıf-ı Berhayâ
Zikrolunmuş fi kelâm-ı kibriyâ...**

Şerhü'l-akâid'de: Evliyâullah'ın kerâmet göstermesinin hakk olduğu nakledilmektedir. Velilerden zaman zaman alışılmışın dışında, uzak bir mesâfeyi kısa bir müddet içinde kat'etmek, ihtiyaç duyulduğunda, elbise, yiyecek ve içecek ortaya çıkarmak, suda ve havada yürümek, canlı ve cansız cisimlerle konuşmak gibi olağanüstü haller zuhûr edebilir. Ancak böylele hârikulâde hallerin mutlaka iman ve sâlih amelle bir arada bulunması ve sâhibinin inanıp, inanmadığını da yaşayan birisi olması gereklidir. Aksi halde kerâmet değil mekr ve istidrâc olur.

SORU :

Evliyânın hayatta iken gösterdiği kerâmeti, ölümden sonra da göstermesi mümkün müdür? Bu tür kerâmet vâki midir?

CEVAP:

Vardır, her zaman ve her çağda meydana gelmektedir. Nitekim enbiyâ ve evliyânın ziyaretinde, gönül ehli olanlar, çok büyük feyiz ve berekete nâil olurlar. Böyle bir feyz ve bereketin meydana geldiğini de görürler. Ölü veya diri, evliyâullahın her asırda kerâmet göstermekte olduğu, hemen her gün vâki olmaktadır. Onların kabirlerinde namaz kılmaları, türbelelerinde Kur'ân-ı Kerim okumaları da bunu göstermektedir. Nitekim hadis-i şerifte sahâbeden bazılarının, kabrinde süre-i mülk'ü okuyan kimsenin kırâetini işittikleri nakledilmiştir. Aynı şekilde: «İnsan öldüğü zaman, üçü dışında bütün amelleriyle irtibâtı kesilir..»

hadisinde de işâret edildiği gibi kerâmet kula âit bir amel olmayıp, Cenâb-ı Hakk'tan kuluna mahza bir lütuf ve ikramdır. Kula âit bir amel olmayan kerâmetin, ölümle son bulması da söz konusu değildir. Emâli bunu: «Ölü iken de, diri iken de evliyânın kerâmet gösterdiği dünyâda görülmektedir.» **(Fetâvâ-yı Halîfî)**

Seyyid Ahmed el-Bedevi'nin kerâmet olarak kendi cesedini bizzat kendi elleriyle yıkadığı nakledilmiş tir. **(Bâcûrî, Kitâbü'I-cenâiz)**

SORU :

Kerâmete karşı çıkan kimse, kerâmet ehli evliyâ hiç yoktur veya önceleri vardı ama zamanımızda yoktur, ya da zamanımızda da kerâmet ehli vardır fakat bizim bildiğimiz şeyhlerin hiçbiri evliyâ değildir diye karşı çıksa, böyle birine şer'an ne lâzım gelir?

CEVAP:

Bunlar bütün ehlullahın feyz ve bereketinden mahrum kaldıkları gibi, dinen itikadlarını tashih etmeleri, te'dib ve terbiye edilmeleri gerekir. Kerameti inkâr konusunda insanlar üç kısımda mütâlâa edilir: Birincisi; kerâmeti bütününüyle inkâr eden mu'tezilîler, ikincisi; kerâmete inanan, fakat kerâmet ehlinin eskilerde kaldığını, zamanımızda bulunmadığını iddia edenler, üçüncüsü; zamanımızda da kerâmet ehlinin olduğuna inanan fakat zamanlarında yaşayan hiçbir meşâyihin buna lâyık olmadığını ileri süren, onlar hak kında hüsn-i zan beslemeyen kimseler. Bunların hepsi, evliyâullahın feyz ve bereketinden mahrumdur îmanda kemâl ve olgunluğa erebilmek için yıllarca şükür ve sabırla çalışmaları gerekir.

«Sû-i zan ve kötü düşüncelerle gölgelenmiş nice kıymetli insanlar vardır. Gece karanlığında parlayan

ay'a ve onun güzelliğine bulutun gölgelemesi zarar vermez.» **(Şa'râni, et-Tabakâtü'l-kübrâ.)**

Allah'ın veli kullarının kerâmeti her asırda bulunmakta ve müşâhede edilmektedir. Ne var ki insanların bazıları onların semâda uçtuğu ve suda yürüdüğünü görseler de inkârlarından vazgeçmemektedir. Kerâmet, ma'nevi cevherlerini günah yükünden temizlemeleri için kendilerine lütfedilmiş ilâhi bir sünnettir. **(Rûhü'l-beyân)**

RİCÂLÜ'L-ĞAYB

SORU :

Sûfiler arasında kullanılan Kutub, Gavs, Umud, Ahyâr, Ebdâl, Nücebâ, Nukabâ ve Sulâha gibi adlar verilen (ricâlü'l-gayb) her asırda bulunmakta mıdır? Kendi memleketimizde ve bizim aramızda da var mıdır? Sayıları ne kadardır?

CEVAP :

Bunlar her asırda bulunur. Kutup ve ğavs yalnız bir kişi, imam iki kişi, umud dört kişi, ahyâr yedi kişidir. Büdelâ ise seksen kişi olup kırkı erkek, kırkı da kadınlardandır. Nücebâ, yetmiş kişi, nukabâ, üç yüz kişidir. Sualâhâ'nın sayıca bir sınırı olmayıp, her İslâm beldesinde bulunurlar. Ebdaller büyük ve kalabalık beldelerde birer-ikişer kişi olur, birinin vefâtı hâlinde yerine, silsile-i merâtibe göre diğerini ta'yin ederler.

Yer yüzünde hayat devam ettiği müddetçe ve kıyamete kadar kurup, encâb, ebdâl, nukabâ, umud, ahyâr ve sulahâ var mıdır? Münkir olan ve ricâlü'lgayb'ın varlığını inkâr eden kimseleri iknâ edebilecek Kitap ve sünnetten delil var mıdır? Bu konuda

bize doyurucu bir açıklama yapar mısınız? (Allah sizi cennet sevâbı ile mükâfatlandırсын) diye sorulan bir soruya şöyle cevap verilmiştir:

Evet sayılan bu zevat her zaman aramızda bulunmaktadır. Onlardan biri vefât ettiği zaman Cenâb-ı Hakk yerine diğerini ta'yîn eder. Allah bizleri onların feyz ve bereketlerine nâil eylesin. İnkârcılar ise kutupların bereketinden mahrum ve onların dostu olma derecesinden oldukça uzaktır.

VELÂYET NEDİR? KAÇ ÇEŞİTTİR?

SORU :

Zamanımızda yaşayan sûfiyye şeyhlerine, ilmi ile âmîl olan ulemâya, emir ve nehiylere sımsıkı bağlı fıkıhçılara «evliyâullah» denmesi doğru mudur? Aynı şekilde diğer mü'minlere hüsn-i zan besleyerek «o mübârek bir zâtdır» demek câiz midir?

CEVAP:

Câiz ve şer'-i şerife uygundur. Sûfiyye büyüklerine ve bildikleri ile amel etmiş olsun veya olmasın âlimlere evliyâ demek doğru mudur? Bu konuda bizi aydınlatınız şeklindeki bu soruya şöyle cevap verilmiştir: Velâyet umûmi ve husûsi olmak üzere iki kısımdır. «Allah iman edenlerin yardımcısıdır. Onları karanlıklardan kurtarıp nûra çıkarır.» (el-Bakara (2), 257) âyetinde zikredilen «Allah inananların velîsidir» ifâdesinde işâret edilen iman velâyeti, umûmî bir velîliktir. Husûsî velâyet ise takvâ ve muhabbet üzerine kurulu olup yalnızca ilmi ile âmîl olanlara bir lütuf olarak ihsân edilir. Bu velâyet, aşırı derecede verâ sâhibi, kâmil âlimlere söylenebilir. İmanı Şâfiî Hazretleri: Allah hiçbir câhili kendisine velî edinmemiştir.

Eğer öyle yapmış olsaydı Veyse'l-Karâni'ye öğrettiği gibi onlara da öğretir ve âlim yapardı buyurmuştur. «Takvâya erenlerden başkası O'nun velileri değildir.» **(el-Enfâl (8), 34)** âyetinde de ifade edildiği şekilde Şeybân-ı Râî ve benzerleri gibi ümmi meşâyih, Allah'a yakınlık makâmına ermişlerdir. Netice olarak şunu söyleyebiliriz ki: Rabb olarak Allah'ı hakkıyla tanıyan ve O'na büyük bir sevgi besleyen, nefsini kul olarak bilen ve Cenâb-ı Hakk'tan takvâ üzere bulunan kimse gerçek velidir. Bu yüzden Cenâb-ı Hakk: «Allah'tan, kulları içinde ancak (Cenâb-ı Hakk'ı gerçek ma'nâda tanıyan) âlimler korkar.» **(Fâtır (34), 28)** âyetinde ma'rifeti, ulemâyaya has kılmıştır. Dosdoğru yolda yürüyen, itikadı sapasağlam bir müslüman gördüğümüz zaman ona uymak ve dediklerini yapmak mendûbdur. Aksine, akıllı, fakat vâciplerden bazısını veya bütünü terkederek, yasakları çiğneyen birini gördüğümüzde de ona inanmaz ve peşinden de gitmeyiz. Onu reddederiz. Her bir mü'minde imanın bereketi var olduğu ve Cenâb-ı Hakk da böylelerini «veli» diye isimlendirdiğine göre, bütün inananlara veli adı verilmesinde bir mahzûr yoktur. **(Halebî)**

Zeynelâbidin Münâcâtı'nda şöyle seslenmektedir:

«Ey aktâp, evtâd, ebdâl ve esyâd! İmdada yetişen zevât. Bizini çağrılarımıza cevap verin.»

SORU :

Bütün müslümanlar: «Mü'minler ancak kardeşler» (el-Hucurât (49), 10) âyeti gereğince kardeş olduğuna göre, bazı tarikat erbâbının kendi aralarında mensûblarına «ihvan» adını vermeleri doğru mudur?

CEVAP:

Şer'-i şerife uygundur. Benzeri rivâyetler nakle-

dilmiştir. Bir hadis-i şerifde: «Allah yolunda birbiri-nizle kardeşler olunuz» buyurulmuştur. Aynı şekilde Hz. Peygamber sallâllahü aleyhi ve sellem Selmân-ı Fârisî ile Ebu'd-Derdâ Hazretleri'ni birbiriyle kardeş yapmıştır. Bu tür kardeşlik umûmi değil, özel bir kardeşliktir. Diğerinden daha üstündür. Bir şeyhe bağlı olan müridlerin de birbirini kardeş diye çağırması da böyle hususi bir kardeşliktir. Umûmi kardeşlikten daha değerli bir kıymeti hâizdir. Bir hadis-i şerifte: «Kardeşlerinizi çoğaltınız. Sizin Rabbiniz Hayy'dir ve Kerim'dir. Kıyâmet günü kardeşleri ve dostları arasında bir kuluna azâb etmekten hayâ eder» buyurulmuştur. **(Rûhü'l-beyân)**

SORU:

Müslümanların çoğu arasında yaygın bir âdet olan Mevlid-i Şerif'i okumak veya okutmak doğru mudur?

CEVAP:

Doğru ve gâyet güzel bir davranıştır. **(Fetâvâ-yı Behce)**

SORU:

Hız. Mu'âviye radiyallahü anh'e lâ'net etmek câiz midir?

CEVAP:

Câiz değildir. **(Fetâvâ-yı Behce)**

SORU:

Hız. Muhyiddîn-i Arabi'ye lâ'net etmek câiz midir?

CEVAP:

Câiz değil, aksine büyük bir hatâdır. **(Şa'râni Yevâkît)**

Bu konuda fetvâlar ve deliller, şüphe ve tereddütleri giderme konusunda yeterlidir. Sultan zikir ve zi-

kir meclisleri için zâviyeler yaptırdı. İnsanların bir kısmı diğerine engel olmasaydı bütün mescidler ve zâviyeler yıkılırdı. Her türlü hamd ve senâ, zikri zâviyelerde sürekli yapılan Cenâb-ı Hakk'a aittir. Bütün salât ü selâm, medhi zâviyelerde devam eden Efendimiz sallâllahü aleyhi ve sellem'edir.

Soru:

İnanan sultanlara ve devlet adamlarına duâ etmek câiz inidir?

Cevap :

Câiz, meşrû ve oldukça da lüzumludur. Hattâ Fudayl b. İyâz Hazretleri: «Eğer dünyâda kabûl edilecek bir tek duâ etmeye nâil olsam, o duâyı yalnızca müslümanların idârecisinin hayrına yapardım. Zira bir idârecinin salâhı ve başarısı, bütün âlemin ıslâhına sebep olur buyurmuştur. Duâ bütün müslümanlar için özellikle de sultanlar ve idâreciler için lüzumludur. Hattâ onlara duâ etmek bütün mü'minler üzerine vâciptir desek yanlış olmaz. Çünkü o, mü'mirilerin emiri ve müslümanların temel direğidir. Duâlar sâyesinde bir müslüman idâreci, hristiyan bir melikten yedi defa daha kuvvetli olur. Aksi halde biz, hristiyanlara karşı nasıl dayanabiliriz? Onlar bu gücünü dinden ve mü'minlerin hayır duâsından almaktadır. **(Feyâvâ-yı Hafîli)**

Sehl b. Abdillâh et-Tüsteri: Müslümanların imâmını inkâr eden, zındık; sultanın da'vetine icâbet etmeyen, bid'atçı; da'vet edilmeden idârecilere giden ve onların zamanlarını işgâl eden kimse de câhildir buyurmuştur. Bu ümmet yetmiş üç guruba ayrılacak, sultana düşmanlık eden yetmiş ikisi helâk olacak, onlarla birlikte olan bir gurup da kurtulacaktır.

İnsanların en hayırlısı hangisidir? diye soruldu-

ğunda, sultan ve idârecidir cevabı verilmiştir. Onu şer ve kötülük üzerine görsek de mi denilince de: Eğer halife-i müslimin sâlih bir zât değilse ebdâlden, hayırlı bir zât olursa dünyânın kendisiyle ayakta durduğu kutuplardandır buyurulmuştur. **(Ravzu'l-ahyâr)**

Allahım, son sözümüzü: «Allah, Lâ ilâhe illâllah», son duâmızı da «eni'l-hamdülillâhi rabbi'l-âlemîn» ey-le! Âmin...